

NORJALAISTAMISPOLITIikka PIENYHTEISÖSSÄ

Subalterni toimija Norjan vähemmistöpolitiikan todellisen luonteen määrittäjänä maailmansotien välisenä aikana

Janne Oksanen
Pro gradu- tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos/ valtio-oppi
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2002

Tiivistelmä

NORJALAISTAMISPOLITIikka PIENYHTEISÖSSÄ

Subalterni toimija Norjan vähemmistöpolitiikan todellisen luonteen määrittäjänä maailmansotien välisenä aikana

Janne Oksanen, ohjaaja Sakari Hänninen

Valtio-opin pro - gradu tutkielma

Toukokuu 2002

Jyväskylän yliopisto

99 sivua

Pro Gradu-tutkielmani käsittelee Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön ja Norjan valtion harjoittaman norjalaistamispolitiikan suhdetta. Lähtökohtana tutkielmassa toimii ajatus, että norjalaistamispolitiikan todellista luonnetta ei voida saada esille ilman, että perinteisen historiallis-poliittisen näkemyksen rinnalle otetaan ruohonjuuritason subalterni näkökulma.

Tutkielmassa tarkastelen kuinka pienyhteisössä elänyt suomenkielinen väestönosa rakensi maailmansotien välisenä aikana pitkälti omista lähtökohdistaan suhdetta ulkopuoliseen norjalaiseen yhteiskuntaan ja valtioon. Keskeisiksi kysymyksiksi nousevat kuinka pienyhteisö otti vastaan sen perinteistä maan ja meren yhdistävää elämäntapaa uhanneen modernisaation ja kuinka lestadiolainen usko muokkasi ja ohjasi suhdetta pienyhteisön ulkopuoliseen yhteiskuntaan ja valtioon. Jotta tämä olosuhteisiin nähden järkiperäinen, antimoderni elämäntapa olisi pystytty säilyttämään suomenkielisen yhteisön oli avauduttava, ryhdyttävä diskurssiin ulkopuolisen, norjalaisen yhteiskunnan kanssa. Diskurssi konkretisoitui suuntautumalla poliittisesti vasemmalle, ennen kaikkea Norjan työväenpuolueen kannatuksena.

Johtopäätöksistä esille nousee se, että norjalaistamispolitiikan vaikutus pienyhteisön elämään oli marginaalista. Pohjois-Norjan suomenkielinen pienyhteisö ei suinkaan ollut norjalaistamispolitiikan uhri, vaan määritteli pitkälti itse vähemmistöpolitiikan todellisen luonteen.

Avainasanat: Norjalaistamispolitiikka, suomenkielinen väestö, pienyhteisö, lestadiolaisuus, subalterni, modernisaatio, rajankäynti

SISÄLLYS

1 JOHDANTO-----	4
1.1 Lähteet-----	8
1.2 Tutkimuksen eteneminen-----	9
1.3 Pohjois-Norjan suomalaisasutuksen historia-----	10
2 NORJALAISTAMISPOLITIikka-----	13
2.1 Taustaa-----	14
2.2 ”Suomalaisvaara”-----	15
2.3 Norjalaistamispolitiikan taktiikat-----	17
2.4 Kieli- ja koulupolitiikka norjalaistamispolitiikan välineinä-----	18
2.4.1 Alkutaival-----	19
2.4.2 Viranomaisten kiristynyt ote-----	20
2.4.3 Kieli- ja koulupolitiikan käänne-----	21
2.5 Poliitiikan loppusuora-----	23
3 LESTADIOLAISUUS JA POHJOIS-NORJAN SUOMENKIELINEN VÄESTÖ-----	26
3.1 Alkuherätys ja leviäminen Pohjois-Norjaan-----	26
3.2 Etninen uskonto valtiokirkon sisällä?-----	28
3.3 Lestadiolaisuus ja yhteiskunta-----	30
4 POHJOIS-NORJAN TALOUDELLINEN JA POLIITTINEN TILANNE 1918-1940-----	33
4.1 Taloudelliset ongelmat-----	33
4.1.1 Norjalainen periferia-----	33
4.1.2 Kalastuksen modernisaatiopaine-----	34
4.1.2.1 Paikalliselinkeinomalli-----	39
4.1.2.2 Teollisuusmalli-----	40
4.2 Pohjois-Norja - vasemmiston kivijalka-----	42
4.2.1 Itä-Finnmark ja punainen "fiskebond"-----	44
4.2.2 Vasemmisto ja tuntematon vähemmistö-----	47
4.2.3 Työväenpuolue ja sosialistinen kansallisuuspolitiikka-----	50

5 TAKAPAJUISUUDEN JÄRKIPERÄISYYS JA DISKURSIIVINEN SIIRTYMÄ -

TAPAUS KALLIJOKI-----	53
5.1 Sulkeutumisen ja avautumisen dialektiikka-----	53
5.1.1 Subalterni innovatiivisuus-----	55
5.1.2 Lahkolaisuus ja kaksi strategiaa-----	57
5.1.2.1 Amishit - sulkeutuminen-----	58
5.1.2.2 Hutteriitit - avautuminen-----	60
5.2 Kallijoki - maan ja meren yhdistävä elämäntapa-----	62
5.2.1 Hienovarainen yhtenäistalous-----	63
5.2.1.1 Resurssit-----	63
5.2.1.2 Vuosikierto-----	64
5.3 Järkiperäistä, eikö totta?-----	69

6 RAJANVETOA JA RAJANKÄYNTIÄ - PIENYHTEISÖN TIETOISUUS JA SUHDE

NORJALAISTAMISPOLITIikkaAN-----	71
6.1 Rajalla käyskentelyä-----	71
6.1.1 Kieli-----	72
6.1.2 Sauna ja puhtaus-----	73
6.1.3 Suullinen perintö-----	74
6.2 Identiteetti rajalla-----	77
6.3 Tunne toinen, tunne itsesi - Yhteisön autonomia-----	78
6.3.1 Esivaltateologia ja suhde yhteiskuntaan ja valtioon-----	79
6.4 Vasemmisto ja lestadiolaisuus Itä-Finnmarkissa-----	83
6.5 Norjalaistamispolitiikka uudessa valossa-----	84

7 LOPUKSI-----	89
----------------	----

LÄHDELUETTELO-----	91
--------------------	----

1 JOHDANTO

"Kveenien toimintaa valvottiin ja vakoiltiin. Tätä politiikkaa, jota usein kutsutaan norjalaistamispolitiikaksi, voidaan pitää valtion organisoimana suomenkielisen väestön ahdisteluna. Käytössä olivat monet eri keinot, virkavallan säännöistä ja määräyksistä ihmisarvon alentamiseen ja yksityiselämän rauhan häiritsemiseen. Tätä harjoitettiin yli 100 vuotta. Näin järjestelmällisesti harjoitettua ja kauan kestänyttä vähemmistön sulauttamiseen tähtäävää toimintaa ei tunneta muualla Euroopassa. Sitä perusteltiin turvallisuuspoliittisilla syillä, mutta sosiaalidarwinismi ja rasismi vaikuttivat myös tähän politiikkaan". (Seppola 1996, 14)

"Norjalainen on sellainen humaani. Se pitää ihmisestä. Ei ole sellainen niinkö saksalainen, että se raatelee ja tappaa ja piinaa...Norjalainen on vallan sivistynyt. Jos sulle maailmassa hätä tulee niin tule norjalaisen tykö. Se sinua auttaa. Sellainen vain on norjalainen, miun häätty sanoa. Jospa kaikki maailman kansat olisivat sellaisia" (Akseli Ingilä, SKSÄ 73.1971)

Edellä on kaksi eri tekstiä, jotka molemmat omalla tavallaan kertovat tämän tutkimuksen teemasta, Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön ja Norjan valtion ja norjalaisen yhteiskunnan diskurssista. Tekstit ovat hyvin erilaisia luonteeltaan kuvatessaan Norjan ja Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön suhdetta. Björnar Seppolan pro gradu-työstä otettu lainaus näkee Norjan valtiovallan suhtautumisen suomenkieliseen väestöön järjestelmällisenä, alistavana vähemmistöpolitiikkana, joka oli läsnä ihmisten arkielämässä. Annijokilaisen (Vestre Jakobselv) Akseli Ingilän lausunnossa taas nousee esille aivan toisenlainen todellisuus. Norjan valtion harjoittamasta diskriminoivasta norjalaistumispolitiikasta ei ole tietoaakaan, vaan Norja on ollut "humaani maa", joka on antanut mahdollisuuden hyvään elämään.

Kuinka on sitten mahdollista, että tavallaan sama asia ilmenee näin eri tavoin? Selitys voidaan lähteä etsimään tarkastelemalla tulkintojen erilaisia tarkastelukulmia. Ensimmäinen teksti perustuu historiallisiin lähteisiin ja sen tarkastelukulma on perinteisen historianäkemyksen mukaisesti ylhäältä alaspäin. Kun perehdytään norjalaistamispolitiikasta kirjoitettuihin

tutkimuksiin ja norjalaisten viranomaisten arkistoaineistoon, erilaisiin muistioihin "todellisuus" Norjan valtiovallan harjoittamasta norjalaistamispolitiikasta ilmenee ensimmäisen tekstinpätkän mukaisesti. Tämä "todellisuus" ei kuitenkaan tarkoita sitä, että norjalaistamispolitiikka olisi konkretisoitunut ruohonjuuritasolla, suomenkielisen väestön arkipäivän elämässä ja kokemusmaailmassa kuten ensimmäisessä tekstinpätkässä annetaan ymmärtää. Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön historia on pääasiassa muiden kuin heidän itsensä kirjoittamaa ja tästä syystä näkisinkin, että kuva norjalaistamispolitiikasta on aivan liian mustavalkea.

Pro Gradu-tutkielmani lähtökohtana toimii ajatus, että norjalaistamispolitiikan todellista luonnetta ei voida saada esille, ilman että perinteisen näkemyksen rinnalle ja sen kanssa jatkuvaa diskurssia käymään otetaan subalterni näkökulma. Toisin sanoen tarkastella kuinka tämä eriytyneissä pienyhteisössä elänyt suomenkielinen väestönosa rakensi pitkälti omista lähtökohdistaan suhdetta ulkopuoliseen norjalaiseen yhteiskuntaan ja valtioon. Tätä ongelmaa tarkastelen itäisessä Finnmarkissa sijaitsevan suomenkielisen kylän, Kallijoen kautta. Millä tavalla se otti vastaan perinteistä elämäntapaa uhanneen modernisaation ja kuinka lestadiolainen usko muokkasi ja ohjasi suhdetta pienyhteisön ulkopuoliseen yhteiskuntaan ja valtioon? Miten raja pienyhteisön ja muun maailman välillä konkretisoitui? Etsimällä näihin kysymyksiin vastauksia voidaan norjalaistamispolitiikka nähdä uudessa valossa. Tietenkään ulkopuolisen tutkijan ei ole mahdollista valottaa täydellistä kuvaa pienyhteisön suhtautumisesta ulkopuoliseen maailmaan ja sitä kautta norjalaispolitiikkaan, vaan saa siitä esiin vain tiettyjä piirteitä, ääriviivoja ja rakenteita. Mutta osoittamalla näiden välisiä suhteita on mahdollista luoda monipuolisempi kuva norjalaistamispolitiikasta.

Edelliseen liittyy keskeisellä tavalla Pohjois-Norjan suomenkielistä väestöä kuvaava määritelmä, kveenit. Se, että nykyinen Pohjois-Norjan suomenkielistä vähemmistöä käsittelevä tutkimus suurimmaksi osaksi näkee tämän kansanryhmän yhtenä etnisenä ryhmänä (kveenit), ei mielestäni ole täysin oikea. Tämä nousee ongelmaksi varsinkin tarkastelemallani tutkimuskaudella eli maailmansotien välisenä aikana. Koko käsite kveeneistä yhtenäisenä, omaan statusta suhteessa norjalaiseen yhteiskuntaan pohtivan yhtenäisenä ryhmänä joutuu vähintäänkin kyseenalaiseksi. se, että norjalaiset tai suomalaiset fennomaanit kohdistivat toimenpiteitään kveenejä kohtaan yhtenäisenä ryhmänä, ei välttämättä tarkoita sitä, että yksilön tai esim. isolaation tasolla olisi oltu kveenejä.

Ketkä sitten ovat käyttäneet nimitystä kveeni? Se on alunperin norjalaisten käyttämä nimitys Pohjois-Norjan suomalaisista ja sai pejoratiivisen merkityksen norjalaistamispolitiikan vuosikymmeninä. Kveeni nimitystä ovat toki käyttäneet myös itse kohderyhmä, varsinkin läntisessä Pohjois-Norjassa. Itäisessä Pohjois-Norjassa, varsinkin omalla tutkimusalueellani Pohjois-Varankissa, nimitys kveeni on aina omannut vahvan negatiivisen merkityksen. Tyypillisempää on ollut identifioitua asuinpaikkakunnan mukaisesti, tyyliin kallijokilainen. Lisäksi on jossain määrin käytetty nimitystä suomalainen. Mielestäni voidaankin aivan aiheellisesti väittää, että kveeni ei ole koskaan ollut Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön sisäinen, yhteinen etnonyymi. Kveeni-käsitteen voidaan katsoa oleva itsessään jo niin laajan ettei se selitä enää sitä mikä olisi tärkeintä eli eroja. Kveeni-keskustelussa tutkijoiden toimesta puhutaan kveeneistä yhtenäisenä ryhmänä ja käsite kattaa alleen koko pohjoisnorjalaisen suomenkielisen kulttuurin. Suomenkielisen kulttuurin kirjo on kuitenkin on ollut hyvin moninainen ja monitasoinen Pohjois-Norjassa ja alueelliset erot ovat olleet sekä materiaalisia että henkisiä. Toki yhdistäviäkin tekijöitä voidaan löytää, mutta erot ovat kuitenkin niitä jotka lopulta ratkaisevat.

Jotenkin oudolta tuntuu se tapa, jolla eri tieteenalojen tutkijat pyrkivät jälkikäteen muodostamaan heterogeenisestä ihmistyhmästä homogeenistä etnistä ryhmää, jolla katsotaan olevan omaleimainen ja selvästi muista ryhmistä erottuva kulttuuri. Vähemmistötutkimuksen ambivalentti lähtökohta usein on, että tutkijoilla on hyvin kiinteät yhteydet tutkimuskohteeseensa ja valmiit oletukset siitä kuinka asioiden tulisi olla. varsinkin tämä koskee kun tarkasteltava kohde on varsin pieni tai vähälukuinen. Polemisoiden voidaankin väittää, että silloin kun akateemiset tutkijat puhuvat "kveeneistä" etnisenä ryhmänä, se ei välttämättä merkitse mitään muuta kuin että se on tieteellinen legitimaatio etnopolitiittisille ideologeille. Richard Jenkinsin mielestä väite etnisyydestä on todistettava oikeaksi ulkopuolisten toimijoiden, esimerkiksi tutkijoiden toimesta (muuten etnisyydestä puhumisessa ei ole mitään mieltä), mutta ei ole paljoakaan järkeä puhua etnisyydestä tai etnisestä ryhmästä silloin kun tämä ryhmä ei itseään sellaiseksi tunnista (Jenkins 1997, 61). Tämä sama ongelma nousee esille puhuttaessa ja kirjoitettaessa norjalaistamispolitiikasta

Mielestäni tästä syystä onkin tärkeää tarkastella niitä paikkakuntaakohtaisia erityispiirteitä, jotka ovat vaikuttaneet yksilön ja yhteisön statukseen Pohjois-Norjassa. Keskeiseksi gradussani nouseekin kysymys, oliko omassa pienyhteisössään elävällä yksilöllä edes tarvetta kyseenalaistaa Norjan valtion harjoittamaa politiikkaa ja vaikuttiko politiikka edes lopulta

arkipäivän valintoihin ja elämään ja mitä siitä loppujen lopuksi tiedettiin. Vähintäänkin implisiittisesti edellinen sisältää kysymyksen siitä, miten poliittisuus sitten aktualisoitui näissä olosuhteissa. Suomalainen kveenitutkija Lassi Saressalo kirjoittaa, että *"siirtolaisväestönä vaikkakin historiallisesti erittäin vanhana sellaisena, on kveenien ollut vaikea vaatia itselleen erillisasemaa oma kulttuurinsa suhteen - reaktio, joka tunnetaan siirtolaisväestön stigmana universaalistikin. Näin samaistuminen ja suuryhteiskunnan hyväksyntä on ollut siirtolaisväestölle luonnollisesti mieluisampaa kuin tarkoituksellinen isolaatio"* (Saressalo 1996, 284-285).

Edellisessä lainauksessa tulee taas esille käsitys kveeneistä yhtenäisenä ryhmänä, joka jonkinasteisen pakon edessä joutui uhrin asemaan. Omassa tutkimuksessani haluaisin haastaa edellisen käsityksen. Pohjois-Norjassa suomen kieli on säilynyt puhuttuna kielenä aina tähän päivään saakka samoin Pohjois-Norjan suomenkielisen kulttuurin erityispiirteet. Monissa lähteissä, joihin olen graduani varten perehtynyt ilmenee varsin selkeästi, että Pohjois-Norjan suomenkielinen väestö on ollut hyvinkin tyytyväinen siihen elämäänsä (ks. esim. SKSÄ 243. 1963; SKSÄ 73.1971) Olettaisinkin, että nämä ihmiset ovat saaneet osallistua norjalaiseen yhteiskuntaan, sen politiikkaan, talouselämään täysivaltaisina jäseninä. Heidän ei ole ollut tarpeellista vaatia tai he eivät ole edes pohtineet aktivoitumista vaatiakseen oikeuksiaan kielitai etnisyydpohjalta. Pohtimalla pienen takapajuisen yhteisön suhtautumista norjalaistamispolitiikkaan joutuu myös käsitte kveeni siis aivan uuteen valoon. Ei voida olettaa, että kveeni olisi jokin pysyvä, annettu ominaisuus. Käsite on aina käynyt jatkuvaa diskurssia menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Tutkimus joka haluaa yksinkertaistaa Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön, kveeninä tietynlaisena identiteettinä tai etnisenä ryhmänä on unohtanut (tietoisesti?) tutkimuskohteensa jo reilusti toistasataa vuotta jatkuneen vuoropuhelun todellisuuden kanssa.

Tutkimuksessa painopiste on maailmansotien välisessä ajassa, vuosissa 1918-1940. Maailmansotien välisenä aikana, josta norjalaiset käyttävät nimitystä mellomstid, norjalaistamispolitiikka oli aktiivisimmillaan ja samanaikaisesti perinteiseen elämäntapaan nojanneet suomenkieliset pienyhteisöt joutuivat taloudellisen kriisin ja modernisaatiopaineen edessä ensimmäisen kerran konkreettiseen diskurssiin ulkopuolisen norjalaisen yhteiskunnan kanssa.

1.1 Lähteet

Pro Gradu-tutkielmani kannalta kaikkein ongelmallisinta on ollut hankkia primaariaineistoa Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön omakohtaisista kokemuksista maailmansotien välisenä aikana. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön historia on pääsääntöisesti muiden kuin heidän itsensä kirjoittamaa. Kaiken lisäksi tämän väestöryhmän historia on pitkään ollut kirjoituksetonta, pienyhteisöissä eläneiden ihmisten omaa yksilö- ja sukuhistoriaa. Toisaalta ei ole ollutkaan tarvettakaan "suurelle kertomukselle". Tästä syystä lähdeaineistoa on täytynyt kerätä palapelin tavoin eri puolilta, jotta tutkimusongelmaan ylipäättänsä oli mahdollista löytää vastausta. Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkistoon kerätyistä tallenteista, sekä SKS:n kansanrunousarkistosta on löytynyt materiaalia, joka on ratkaisevalla tavalla syventänyt kirjallisia lähteitä ja vice versa. Kallijoen elämää tarkastellessa ovat edellä mainittujen äänitearkiston haastattelujen lisäksi ollut kaksi kylää käsitellyttä opinnäytetyötä, Ingrid Rudien "*Endring i et marginalt samfunn. En økologisk analyse*" (1962) sekä Tine Schwenken "*Migrasjon og returnmigrasjon. Krise og sosialøkonomisk tilpasning i et finsk bygd ved Barentshavet*" (1982). Lisäksi olen itse tehnyt yhden taustoittavan haastattelun ja saanut hankituksi kesken jääneen Kallijoen elämää ennen toista maailmansotaa valottavan käsikirjoituksen. Lisäksi monet paikallishistorialliset julkaisut, kuten Vesisaarella vuosittain ilmestyvä artikkelikokoelma "*Varanger årbok*", ovat auttaneet syventämään kuvaa suomenkielisistä pienyhteisöistä sekä suomenkielisen väestön ja norjalaisten suhteista. Samuli Paulaharjun eepos "*Ruijan suomalaisia*" (1928) on ollut tutkielmani kannalta arvokas, sillä se antaa erinomaisen ja tarkan etnografisen, vaikkakin hieman romantisoidun kuvan suomenkielisten pienyhteisöjen elämästä Pohjois-Norjassa 1920-luvulla.

Norjalaistamispolitiikka, Pohjois-Norjan taloudellista, poliittista ja sosiaalista tilannetta sekä lestadiolaisuutta käsittelevän lähdeaineiston ydin muodostuu norjalaisten ja suomalaisten tutkijoiden teoksista ja artikkeleista. Norjalaistamispolitiikkaa kohdalla keskeiseksi nousee Knut Einar Eriksenin ja Einar Niemen teos "*Den Finske Fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord*" (1981). Lestadiolaisuuden osalta suomalaisen Markku Talosen sekä norjalaisten Egil Sundelinin ja Roald A. Kristiansenin tutkimukset nousevat tärkeimmiksi lähteiksi. Pohjois-Norjan taloudellista sekä poliittista tilannetta kuvaava luku perustuu pitkälti Erik Oddvar Eriksenin toimittamaan artikkelikokoelmaan "*Det nye Nord-Norge. Avhengighet og modernisering*" (1996), sekä Itä-Finmarkin taloudellista deprivatiota

maailmansotien välisenä aikana valottavaan Trond Amundsenin tutkimukseen *"Fiskerkommunismen i nord. Vilkårene for kommunistens oppslutning på kysten av Öst-Finnmark"*. (1996). Työväenpuoluetta erikoisasemaa Pohjois-Norjassa, suhdetta suomenkieliseen vähemmistöön sekä ambivalenttia sosialistista kansallisuuspolitiikkaa tarkastellessa keskeisiksi lähteiksi nousevat Norjan työväenliikkeen historiaa valottava sarja *"Arbeiderbevegelsens historie i Norge"* (1987 ja 1988) (osat 2 ja 3) sekä norjalaisen kulttuurieliitin merkitystä sosialistisen ideologian muotoilussa valottava Bodil Stensethin teos *"En Norske elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker 1890-1940"* (2000).

Työn ongelmanasettelun kannalta keskeisiä teoksia ovat Mary Douglasin eri tieteenalojen raja-aitoja rikkovat tutkimukset ihmisyhteisöjen tarpeesta rajanvetoon ja kulttuuriseen jäsenyykseen, Kirsti Suolinnan tutkimukset uskon ja yhteiskunnan diskurssista, sekä Ranajit Guhan toimittama, subalternia innovatiivisuutta esille tuova ja perinteistä ylhäältä tuotettu historiallis-poliittista näkökulmaa kritisoiva kollektiivituotos *"Subaltern studies: Writings on South Asian History and Society"*.

1.2 Tutkimuksen eteneminen

Luvussa 2 tarkastelen Norjan valtion Pohjois-Norjan suomalaisväestöä kohtaan harjoittamaa norjalaistamispolitiikkaa. Tarkastelun näkökulma on norjalaisten hallintokoneiston reaktiossa, sen kohdatessa eri aikoina Pohjois-Norjaan siirtyneen ja sinne pysyvästi asettuneen suomenkielisen väestön. Norjalaistamispolitiikan tarkastelu etenee kronologisesti 1800-luvun puolivälistä toiseen maailmansotaan.

Luvussa 3 tuon esille lestadiolaisuuden merkityksen Pohjois-Norjan suomenkieliselle väestölle. Pyrin taustoittamaan lestadiolaisuutta koko Pohjoiskalotin yhdistävänä periferialiikkeenä. Keskeiseksi kappaleessa nousee lestadiolaisen uskon luonteen tarkastelu sekä lestadiolaisuuden ja lestadiolaisten suhtautuminen oman paikallisyhteisön ulkopuoliseen maailmaan.

Luvussa 4 tarkastelen Pohjois-Norjan taloudellista ja poliittista tilannetta maailmansotien välisenä aikana. Tuon esille kuinka Pohjois-Norja oli maailmansotien välisenä aikana taloudellisesti ja sosiaalisesti norjalainen periferia. Keskeiseksi tarkastelun aiheeksi nousee kalastusta kohdannut modernisaatio ja sen uhka perinteiselle rannikkokalastukselle. Tältä

pohjalta pyrin selittämään vasemmistopuolueiden, erityisesti Norjan työväenpuolueen poikkeuksellisen vahvan kannatuksen Pohjois-Norjassa. Luvun lopussa tarkastelen Työväenpuolueen suhdetta Pohjois-Norjan suomenkieliseen väestöön.

Luku 5 muodostaa tutkimukseni "teoreettisen" taustan, korostuu subalterni innovatiivisuus ja avautumisen ja sulkeutumisen dialektiikka. Tarkastelen kuinka perinteinen maan ja meren yhdistävä antimoderni eetos luo taloudellisen ja sosiaalisen turvaverkon suomenkieliselle isolaatiolle, Kallijoelle. Takapajuisuus näyttäytyy järkiperaisyytenä kun sitä tarkastellaan oikeassa kontekstissaan. Pyrin tuomaan esille kuinka perinteisen elämänmuodon säilyttämiseksi on syytä omaksua varsin laholainen asenne, jotta muutosta voidaan hallita omista lähtökohdista käsin.

Luvussa 6 kehittelen luvussa 5 esille tuotua subalternia innovatiivisuutta ja sulkeutumisen ja avautumisen dialektiikkaa. Tarkastelen kuinka suomenkielisen pienyhteisön lestadiolainen maailmankuva muokkasi suhdetta valtiovaltaan ja yhteiskuntaan. Tuon esille myös voidaanko lestadiolaisen maailmankuvan pohjalta vai paikalliskontekstin pohjalta selittää pienyhteisön poliittinen orientaatio.

1.3 Pohjois-Norjan suomalaisasutuksen historia

Tässä kappaleessa pyrin antamaan kuvan Pohjois-Norjan suomalaisperäisen väestön taustasta ja siirtolaisuudesta sekä niistä syistä miksi Pohjois-Norjaan kehittyi pysyvä suomalaisasutus. Siirtolaisuus vaikutti oleellisesti alueen demografiseen tasapainoon ja pysyvän suomenkielisen väestön asettuminen alueelle aiheutti huolta Norjan viranomaisissa. Keskityn luvussa uudempaan siirtolaisuuteen 1800-luvun alkupuolelta lähtien ja painopiste maantieteellisesti on omalla tutkimusalueellani, Pohjois-Varankissa. Suomen kielinen väestö asettui eri puolille Pohjois-Norjaa, mutta itse keskityn tarkastelemaan oman tutkimusalueettani, Varangin vuonon aluetta, itäisessä Finnmarkissa

Suomalaisasutuksen juurtuminen Pohjois-Norjaan on ollut pitkä prosessi. Alun tilapäisestä oleskelusta, kauppakontakteista ja kausiluonteisesta kalastuksesta kehittyi laajentunut siirtolaisuus, joka synnytti Pohjois-Norjaan pysyvän suomalaisperäisen asutuksen. Suomalaisista syntyi norjalaisesta yhteiskunnasta kielellisesti ja perinnetaustaltaan eroava

ryhmä, joka 1800-luvun loppupuolella alkoi norjalaisten viranomaisten mielestä olla vähemmistöongelma.

Pohjois-Suomi oli 1800-luvun alkupuoliskolla eristyksissä muusta Suomesta. Teitä ei tuolloin ollut eikä siten kulkuväyliä eteläiseen Suomeen. Ruija ja sen kulkuväylät taas tunnettiin ja voidaan sanoa, että matka Pohjois-Suomen kylistä Euroopan markkinoille oli sama kuin matka Ruijaan. Ruijaan oli siirtynyt jo aikaisemmin suomalaisia, mutta he eivät muodostaneet mitään pysyviä tai suuria yhteisöä. (ks. esim. Saressalo 1996, 174-175).¹ Ruijassa tiedettiin olevan suuria asumattomia alueita, joissa oli maata viljeltäväksi. Norjalaiset asuivat rannikolla, saamelaiset vuonojen rannoilla (merisaamelaiset) ja tunturilla (tunturisaamelaiset). Norja- Tanskan valtiovalta nimenomaisesti houkutteli uudisasukkaita asuttamaan maata. Jäämeren rannoille toivottiin saatavan erityisesti kiinteää maatalousväestöä, joka ei olisi sidoksissa alati vaihtelevan kalastuksen tuottoon. Poliittisen taka-ajatuksena oli valtiopoliittinen kiista Norja-Tanskan ja Venäjän välillä siitä, kenelle Jäämeren ranta nautinta-alueena kuuluu. (Saressalo 1996, 175)

1800-luvun alkupuolella Pohjois-Suomen väestö kasvoi nopeasti. Väestön lisäys ei kuitenkaan itsessään selitä siirtolaisuutta Pohjois-Norjaan, vaan mukaan on otettava pohjoisen Suomen elinkeinorakenne. Näin ollen nousee esille kysymys elämisen mahdollisuuksista. Pohjois-Suomessa oli pitkään ollut käytössä tilojen jakaminen perinnönjakomenetelmänä. Sitä ei väestön kasvaessa kuitenkaan voitu jatkaa loputtomiin. Tilojen jako yhä pienempiin osiin, johti elinkelvottomien tilojen syntyyn. Kun Pohjois-Suomessa oli vanhastaan käytössä sisarusuoksien ostaminen, johti tämä perinteisen talonpoikaisyhteisön hajoamiseen ja sisarusten joutumiseen statukseltaan tiloille jääneiden kanssa eriarvoiseen asemaan. Näin ollen tapahtui yhteiskunnassa voimakas sosiaalinen eriytyminen. Alkoi tapahtua ns. alaspäin suuntautuvaa säätykiertoa. Talollisten lapsista tuli torppareita, torppareista mäkitupalaisia, mäkitupalaisista palkkatyöläisiä ja näistä taas loisia ja ammattomia ja palkattomia kerjäläisiä (Niemi 1977, 70-72 ks. myös Varjo 1982, 220). Alaspäin säätykierrossa joutuneet olivat pakotettuja etsimään uusia elämisen edellytyksiä. Niemi on sitä mieltä, että ihmisillä oli laajentuneen maailmankatsomuksen ansiosta mahdollisuus verrata oloja Suomessa muualla tapahtuvaan kehitykseen. Oman tilanteen arviointi ja muuttumattomuuden havaitseminen yksilötasolla johti osaltaan hakeutumiseen maahanmuuttajaksi. (Niemi 1977, 86-87.)

¹ Varanginvuonolla verotettiin kalastuksesta v. 1551 yhteensä 15:ta suomalaista (Jokipii 1982, 23).

Taulukko 1. Suomen Lapista Varankin alueelle vuosina 1881-1891 siirtyneiden ammatillinen tausta

Ammatti / Status	lukumäärä	%
itsenäinen talonpoika	341	8,47
talonpojan lapset	1 166	26,50
mäkitupalaiset, loiset	128	3,18
torppari	219	5,44
palvelusväki, päivä- ja metsätyöl.	2 171	53,97
muut	101	2,44
yhteensä	4 026	100,00

Lähde: Niemi 1977, 46

Ruijan siirtolaisuus on monissa yhteyksissä yhdistetty suuriin katovuosiin, jotka koettelivat Suomea 1830 - ja 1860-luvuilla. Tämä ei täysin selitä Ruijaan siirtymistä, mutta yksittäisenä piikkinä ja vauhdittavana tekijänä muutossa se voidaan nähdä. Otettaessa huomioon edellä esitetyt näkemykset väestönpaineesta on ymmärrettävää, että ihmiset hakeutuivat Pohjois-Norjaan. Siirtolaisuuden nopea kasvu 1860- ja 1870-luvuilla on epäilemättä seurausta Suomen katovuosista ja sen mukanaan tuomasta halusta muuttaa Ruijaan ((Niemi 1977, 88-93; Saressalo 1996, 178).

Vuodesta 1845 eteenpäin suomalaisten siirtolaisuus suuntautui pääsääntöisesti Itä-Finnmarkiin. Niemen mukaan koko Varankin alueelle suuntautuneen siirtolaisuuden taustalla oli keskeisinä tekijänä kalastus, joka oli opettanut Pohjois-suomen väestön käymään kausikalastuksessa aiemmalla yhteisnautinta-alueella ja sittemmin Venäjän ja Norjan aluevesillä. Lisäksi siirtolaisuutta alueelle vauhditti kalastusteollisuus kokonaisuudessaan, sillä Vesisaaresta (Vadsö) oli tullut keskeinen kalatuotteiden vientisatama ja merkitsi kalastuksen keskittymistä Varanginvuonolle ja itäiselle Jäämerelle. Vesisaaren vankka kalanjalostusteollisuus tarjosi myös muita työpaikkoja ja se loi siten vankan perustan pysyväälle suomalaisasutukselle (Niemi 1977, 101-104) Varankin alue oli luonnollinen

vaihtoehto, sillä alueelta löytyi valmiiksi suomen kielistä väestöä mahdollisuudet maanviljelyynkin olivat hyvät.

Kalastuksen ohella maatalous oli siis tärkeä houkutin Ruijassa. Suomalaiset maahanmuuttajat olivat peräisin Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta, jossa elämisen perustan oli muodostanut maatalous (Saressalo 1996, 181). Kun maahanmuuttajat saapuivat Ruijaan kalastuksen houkuttelemina, huomasivat he luonnollisesti vapaan maan mahdollisuudet ja aloittivat viljelyn rannikkokaistaleilla ja takamaiden suoalueiden kuivatuksen niittymaiksi. Tätä myöten myös karjanhoidosta muodostui elämisen mahdollisuus. Maatalousolosuhteet suosivat suomalaismuuttajia, sillä kaikki maa oli Finnmarkissa valtioneomaisuutta. (Jokipii 1982, 35; Saressalo 1996, 181-182; Jokipii 1982, Sundelin 2000, 18).²

1800-luvun puolen välin jälkeen alkoi Norjan lainsäädäntöön tulla tiukentuneita säädöksiä ulkomaalaisia ja norjan kieltä taitamattomia kohtaan. Ulkomaalaisten mahdollisuudet hankkia maata, harjoittaa kalastusta tai saada Norjan kansalaisuus vaikeutuivat. (Eriksen & Niemi 1981, 31). Orastava norjalaistamispolitiikka yhdessä edellä mainittujen tekijöiden kanssa saivat suomalaiset harkitsemaan Ruijan sijasta muita vaihtoehtoja. Suomalaisten siirtolaisuus Pohjois-Norjaan loppui käytännössä vuosisadan vaihteeseen. Yksittäisiä suomalaisia siirtyi alueelle aina kuitenkin 1920-luvulle asti.

2 NORJALAISTAMISPOLITIikka

Tässä luvussa tarkastelen Norjan valtion Pohjois-Norjan suomalaisväestöä kohtaan harjoittamaan norjalaistamispolitiikkaa. Tarkoitukseni on kuvata norjalaisen yhteiskunnan reaktiota sen kohdatessa eri aikoina alueelleen asettuneen suomenkielisen väestön. Itseäni on aina askarruttanut ajatus siitä, miksi Pohjois-Norjan suomenkielinen väestö ei missään vaiheessa näkyvällä tavalla noussut vastustamaan kyseistä politiikkaa. Samanaikaisesti norjalaistamispolitiikka kohdistu myös alueen saamelaisväestöön ja seurauksena oli organisoituminen saamelaisten oikeuksien ajamiseksi.

² Maanviljelyksen kehitys Pohjois-Norjan suomalaisalueilla on sulautunut yleisiin kuvauksiin maanviljelyksen kehityksestä Pohjois-Norjassa. Virallisessa norjalaisessa historiankirjoituksessa suomalaissiirtolaisten panosta maatalouden kehittäjinä ei ole kovinkaan aktiivisesti korostettu. Sen sijaan suomalainen historiankirjoitus on tuonut esiin suomalaissiirtolaisten osuuden pohjoisnorjalaisen maatalouden pioneereina ja uudistajina (ks. esim Paulaharju 1928/1985, 262-274). Uudemmassa norjalaisessa historiankirjoituksessa löytyy kuitenkin erityisiä tutkimuksia suomalaissiirtolaisten merkityksestä maanviljelylle. Lisäksi paikallishistoriat ovat korostaneet yhä kasvavassa määrin tätä seikkaa. (Skarstein 2000, 50)

Norjalaistamispolitiikan kuvaus perustuu pitkälti norjalaistamisprosessia ja laajemminkin Norjan kansallisvaltion turvallisuuspolitiikan ja vähemmistöpolitiikan vaiheita 1800-luvun puolivälistä toiseen maailmansotaan tutkineiden norjalaisten historioitsijoiden Knut Einar Eriksenin ja Einar Niemen teokseen *Den finske fare- Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord* (Eriksen & Niemi 1981) Tutkimus perustuu alkuperäislähteiden tarkkaan ja ammatilliseen käyttöön, joten se sopii mielestäni erinomaisesti peruslähteeksi tarkasteltaessa norjalaistamispolitiikan syitä ja keinoja. Lisäksi olen tulkinnassa käyttänyt apuna sekä suomalaisia että norjalaisia aiheeseen liittyviä lähteitä ja teoksia.

Eriksen ja Niemen tarkastelun lähtökohtana on miksi norjalaisten viranomaisten varsin neutraali suhtautuminen kansallisiin vähemmistöihin (saamelaiset, kveenit) muuttui 1860-luvulle tultaessa negatiiviseksi suhtautumiseksi ja lopulta pyrkimykseksi ratkaista suomenkielisen vähemmistön aiheuttama ongelma norjalaistamispolitiikalla. Oleelliseksi nousee etsiä norjalaistamispolitiikan tausta, Etelä-Norjassa (Oslossa) hahmotellusta turvallisuuspolitiikasta. Eteläisessä Norjassa ei välttämättä ollut ymmärrystä ja tietämystä Pohjois-Norjan todellisista olosuhteista ja suomenkielisen vähemmistön todellisista mielipiteistä ja tämä ymmärtämättömyys muokkasi usein kyseistä politiikkaa. Kärpäsestä tehtiin useammin kuin kerran härkänen.

2.1 Taustaa

Norjalaistamispolitiikka on suhteutettava siihen historialliseen tilanteeseen, joka vallitsi 1800-luvun Norjassa. Norja irtaantui vuonna 1814 Tanskasta ja solmi samalla personaaliunionin Ruotsin kanssa. Irtaantuminen merkitsi sitä, että Norjalle laadittiin oma perustuslaki, omat lakia säättävät elimet ja koko yhteiskunnallinen infrastruktuuri muotoutui kansallisvaltioidean mukaisesti. Valtakunnan rakentamisen alkuvuosikymmenet keskittyivät kansallisen valtiolaitoksen, sivistyksellisen rakenteen ja oman turvallisuuspolitiikan rakentamiseen sekä itsenäisen taloudellisen aseman vaativiin toimiin. (Pryser 1999, 206-268; Riste 2001; Rogan 1998)

Norjassa 1860- ja 1870-luvuilla kansalliset tavoitteet liittyivät poliittiseen vastustukseen, joka kohdistui kaupunkien virkamiehiin, kaupunkilaisiin ja suuriin maanomistajiin. Tämä vastustus

voidaan norjalaisen politiikan tutkijan Stein Rokkanin (1987) mukaan jakaa kahteen eri ryhmään:

1 Kansallis-populistinen ideologia. Maalaisyhteisöissä maanviljelijät olivat niitä, jotka nousivat vastarintaan. He puolustivat kansallisaatetta, perinteistä kieltään (landsmål) ja maalaiskulttuuriaan. Näillä vastustettiin kaupunkien kieltä (riksmål), kulttuuria ja koulutetun eliitin poliittista voimaa.

2. Kaupunkien radikaali-demokraattinen liike. Samankaltainen poliittinen liike nousi kaupungeissa. Myös tämä liike puolusti perinteisiä norjalaisia arvoja vieraita vaikutteita vastaan. Vastustettiin keskushallinnon poliittista voimaa ja Ruotsin valta-asemaa unionissa. Liike vaati myös demokraattisia uudistuksia, ja sen kannattajat olivat keskiluokkaa ja älymystöä. (Rokkan 1987, 116-117).

Näiden liikkeiden yhdistyminen johti siihen, että kansalliset päämäärät yhdistyivät Norjassa demokraattisiin päämääriin. Tämä tukisi Ernest Gellnerin (1964) ajatusta siitä, että nationalismi syntyi, koska perinteinen sosiaalinen rakenne oli hajoamassa. Yleiseen aatteeseen ja yleisiin symboleihin pohjautuvasta nationalismista tuli yhteen liittävä tekijä vanhan järjestelmän (syntyperä, annetut roolit) sijaan. Nationalismi on yleistä ja vaati yhteisiä symboleja, muodollisia organisaatioita ja ideologian toimiakseen kokoavana tekijänä (Gellner 1964, 153-157).

Vahvan ja yhtenäisen valtion rakentamisessa ei politiikan värillä näyttäisi olleen merkitystä Norjassa. Poliitiikka säilyi samanlaisena huolimatta kolmesta valtiomuodon muutoksesta 1884, 1905 ja 1935. Kulloinkin vallassa olleen hallituksen kokoonpanolla ei näyttänyt olleen merkitystä ja kaikki poliittiset puolueet vasemmalta oikealle olivat yksimielisiä kansallisen yhtenäisyyden vahvistamisen tarpeellisuudesta. Painotuksissa oli kuitenkin eroja. (Furre 1971; Niemi 1995a, 168; Rokkan 1967, 388-399). Tätä yksimielisyyttä tarkastelen tarkemmin luvussa 4.

2.2 ”Suomalaisvaara”

1860-luvut norjalaiset poliitikot alkoivat puhua avoimesti ja kasvavassa määrin suomalaissiirtolaisista turvallisuuspoliittisessa ja kansallisessa yhteydessä (Eriksen & Niemi

1981, 353). Keskustelu oli alkanut jo aikaisemmin kielipolitiikasta. Vaikkakin tuossa keskustelussa käytettiin argumentteja, jotka vaativat pohjoisen vähemmistöjen (kveenit ja saamelaiset) kielellistä ja kulttuurista norjalaistamista, ei varsinaista ulkopoliittikaan kytkettyä keskustelua kveeniväestön asemasta ennen 1860-lukua käyty (ibid.). Norjalaiset viranomaiset eivät myöskään ryhtyneet mihinkään konkreettisiin toimiin asian suhteen.

Luvun alussa mainittujen syiden lisäksi Norjan 1860-luvun jälkipuoliskon suomalaisvaara-
kiihkoilulle oli Erikseenin ja Niemen (1981) mukaan kaksi syytä. Ensimmäkin suomalainen siirtolaisuus oli paisunut voimakkaasti 1860-luvulla huipentuen vuosikymmenen loppuun. Norjalaisia viranomaisia huolestutti se, että voimakkaasti kasvanut suomalaisasutus oli monin paikoin maantieteellisesti eristyksissä. 1800-luvun siirtolaisuus siirtolaisuusvirta kääntyi itäiseen Ruijaan. Toinen syy ”suomalaisvaaran” esille tuomiseen oli suomalainen nationalismi ja Suur-Suomi -aate. Fennomaanit alkoivat 1860-luvun puolivälistä lähtien, eurooppalaisen kansallisuusaatteen mukaisesti, osoittamaan kiinnostusta Ruijassa asuvaa ”heimokansaa” kohtaan. (Eriksen & Niemi 1981, 354; ks. myös Nygård 1978; Ryymin 1998). Siten ”suomalaisen vaaran” varsinainen synty ei ollut sattuma.

Nämä suomalais-nationalistiset aatteet ’laukaisivat’ norjalaisviranomaisten epäluulon Pohjois-Norjan suomenkielistä väestöä kohtaan. Erityistä huomiota Norjassa sai satakuntalaisen pastorin David Skogmanin kirjoitukset *Suomi*-kirjassa v. 1870. Siinä hän kirjoittaa heti aluksi: ”Suomen kansan asuma-alueen ja Suomen suuriruhtinaskunnan rajat eivät ole samat”. Skogmanin mielestä kveenejä kohdeltiin Ruijassa huonosti ja hän vaati kveeneille kulttuurisia oikeuksia. Ei ollutkaan yllättävää, että norjalaisviranomaiset ärtyivät ja Skogmania epäiltiin norjalaisten taholta vakoilusta ja syytettiin separatismien lietsomisesta kveenien keskuuteen. (Nygård 1978, 28).

1884 julkaistussa matkakertomuksessaan ”*Suomalaiset Jäämeren rannalla*” A.V. Ervasti väitti, että Ruijan suomalaiset eivät tunteneet itseään norjalaisiksi vaan kaipasivat Ruijaan Suomen valtaa (Nygård 1978, 29). Nämä rohkeat sanat ja kirjan valtiopoliittinen leima aiheuttivat ärtymystä tavallistenkin norjalaistenkin keskuudessa (Eriksen & Niemi 1981, 42). Voidaanko siis aiheellisesti väittää, että kveenit joutuivat tahtomattaan norjalaisten silmätikuiksi fennomaanien nationalististen kirjoitusten takia?

Suomalaisvaarasta tuli todellinen yllyke Norjan pohjoisten alueiden vähemmistöpolitiikan kehitykselle vuodesta 1870 lähtien (Eriksen & Niemi 1982, 82). Tämän norjalaistamispolitiikan tavoite oli Ruijan sekakielisten alueiden integroiminen norjalaiseen yhteiskuntaan. Norjalaistamispolitiikka oli ollut ennen kaikkea kulttuuripolitiikkaa ennen vuotta 1870, mutta kehittyi nyt myös turvallisuuspolitiikaksi, jossa kansalliset näkökohdat olivat ratkaisevia sekä strategian että päämäärän kannalta.

Eriksenin ja Niemen (1982) mukaan turvallisuuspoliittinen ulottuvuus voi selittää, miksi idän rajaseudut (Finnmark) joutuivat alusta lähtien kaikkien arvioiden ja toimien polttopisteeseen. Voimakkaita sotilaallisia ja jatkuvia strategisia arvioita ei myöskään voida selittää antamatta painoa turvallisuuspoliittiselle ulottuvuudelle. Venäjää pidettiin mahtavana ja vaarallisena naapurina, jolla saattoi olla laajentumispyrkimyksiä, ja Suomi oli taas Venäjän satelliitti, joka muodosti turvallisuuspoliittisen uhkan itsessään. (Eriksen & Niemi 1982, 88; vrt. Riste 2001, 84-85, 115-119)

2.3 Norjalaistamispolitiikan taktiikat

Norjalaistamispolitiikan toteuttamisessa voidaan Eriksenin ja Niemen (1981) havaita neljä eri taktiikkaa. Kieli- ja koulupolitiikkaa voidaan pitää merkittävimpänä norjalaistamispolitiikan taktiikoista, joten olen varannut sille oman kappaleen (2.4). Muut taktiikat käsittelem seuraavassa lyhyesti.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen norjalaiset kehittivät mittavan ja osittain hyvin monimutkaisen valvonta- ja tiedusteluverkoston, joka kattoi sekä Ruijan että Suomen Papiit alkoivat ensimmäisinä raportoida epäilyttävästä kveenitoiminnasta. Myöhemmin mukaan tulivat opettajat ja poliisit. Keskeisenä henkilönä oli piispa Eivind Bergrav, joka oli hyvin huolissaan lestadiolaisuuden vahvasta asemasta kveenien keskuudessa. Suomessa tiedustelu toimintaa harjoittivat sekä sotilashenkilöt (turisteina ja urheilukalastajina) että papiit (harjoittamassa kieliopintoja).

Yksi Norjan taktiikoista oli hyökkäävä asema Suomea kohtaan. Tämä piti sisällään rajanlaajentumispyrkimykset hieman ennen toista maailmansotaa. Norja yritti tällä tavoin laajentaa ja vahvistaa asemaansa Pohjois-Euroopassa. Suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet, sillä Suomi sai haltuunsa Petsamon Neuvosto-Venäjältä 1920. Myöhemmin Norja

yritytti rajantarkistuksia kahdenkeskisillä neuvotteluilla Suomen kanssa, mutta ne epäonnistuivat lopullisesti 1923-24.

Myös erilaiset suojatoimet olivat norjalaistamispolitiikan taktiikkana. Näiden suojatoimien tarkoituksena oli rajattu ja valvottu kanssakäyminen Suomen kanssa. Taktiikka otettiin käyttöön, kun edellä mainitut rajanlaajentumissuunnitelmat olivat romahtaneet. Norja vastusti Norjan ja Suomen välisiä valtateitä, yhteisiä porolaitumia, yhteistä tukinuittoa ja vesivoimaa. Suojatoimenpiteet ilmenivät myös yrityksinä rajoittaa suomalaisten pappien ja poliitikkojen vierailuja ja yrityksinä estää suomalaisen kirjallisuuden leviäminen Pohjois-Norjassa. Suojautumispolitiikka sisälsi erityisen ulkomaalais- ja kansalaislainsäädännön, sekä eräiden elinkeinojen harjoittamisen varaamisen ainoastaan Norjan kansalaisille.³ Kveeneistä evättiin myös mahdollisuus joihinkin julkisiin virkoihin. (Eriksen & Niemi 1981, 360-364; ks. myös Kallio 1971; Kaukiainen 1997)

2.4 Kieli- ja koulupolitiikka norjalaistamispolitiikan välineinä

Eric Hobsbawn (1994) painottaa perinteiden merkitystä kansalle ja kansakunnalle. Hobsbawn tuo esiin kansaan, kansakuntaan ja nationalismiin liittyvän pyrkimyksen luoda perinteitä. Hän puhuu ”keksityistä perinteistä”. Ne jaetaan kolmeen eri luokkaan: 1) sosiaalista koheesiota tai ryhmän jäsenyyttä ilmentäviin; 2) instituutiota, statusta tai auktoriteettisuhdetta ilmaiseviin ja 3) sosialisointiin, uskomusten mieleen teroittamiseen, arvottamiseen ja käyttäytymisen koordinointiin yleisen tavan mukaiseksi. (Hobsbawn 1994, 9). Tässä sisäisesti vahvan kansakunnan luomisprosessissa kiinnitettiin Norjassa erityistä huomiota koululaitokseen. Yleinen koululaitos ja opetuksen demokratisoiminen olivat keskeisiä tavoitteita, sillä yleisellä koulutuksella nähtiin olevan erityinen asema kansallisen identiteetin rakentamisessa. Koulutuksesta tuli keskeinen poliittinen toimija, koska sillä nähtiin olevan tärkeä rooli kansallisten symbolien, identiteetin ja ennen kaikkea kielen levittämisessä. (ks. esim. Rokkan 1967, 371-372). Tässä koulutusjärjestelmän rakentamisprosessissa kielellisestä yhtenäisyydestä tuli norjalaisille viranomaisille avaintekijä. Kieli ei ole ainoastaan yhtenäisyyden symboli vaan se voidaan valjastaa tietoisuudeksi yhteisestä kohtalosta. Nationalismi tarvitsee kieltä, ei toisinpäin.

³ Maahankintalaki 7.6.1902. maata voitiin antaa asutettavaksi, viljeltäväksi tai muuten käytettäväksi vain sellaiselle henkilölle, joka osaa puhua, kirjoittaa norjan kieltä ja joka käyttää sitä jokapäiväisenä kielenä. (Jernsletter 1986)

2.4.1 Alkutaival

1848 nostettiin Pohjois-Norjan koulupolitiikassa esiin mahdollisuus antaa kveenilapsille kouluopetusta heidän omalla äidinkielellään. Tässä ajatuksessa ei suomen kieli ollut arvo sinänsä, vaan sitä pidettiin välineenä kristinuskon opetuksessa, sillä ainoa tapa saada kveenilapset oppimaan kristinuskoa oli käyttää opetuksessa Suomea (Aikio 1983, 67). Tätä ajatusta ajettiin tarmokkaasti aina Norjan suurkäräjiä myöten, mutta hanke ei lopulta toteutunut, sillä hallitus taipui yleisen mielipiteen vastustaessa asiaa. (Niemi 1995a, 157). Asiasta käyty keskustelu johti kuitenkin, että toimenpiteitä norjankielen opettamiseksi suomen kielen avulla lisättiin Ruijassa. Vuodesta 1851 lähtien oli valtion budjettiin varattu erillinen määräraha, Finnefondet, norjan kielen opetuksen lisäämiseksi pohjoisessa. (Eriksen & Niemi 1981, 48) Taustalla oli myös pelko, että jos valtio ei ryhdy huolehtimaan kveenien kielellisestä norjalaistamisesta, saattaa seurauksena olla, että he pian alkavat itse huolehtia kirkko- ja koululaitoksesta, ja irtautuvat Norjan yhteydestä (Aikio 1983, 67).

1850- ja 1860-luvuilla pyrittiin Ruijaan luomaan kaksikielinen koulu, jossa alkeisopetusta annettaisiin vähemmistön äidinkielellä, mutta jatko-opetus tapahtuisi kokonaan norjan kielellä. Suomen kieltä käytettiin poikkeustapauksissa opetuksen apukielenä, jotta oppiminen helpottuisi (Aikio 1983, 68). Tätä kautta vahvistuisi myös norjalainen identiteetti.

Norjalaistamispolitiikka laajeni myös opettajankoulutukseen. Vuodesta 1862 lähtien myönnettiin stipendi opettajiksi opiskeleville, jotka suorittivat suomen opintoja ja sitoutuivat valmistuttuaan opettamaan suomenkielisiä lapsia Varangin alueelle, johon tuolloin kohdistui kova muuttopaine Suomesta (Saressalo 1996, 285).

Missä määrin nämä norjalaistamistavoitteet sitten toteutuivat, riippui paljon opettajasta. Lisäpalkkioita annettiin opettajille, jotka pystyivät osoittamaan, että olivat saaneet oppilaansa oppimaan norjan kielen. Lisäpalkkion saamisen ratkaisi käytännössä paikallisen papiston lausunto opetuksen tasosta ja tuloksista. (ks. esim. Eriksen & Niemi 1981, 50; Holten-Bechtolsheim 1910, 28).

Opetuksen taso ei kuitenkaan vastannut sille asetettuja tavoitteita. Vuonna 1877 koulutarkastaja Nils Hertzberg raportoi huonoista tuloksista. Norjan kielen osaaminen oli laskussa, opetus tehotonta ja kveenien kieli, suomi, leviää vastatoimista huolimatta (Eriksen

& Niemi 1981, 52). Kaiken huippuna suurin osa saamelaisista ei puhu norjaa vaan suomea. Suomalaiset ja saamelaiset asuivat erillään norjalaisesta väestöstä ja säilyttivät siten kielensä. Norjankielisellä kouluopetuksella ei juurikaan ollut merkitystä noilla alueilla, varsinkaan kun kaikki opettajat eivät ylen innokkaasti harjoittaneet norjan kielen opetusta (Holtens-Bechtolsheim 1910, 23). Korkeamman tason päätökset eivät siis ulottuneet ruohonjuuritason toteutukseen. Suomen saamenkielen vahvaa asemaa tuona aikana Itä-Ruujassa osoittaa, että Vesisaarella ilmestyi 1877 suomenkielinen sanomalehti ja muutamia vuosia myös saamenkielinen *Muitalaegje* (suom. Kertoja) (Paulaharju 1985, 466-478).⁴

2.4.2 Viranomaisten kiristynyt ote

Norjalaistamispolitiikan alkutaipaleen epäonnistumisen takia viranomaiset olivat pakotettuja koventamaan norjalaistamispolitiikan linjaa. Vuonna 1880 Tromssan hiippakuntahallitus antoi uuden ohjeisto sekakielisten alueiden opettajille. Ohjeisto patisti opettajat ja viranomaiset selvään norjalaistamistyöhön. Uuden ohjeiston mukaan toimenpiteitä voitiin suunnitella myös paikallisella tasolla, aiemman hiippakuntahallinnon asemasta. (Eriksen & Niemi 1981, 53). Opettajan varsinaiseksi tehtäväksi tuli norjan kielen levittäminen ei vain koulussa, vaan myös sen ulkopuolella. Oppilaiden vanhemmille tuli painottaa norjan kielen oppimisen tärkeyttä (Saressalo 1996, 287). Köyhiä kveeniperheitä saatettiin viranomaisten toimesta avustaa, rahalla ja ruualla, jos he lähettäisivät lapsensa säännöllisesti kouluun (ibid.).⁵ Uudessa ohjeistossa määrättiin opetuskieleksi kokonaisuudessaan norja ja vain hätätilanteissa saatettiin käyttää suomea tai saamea opetuksen apukielinä. Opetusmateriaali muuttui kokonaan ja vuoden 1884 jälkeen ei ilmestynyt yhtään suomalais-norjalaista oppikirjaa.⁶ Tähän asti opetuksessa oli ollut mahdollisuus käyttää oppikirjoja, jotka olivat sekä norjaksi että suomeksi.

Kveenioppilaiden norjan kielen taito alkoikin vähitellen parantua. Mihinkään suureen riemuun ei norjalaisilla viranomaisilla kuitenkaan ollut syytä. Vuonna 1886 teki koulutarkastaja Killengreen tarkastusmatkan Finnmarkiin. Raportissaan hän antoi jokseenkin

⁴ *Ruijan Suomenkielinen lehti* oli kauppias Israel Bergströmin rahoittama ja varsinaisena toimittajana toimi suomalainen ylioppilas J.G. Cajan. Lehti ilmestyi viikoittain 1.7.1877-12.12.1877, yhteensä 25 numeroa (Paulaharju 1985, 466-478; ks. myös Nygård 1978, 30).

⁵ Tuohon aikaan ei ollut yksiselitteistä, että lapset lähetettäisiin kouluun. Varsinkin syrjäseuduilla matka kouluun oli usein pitkä ja vaivalloinen. Joissakin koulupiireissä saattoi jopa 50% oppilaista laiminlyödä koulunkäynnin. (ks. esim. Holtens-Bechtolsheim 1910).

⁶ Ennen vuotta 1884 oli ilmestynyt kaksi suomenkielistä kirjaa: *ABC Suomalainen ja Norjalainen Aapiskirja* (1864) ja *ABC Suomenkielinen ja Norjankielinen taikka Ensimmäinen lukukirja Suomalaisten lapsille* (1867) (Sainio 1949).

valoisan kuvan norjalaistoimien tuloksista (Holten-Bechtolsheim 1910, 24). Myöhemmin saman vuonna teki vasta nimitetty Tromssan piispa J.N. Skaar tarkastusmatkan samoille seuduille. Hän taas oli sitä mieltä, että norjankielen edistymistä ei voida pitää erityisen hyvänä (Eriksen & Niemi 1981, 54). Myöhemmät tutkimukset ja muutamat aikalaiskuvauksetkin vahvistavat Skaarin havaintoja. Varsinkin itäisessä Ruijassa ei norjan kielen eteneminen toteutunut toivotulla tavalla. (ks. esim. Aikio 1982; Holten-Bechtolsheim 1910; Paulaharju 1985, 520, 525).

1880-luvulla alkoi esiintyä eroja suhtautumisessa kveeneihin ja saamelaisiin. Saamelaiset saivat käyttää uskonnonopetuksessa saamenkieltä kun taas kveenien osalta kielipolitiikkaa tiukennettiin. Taustalla voidaan nähdä kirkkopoliittiset syyt. Piispa Skaar oli sitä mieltä, että lestadiolaisuus, jonka pyhä kieli (*lingua sacra*) suomi oli, muodosti uhkan norjan kielelle ja sen vahvistumiselle pohjoisessa (Eriksen & Niemi 1981, 54-56). Pääosin suomenkielisessä lestadiolaisuusliikkeessä nähtiin voimakas kveenejä yhdistävä elementti. Tästä johtuen kirkollinen elämä pyrittiin koululaitoksen tavoin kielellisesti norjalaistamaan. Kuten myöhemmin luvussa 3 huomataan, ei kirkollisen elämän norjalaistamisella ollut suurtakaan merkitystä lestadiolaisuutta ajatellen.

2.4.3 Koulu- ja kielipolitiikan käänne

Vuonna 1889 Norjaan muodostettiin maallinen kouluhallitus ja koululaissa määrättiin yksiselitteisesti, että kouluopetuksessa on käytettävä norjan kieltä. Laissa oli kuitenkin yksi erikoinen poikkeus, joka mahdollisti suomen kielen käytön joissakin Tromssan sekakielisillä alueilla. Muualla opetuksen oli tapahduttava vain ja ainoastaan Norjan kielellä. Syynä tähän lienee ollut se, että Tromssan alue oli muun Norjan yhteydessä. Itäinen Ruija oli taas suomalaisen kulttuurin alueella. Kuitenkin vuonna 1892 laki muutettiin koskemaan muitakin Ruijan sekakielisiä alueita (Holten-Bechtolsheim 1910, 27). Laki siis mahdollisti suomen kielen käytön opetuksen apukielenä, mutta käytännössä paikalliset viranomaiset tekivät kaikkensa suomen kielen kitkemiseksi.

1895 arvioitiin suomen kielen opetuksen tarpeellisuutta Oslon yliopistossa ja Tromssan seminaarissa. Professuuri lakkautettiin ja se muuttui dosentuuriksi 1897. 1904 lakkautettiin viimeiset suomen kielen stipendipaikat Tromssan seminaarissa ja 1906 loppui kaikki suomenkielen opetus opettajanvalmistuslaitoksessa. (Saressalo 1996, 287; Eriksen & Niemi

1981, 59). Myös suomenkielisten opettajien määrä haluttiin saada mahdollisimman pieneksi. Koska laki ei mahdollistanut erottamista, turvaututtiin painostukseen. Opettajia kehoitettiin eromaan ja viranomaiset antoivat opettajien ymmärtää, että vain täysin norjankieliset opettajat ovat toivottuja (Eriksen & Niemi 1981, 58). Vuonna 1900 suomenkieliset eivät enää saaneet lisäpalkkaa finnefondetilta, kuten norjankieliset kollegansa. Opettajakunnasta tuli näin puhtaasti norjalainen norjalaistamispolitiikan väline Ruijassa. Hyvän kuvan suhtautumisessa suomenkielentaitoisiin opettajiin antaa kouluneuvos Leonard Isachsenin lausunto vuodelta 1905:

Opettajien suomen kielen taito ei ole suotavaa, jotta hän ei joudu kiusaukseen opettaa tällä kielellä, tai jos hän osaa sitä, hänen ei pidä näyttää sitä oppilaille tai vanhemmille. Historian ja maantieteen opetus ei ole vain erinomainen keino edistää norjalaistamista vaan myös hyvä keinon nostattaa (norjalaista) kansallistunnetta. (Ruijan Kaiku 7/95.)

Tiukentuneen politiikan takan oli 1898 virkaan astunut Norjan kirkko- ja kouluministeri V.A. Wexelsen, joka osoitti alusta lähtien erityistä mielenkiintoa Pohjois-Norjan kieli- ja koulutilanteeseen. Hänen tavoitteekseen tuli rakentaa kirkkoja ja kouluja Norjan pohjoisten alueiden turvaksi. Wexelsenin mielestä kirkot ja hyvät norjalaiset koulut muodostavat itärajalle ”linnoitusketjun”, jota on mahdoton valloittaa (Eriksen & Niemi 1981, 58). Norjalaistamispolitiikan onnistumisen tärkeyttä Norjan valtiolle korosti, että 1902 tuli Finnmarkista ensimmäinen lääni, jolla oli oma kouluhallintoelin ”skoledirektömbe” ja sen ylimpänä virkamiehenä ”skoledirektör”. (esim. Niemi 1981, 59).

Ensimmäinen viranhaltija Bernt Thomassen aloitti virassaan heti norjalaistamispolitiikan toteuttamisen. Ryhdyttiin rakentamaan valtion ylläpitämiä internaattikouluja eli eräänlaisia sisäoppilaitoksia, joista oli tuleva norjalaistamisen linnoituksia.

Internaattilaitoksella oli tärkeä osansa tässä politiikassa. Tavoite oli norjalaistaa Ruija; ”ja niin tulee kveeniä ja saamelaista ohjata, että he tuntevat itsensä norjalaisen kulttuurin vastuullisiksi osasiksi. Ja keino siihen on, että kveeni ja saamelainen sekä ajattelevat, että puhuvat norjaksi” (Eriksen & Niemi 1981, 61).⁷ Norjan valtio priorisoi internaattikoulujen rakentamisen niin, että tärkeintä oli rajojen (itään) vahvistaminen ja sitten kielikysymykset

⁷ "Og daa maa kvaen og lap föres did, at de föler sig som ansvarlig parthever i norsk kultur. Og midlet dertil er, at kvaen og lap baade taenker og taler norsk"

(Saressalo 1996, 287; Eriksen & Niemi 1981, 56-61). Tätä näkemystä vahvistaa myös ensimmäisten internaattikoulujen sijoituspaikat Langfjordalen 1905, Näättämö (Neiden) 1905 ja Jarfjord 1906, jotka kaikki sijaittivat lähellä Suomen ja Venäjän rajaa. Norjalaisviranomaiset katsoivat tämän alueen olevan ”suojaamatonta rajaseutua” ja siellä kveeneillä olevan vahvin asema koko Ruijassa. (Eriksen & Niemi 1981, 56-61; Niemi 1995a, 168).

1917 oli Finnmarkin kouluhallinnon ylimpänä virkamiehenä edelleen Bernt Thomassen. Hän kirjoitti tuolloin, ettei kveeni oppilaiden norjalaistaminen ollut edennyt suunnitelmien mukaisesti, mutta jonkinlaista edistymistä oli silti tapahtunut. Tästä olikin hänen mielestään kiittäminen internaattilaitosta (Eriksen & Niemi 1981, 113). Thomassenista oli vuosien varrella tullut todellinen norjalaistamispolitiikan aivotrusti myös koululaitoksen ulkopuolella. Kveenit ja saamelaiset oli hänen mielestään liitettävä yhä tiukemmin norjalaiseen yhteiskuntaan. Norjalaistamista perusteltiin tuolloin ”hyvinvointiasiana”, jolla oli sekä kansallinen että henkilökohtainen ulottuvuus (Eriksen & Niemi 1981, 114). Thomassen, ilmeisen viisastuneena edellisten vuosikymmenien takapakeista, oli sitä mieltä ettei norjalaistaminen onnistu kiireessä. Perusteluna tälle hänen mielestään olivat ne kulttuuriset ja kielelliset lähtökohdat, jotka koululaitoksella on Finnmarkissa, vaativat vähintään sukupolven jotta norjalaistaminen onnistuisi (Ibid.) Thomassenin virkakaudella olikin rakennettu useita internaatteja ympäri Finnmarkia. Hän myös lisäsi pätevien norjalaisten opettajien määrää eikä suomenkielisiä opettajia hänen virkakaudellaan palkattu. Myöskään suomen kieltä opetuksen apukielenä hänen virkakaudellaan käytetty (Eriksen & Niemi 1981, 115). Lain mukaahan se olisi ollut mahdollista.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen internaattien rakentamisesta luovuttiin hetkesi kokonaan. Syynä tähän olivat ne taloudelliset vaikeudet, jotka kohtasivat Norjaa I maailmansodan jälkeen. (ks. esim. Dahl 1971, 21-34). Koulun merkitystä norjalaistamispolitiikan välineenä ei enää korostettu. Kyseessä oli enemmänkin hyväksi havaitun politiikan vakauttaminen.

2.5 Poliitiikan loppusuora

Juuri itsenäistyneessä Suomessa alkoi esiintyä Suur-Suomi ideointia ja osansa tästä saivat myös Ruijan kveenit. Asiaan otti kantaa esimerkiksi suomalainen lehtori Ernest Lampen. Hän

kirjoitti ylistävästi norjalaisista, mutta osoitti samalla huolestumisensa suomen kielen opetuksesta ja tulevaisuudesta Ruijassa (Lampen 1921, 205-212). Suomalaiset lehdet kiinnittivät huomiota norjalaistamispolitiikkaan ja osa lehdistöstä vaati jopa Ruijan liittämistä Suomeen (ks. esim. Suomen Heimo 21/1927; Aamulehti 8.5.1920).⁸ Ruijan kysymys sai myös Suomen pääministerin Juho Vennolan ottamaan kantaa asiaan. Hän arvosteli epäsuorasti norjalaistamispolitiikkaa ja vaati norjalaisia kohtelemaan kveenejä humanien periaatteiden mukaisesti, jottei Suomen tarvitse puuttua Norjan sisäisiin asioihin (Helsingin Sanomat 24.4.1923).⁹

Norjalaiset viranomaiset näkivät luonnollisesti tällaisen kirjoittelun puuttumisena maansa sisäisiin asioihin. Norjalaiset viranomaiset tulkitsivat suomalaisten mielipiteet niin, että suomalaisten tavoitteena oli pitää kveenejä suomalaisina ja saada heidät tuntemaan lojaaliutta Suomea kohtaan. Tulevaisuudessa Suomi voisi sitten esittää alue vaatimuksia kveeniväestöön vedoten. (Eriksen & Niemi 1981, 196-198, 260; Kallio 1971, 80-86)

Norjalaistamispolitiikan linjaa alettiinkin kiristämään. Tässä yhteydessä kieli- ja koulupolitiikka nivoutui uudestaan voimakkaasti valtion harjoittamaan norjalaistamispolitiikkaan, joka tähtäsi suomen kielen ja kveenikulttuurin tukahduttamiseen. Yli kymmenen vuotta jäissä ollut internaattien rakentaminen aloitettiin uudella innolla. Myös turvallisuuspoliittiset argumentit alkoivat nousta yhä tärkeämpään asemaan (Niemi 1995, 167). Niitä jotka protestoivat tätä politiikkaa vastaan pidettiin epäisänmaallisina ja monia syrjäytettiin julkisista viroista tai lähetettiin toisiin tehtäviin eteläiseen Norjaan. Esimerkiksi Vesisaaren kirkkoherra Johan Beronka, joka puolusti kveenejä ja vaati liberaalimpaa norjalaistamispolitiikkaa, lähetettiin ”kasvamaan” Etelä-Norjaan. (Eriksen ja Niemi 1981, 257)

Norjalaistamispolitiikkaa koordinoimaan perustettiin 1931 Finnmarksnevden. Tämän komitean tehtävänä oli koordinoida politiikka Ruijassa siten, että turvallisuuspoliittiset näkökohdat tulisivat otettua riittävästi esiin keskusjohtoisessa päätöksentekokoneistossa (Saressalo 1996, 300). 1930-luvulla ryhdyttiin komitean toimesta ohjaamaan norjalaisia kveenialueille ja kveenien jälkeläisille ryhdyttiin osoittamaan uudisrakennusmaata

⁸ *Suomen Heimo* oli Akateemisen Karjala-Seuran julkaisu, joten voidaan ymmärtää hyökkäävä asenne Norjaa kohtaan.

⁹ Ulkoministeri Vennolan esitelmä Suomen ulkopoliitikasta Suomen Kansallisen edistyspuolueen puoluekokouksessa 21.4.1923. Puhe julkaistiin kokonaisuudessaan *Helsingin Sanomissa* 24.4.1923

norjalaisalueilta (Eriksen & Niemi 1981, 228-233; Saressalo 1996, 304). Myös erilaisten kansallisten symbolien käyttöä lisättiin kveenialueilla. Esimerkiksi arkkitehtuurissa suosittiin kansallisnorjalaista symboliikkaa (lohikäärmeenpää jne.) (Niemi 1995, 166).

Vuoteen 1935 oli suomalaisten Suur-Suomi hankkeet Ruijan osalta vähentyneet. Suomalaisten mielenkiintoa Ruijaa kohtaan ylläpitäneet lehdet *Suomen Heimo* ja *Ylioppilaslehti* keskittivät huomionsa nyt Inkeriin. Samaan aikaan norjalaisten viranomaisten epäluulo Suomea kohtaan väheni. (Nygård 1978, 172-177).

Norjan kansallismieliset oikeistopiirit eivät kuitenkaan olleet unohtaneet epäluuloaan ja niinpä 1936 ilmestyi sanomalehtimies Arthur Ratchen kirjoittama kirja ”*Finske fare for Finnmark*”, jossa toistettiin vanha väite suomalaisaktivismin Norjaan suuntautuvasta uhasta (Ratche 1936) Kirjan väitteet olivat kuitenkin niin epäilyttäviä, että niitä epäiltiin Norjassakin.¹⁰ Suomessa kirjaa kommentoitiin lähinnä huvittuneesti (ks. esim. Suomen Heimo 10/1937) Kuitenkaan kirjaa ei voitane pitää vain yksittäisen sanomalehtimiehen mielikuvituksen tuotteena. Norjan vasemmisto oli erittäin vahvoilla vuoden 1936 vaalien edellä, joten tätä taustaa vasten voidaan ehkä selittää miksi oikeistopiirit käyttivät ”suomalaisvaaraa” sisäpoliittisena lyömäaseenaan horjuttaakseen vasemmiston ja ennen kaikkea Työväenpuolueen vahvaa asemaa. (vrt. Saressalo 1996, 305).

Ratche-keskustelu ei varsinaisesti vaikuttanut vallassa olevan Työväenpuolueen norjalaistamispolitiikkaan suomen kielen osalta. Työväenpuolue oli jo uudessa kansakoululaissa aikaisemmin samana vuonna toivonut norjalaistamispolitiikan jatkamista ja jopa kielikysymyksen koventamista (Eriksen & Niemi 1981, 298). Lain valmisteluvaiheessa esitettiin, että suomen ja saamen kieltä voitaisiin edelleen käyttää opetuksen apukielinä. Kun laki lopulta hyväksyttiin yksimielisesti suurkäräjillä, oli suomen kieli jätetty siitä pois. Huomioitavaa on, että päätöstä perusteltiin sillä, ettei Norjan valtio ole velvoitettu käyttämään suomea opetuksessa, eivätkä kveenit ole kansallinen vähemmistö kuten saamelaiset, vaan maahan vapaaehtoisesti muuttaneita siirtolaisia. Lisäksi oltiin sitä mieltä, aiheellisestikin,

¹⁰ Työväenpuolueen ”nouseva kyky” Trygve Bratteli kritisoi voimakkaasti Ratchen kirjaa *Arbeiderbladet*-lehdessä 2.6.1936, kutsuen sitä ”säädyttömäksi ja spekulatiiviseksi” journalistiikaksi. Bratteli oli itse kotoisin itäisestä Finnmarkista ja vaati voimakkaasti Pohjois-Norjan kehittämistä taloudellisin panostuksin eikä edellä mainitun kaltaisen norjalaisnationalismin keinoin. (Eriksen & Niemi 1981, 304)

etteivät kveenit erityisen innokkaasti vaatineet suomea opetuksen apukieleksi.¹¹ (Eriksen & Niemi 1981, 298-299) Vuodesta 1936 lähtien "muuttuivat" virallisesti norjalaisiksi ja viralliset asiakirjat eivät enää käyttäneet nimitystä kveeni.

3 LESTADIOLAISUUS JA POHJOIS-NORJAN SUOMENKIELINEN VÄESTÖ

Lestadiolaisen merkitystä Pohjois-Norjan suomenkieliselle väestölle ei voida vähätellä. Erityisesti tämän tutkielman kannalta ymmärtämys lestadiolaisen uskon luonteesta ja uskon ja uskovien suhtautuminen oman yhteisön ulkopuoliseen maailmaan nousee keskeiseksi. Lestadiolaisuuden erityinen periferiaalue ja esivaltauskollisuus keskeisesti muokkasivat suomenkielisen väestön suhtautumista norjalaistamispolitiikkaan. Esivaltauskollisuudestaan huolimatta lestadiolaisuuden voidaan katsoa muodostaneen itsessään jo eräänlaisen metaforisen opposition suhteessa valtiokoneistoon. Merkille pantavaa on, että lestadiolaisuuden todellinen luonne jäi tutkimuskaudella hyvinkin vieraaksi norjalaistamispolitiikkaa ajaneille viranomaisille.

Itäisessä Finnmarkissa keskuksista tullut hallinnollinen sekä erityisesti taloudellinen muutospainne aiheutti maailmansotien välisenä aikana muutoksia lestadiolaisuuden strategioissa ja erityisesti suhtautumisessa ulkoiseen maailmaan. Tämä ilmeni niin että uskonnollinen protestointi otti rinnalleen myös poliittisen protestoinnin. Tässä poliittisessa protestoinnissa lestadiolaisuus valitsi itäisessä Finnmarkissa välineekseen vasemmistopuolueet.

3.1 Alkuherätys ja leviäminen Pohjois-Norjaan

Lestadiolaisuus sai alkunsa Ruotsin lapissa, Karesuvannossa, toimineen papin Lars Levi Laestadiuksen (1800-1861) uskonnollisesta kääntymyksestä 1840-luvun puolivälissä. Lestadiolaisuus muodostaa tavallaan kirkon kirkossa. Erityisen leimallisena piirteenä liikkeelle on pidetty seimiekstaattisia hurmosilmiöitä (esim. ns. liikutukset), syntien anteeksi julistamista *"jeesuksen nimessä ja veressä"*, torjuvaa suhdetta moniin maallisiin huvituksiin

¹¹ Monilla paikkakunnilla suomenkielinen väestö katsoi, ettei suomenkielen opetus koulussa ollut tarpeellista. Monet katsoivat, että koulussa tuli käydä sen vuoksi, että lapset oppisivat valtakunnan kieltä; *"Ossaa suomalaisten lapset nokko suomea ilman kouluja käymmättäkin...hyvä vain, että sikiöt oppivat ruijaakin"*. (Paulaharju 1985, 525-526)

sekä eksklusiivista seurakuntakäsitystä, jonka mukaan vain liikkeen sisällä julistetun jumalansanan ja synninpäästöön uskovat voivat pelastua. (Ihonen 2001b, 276-277)

Lestadiolaisuus levisi Pohjois-Norjaan 1840-luvun lopussa, siis jo niin sanotun alkuherätyksen aikana. 1860-luvulla lestadiolaisuus vakiintui suomalaisten dominoivaksi uskonnoksi erityisesti Finnmarkissa ja Pohjois-Tromssassa. 1860-luvulla Pohjois-Varangin alueella lestadiolaisuus oli erityisen kiinteässä yhteydessä suomalaiseen alkuherätykseen. Norjaan muuttaneet siirtolaiset olivat tutustuneet liikkeeseen jo kotiseuduillaan. Norjalaiselta puolelta katsottuna merkitsi tämä sitä, että suomalaiset matkasaarnaajat saivat vahvan kannatuksen suomalaissiirtolaisten keskuudessa, ja tämä vaikutti suomalaisuuden säilymiseen näillä alueilla sekä kielellisesti että kulttuurisesti. (Eriksen & Niemi 1981, 52-53; Paulaharju 1928/1985, 491-495)

Lestadiolaisuus edusti leviämistavoiltaan osin toisen tyyppistä uskonnollisuutta kuin muut herätysliikkeet. Vaikka liikkeen perustaja oli Ruotsin kirkon pappi, oli liike ja on edelleen korostetun maallikkojohtoinen. Lisäksi liike levisi periferiasta keskuksiin ja alemmista kansankerroksista ylempiin, millä on epäilemättä merkitystä sen hitaaseen integroitumiseen kansalliseen hankkeeseen.¹² (Ihonen 2001, 289-290) Lestadiolaisuus on tutkimuskaudella 1900-1940 Norjassa selkeästi Pohjois-Norjan liike ja monessa suhteessa Ruijan suomenkielisen väestön liike. Keski- ja Etelä-Norjaan lestadiolaisuus - pääasiassa esikoislestadiolaisuus – levisi vasta toisen maailmansodan jälkeen (Talonen 1991, 301)

Lestadiolaisuudessa tapahtui hajaannus 1899 Laestadiuksen jälkeen liikkeen johdon ottaneen Juhana Raattamaan kuoltua. Kyse ei ollut varsinaisista oppierimielisyyksistä vaan etupäässä siitä, kuka toimii kokonaisliikkeen auktoriteettina Raattamaan kuoleman jälkeen. Toinen hajaannukseen johtanut skisma syntyi heti vuosisadan vaihteen jälkeen, jolloin liikkeen sisällä syntyi tarve noudattaa Laestadiuksen alkuperäistä oppia; syntyi ns. uusheränneiden fratria. Omalla tutkimusalueellani, itäisessä Finnmarkissa olivat edustettuina kaikki kolme pääsuuntaa, esikoislestadiolaisuus, vanhoillislestadiolaisuus, uusherännäisyys. (SPX 37953). Suurimmissa taajamissa ja kaupungeissa saattaa olla useammankin suunnan kannattajia omine rukoushuoneineen, joten uskonnollinen suuntautuminen liikkeen sisällä on varsin monimuotoinen. Ja on myös huomioitavaa, että hajaannuksella oli ja on loppujen lopuksi

¹² Tässä suhteessa lestadiolaisuus eroaa olennaisesti herännäisyydestä joka ”ei ollut vähäväkisten kapinointia; se oli vaurauden alueiden kolhoilua”. (Ylikangas 1990, 342)

suhteellisen vähän merkitystä yksittäisen seurakuntalaisen kannalta. (Paine 1965a, 64; Saressalo 1996, 255; ks. myös Paulaharju 1985, 479-505)

3.2 Etninen uskonto valtiokirkon sisällä?

Lestadiolaiset suunnat kuuluvat pohjoismaissa valtionkirkkoon, vaikka kirkkokritiikki onkin ollut usein ankaraa. Herätysliikkeistä lestadiolaisuus on vähiten kirkollistunut ja eniten omaa profiiliaan ylläpitämään pystynyt herätysliike. Lestadiolaisuudessa on piirteenomaista se, että kirkolla katsotaan olevan taivaallinen valta ja valtiolla maallinen valta ja molemmille lestadiolaisliike on lojaali. (Saressalo 1996, 252).

Laestadiuksen kuoleman jälkeen liikkeessä kehittyi näkemys, jonka mukaan taivaan valtakunnan avaimet olivat maallikoiden johtaman uskovien yhteisön käytössä (isoesikoisuus). Tässä liike radikalisoitui suhteessa kirkkoon. Kirkon opin mukaan ne kuuluivat nimenomaan kirkon saarnaajalle (papille) ja vain hätätilassa maallikoille. On kuitenkin painotettava, että Laestadius, sen enempää kuin liikkeen myöhemmätkään johtajat eivät halunneet tehdä selvää pesäeroa liikkeensä ja kirkon välille. (Raittila 1982, 113). Tämä asenne tuli myöhemminkin esille liikkeen ryhmittäytyttyä kirkon taakse ei-kirkollisia kristillisiä liikkeitä vastaan Pohjois-Norjassa. Harvaan asutulla kalotilla oli perinteisesti ollut käytössä kirkon itsensä kehittämä kylärukousinstituutio, jossa maallikot johtivat tilaisuutta ja luettiin hyväksytyä kirkollista kirjallisuutta. Lestadiolaisten omaksuessa kyseisen järjestelmän (kotiseuraturat) työmuodokseen syntyi tilanne, jossa kirkon luoma työmuoto ja herätysliikkeen itsenäisyys muodostivat uuden, toisiaan täydentävän kokonaisuuden. (Saressalo 1996, 252; Suolinna 1983, 123). Esimerkiksi johtavista lestadiolaissaarnaajista Kostamo piti keskusteluyhteyttä jatkuvasti yllä Norjan kirkon papiston kanssa. (ks. esim. SPX 37981)

Lestadiolaisuuden merkitys alueelle siirtyneille suomalaisille johtui myös siitä tosiseikasta, että Norjan valtiokirkko kykeni periaatteellisesta myönteisestä kannastaan huolimatta käytännössä vain puutteellisesti palvelemaan Pohjois-Norjan suomenkielistä väestöä. Lestadiolaisuus sai tämän vuoksi erityisen roolin uskonnollisen elämän hoitajana. (Raittila 1982, 115-116; vrt. Kristiansen 1997, 157-158). Toiseksi lestadiolaisuus oli osa kristinuskoa joka rikkoi etnisen identiteetin kehyksiä. Tämä ei tarkoita sitä, että etnisyys oli itsessään irrelevantti uskonnollisessa itse tiedostamisessa vaan pikemminkin sitä, että kysymys

etnisyydestä on normaalisti toisarvoinen kun yksilöt mieltävät itsensä ennen kaikkea kristityiksi. Lestadiolaisuuden sisällä on itsessään harmonisoiva faktori, jossa etnisyydellä ei ole merkitystä ja joka samalla toimii kontrastina suhteille maalliseen yhteiskuntaan. (Kristiansen 1997, 160; ks. myös Thuen 1987, 80) Keskeinen kysymys lestadiolaisuudessa ei ole kysymys omasta etnisyydestä vaan, vaan tulkinta evankeliumin saapumisesta omassa paikallismaantieteellisessä kontekstissa.¹³ Tässä nousevat merkittävään asemaan henkilökohtaiset uskonkokemukset. Lestadiolaissaarnaajat käyttivät analogista metodologiaa tulkitessaan yhteyttään todellisuuteen, korostaessaan että on yhteinen merkitysuniversumi, jossa erilaisten etnisten ryhmien identiteetti yhdistyy suureksi yhteenkuuluvuudeksi. Kyse on siis yhteenkuuluvuudesta, jossa etniset, kansalliset ja sosiaaliset raja-aidat poistuvat ja se viimeistellään visiolla, jossa erämaan kansa on lähetysmatkalla sivistyneeseen maailmaan. (Kristiansen 1997, 163; vrt. SPX 37963) Tämä ilmenee myös siinä, että etnopolitiittinen liike on myöhemmin nähty uhkana lestadiolaiselle yhteenkuuluvuudelle. Lestadiolaisuus on vaikuttanut veljeyttävästi tavallisten ihmisten herätysliikkeenä, ja se toimi pitkälti pelastushistoriallisena ilmestysuskontona, joka määrää perinteiset väestöjen väliset suhteet. (Kristiansen 1997, 164)

Lestadiolaisuudessa voidaan löytää selkeä analogia lestadiolaisen liikkeen synnyn ja alkukristillisyyden (helluntain) välillä. Lestadiolaisuushan sai alkunsa Ruotsin Karesuvannossa, josta se nopeasti laajeni muualle Pohjoiskalotille. Lestadiolaisuudessa tärkeällä sijalla ovat nimenomaan nuo Karesuvannon alku-lestadiolaiset, samaan tapaan kuin juutalaisilla valittu kansa Jerusalemissa. Nämä valitut levittivät uskoa ympäri Lappia ja vieraille maille. Vaikka lestadiolaisesta dogmatiikasta ei löydy suoria ilmaisuja lähetystyöstä, voidaan edellä mainitun kaltaisesta formuloinnista löytää samoja piirteitä, joka sitten mahdollisti matkasaarnaajien toiminnan. Saarnaajat loivat myytin universumista, jossa paikallisyhteisö oli sen keskus ja korvasi samalla kirkon ja valtion. Lestadiolaissaarnaajat eivät olleet mitään teologeja tai filosofejia, vaan käytännön miehiä, jotka näkivät tehtäväkseen herättää ihmisissä synnintunto, lunastus ja pelastus. (Kristiansen 1997, 162; Paulaharju 1985, 503) Samoin kuin apostolit ja profeetat aikaisemmin, voidaan lestadiolaisia tarkastella Jumalan erämaaprofeettoina, jotka julistavat suomalaisille, saamelaisille ja norjalaisille sitä, että jumala on ilmestynyt kaikkein väheksytyimmän kansanjoukon joukkoon. Tällöin pohjoiskalotin uskonnollisessa elämässä kehittyi selvä ero lestadiolaisten ja muiden välillä.

¹³Laajassa mielessä paikalliskontekstina voidaan lestadiolaisuuden yhteydessä pitää koko Pohjoiskalottia (ks. esim. Suolinna 1977, 117)

Lestadiolaiset erottivat itsensä muista kristityistä, ja lähinnä valtiokirkoista, käsitteillä ”jumalan valitut” ja ”maailman lapset” (Sundelin 1997, 109-110). Mutta kuten edellä jo havaittiin korostivat samalla kuulumistaan valtionkirkkoon.

3.3 Lestadiolaisuus ja yhteiskunta

Lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallista profiilia tutkinut Jouko Talonen kritisoi sosiologisia herännäisliiketutkimuksia siitä, että niissä ei yleensä ole otettu huomioon herätysliikkeiden dogmaattisia käsityksiä. Hänen mielestään ne vaikuttavat kuitenkin keskeisesti näissä liikkeissä vaikuttavien ihmisten tajuntaan ja muovaavat välillisesti tai välittömästi yhteiskunnallisen todellisuuden kuvaa. Monille herätysliikkeille ominainen eskatologinen, jopa apokalyptinen asennoituminen vaikuttaa ajan ilmiöiden tulkintaan. (Talonen 1988, 21; Talonen 1991, 314). Pohjois-Norjan lestadiolaisuudessa erityisesti esiintyi eskatologista spekulatiota ja raamatun profetioiden tulkitsemista ajankohtaisten maailmanpoliittisten ilmiöiden valossa. Tässä perusasenteessa liityttiin herätysliikkeiden yleiseen asennepohjaan ja lestadiolaisuuden yhteiseen perinteeseen. Talonen kuitenkin huomauttaa, että lestadiolaisten keskuudessa Norjassa esiintyi poikkeuksellisen yksityiskohtaista eskatologista pohdintaa, jopa eräiden raamatun kohtien suoraa sovittamista tiettyihin kohteisiin. Kansainvälinen kommunismi ja kansallissosialismi nähtiin hyvin kielteisessä valossa. Totalitääriäinen valtio, jossa ilmeni kirkon- ja uskonnonvastaisia ilmiöitä, oli lestadiolaisten mielestä ”peto” (Talonen 1991, 314) Dogmaattiselta pohjalta ei voida kuitenkaan osoittaa, että lestadiolaisuus itsessään olisi sosialismin tai kommunismin vastainen. Tässä poliittisen suunnan valinnassa keskeinen vaikuttaja olivat paikalliset tekijät, ei itse uskon opit.

Talosen mukaan lestadiolaisuus vuosina 1900-1940 oli Skandinaviassa uskonnollinen ja kulttuurinen vähemmistö. Liike oli pirstoutunut osaryhmiin, joiden toiminta oli hyvinkin itsenäistä. Herätysliikkeen selvä vähemmistöasema, alueellisesti rajoittunut kannatus ja pirstoutuneisuus vaikuttivat liikkeen poliittis-yhteiskunnallisen roolin merkitykseen. Suomea lukuun ottamatta osallistuminen valtakunnan tason politiikkaan jäi marginaaliseksi. (Talonen 1991, 312-313). Kaikissa maissa lestadiolaisuus korosti esivaltauskollisuutta, kannattivat raittiuden edistämistä, jopa kieltolain avulla ja pyrkivät yksilötason sosiaaliseen vastuuseen.

Vaikka lestadiolaisuus on hajautunut moneen haaraan ja kokenut monia muutoksia sekä reagoanut yhtä hyvin yhteiskunnan elämäntapojen, elinkeinorakenteiden ja teknologian muutoksiin kuin kansallisten mentaliteettienkin muutoksiin, koko liikettä leimaavat herkkyyks koettuja integriteetin loukkauksia kohtaan sekä tietty konservatiivisuus. Edellinen näkyy vähäisenä reagoimisena ulkoiseen kritiikkiin ja ylipäättänsä palautteeseen sekä eräänlaisena itseriittoisuutena. Jälkimmäinen puolestaan näkyy mm. uskonnollisen kielen arkaismeina ns. *vanhan kirkkoraamatun* käyttämisenä sekä joissakin lestadiolaisuuden suunnissa myös 1800-lukulaisen talonpoikauskulttuurin mukailemisena pukeutumisessa ja kodin sisustamisessa. (Ihonen 2001a, 277; vrt. Hostetler 1980, 234-238)

Edellä mainitut uskonnon symboliset ilmaisumuodot olivat tässä kontekstissa oleellisia. Kristiansen käyttää tästä nimitystä metaforinen oppositio, joka oli eräänlainen vastaideologia norjalaisen yhteiskunnan valtiokeskeiselle ideologialle. Tätä kautta muotoutui lestadiolainen mentaliteetti suhteessa ympäröivään suuryhteiskuntaan. Ajatusmaailma joka samalla vahvisti ja ihanoi omaa asemaansa. Suuryhteiskunnan elämä ja ilmaisumuodot olivat jatkuvan paheksunnan kohteina. Tällä symbolisen kamppailun areenalla lestadiolaiset ilmaisivat omia arvojaan ja kokemuksiaan jotka olivat vastakkaisia norjalaisen suuryhteiskunnan arvojen kanssa. (Kristiansen 1997, 159; Sundelin 1997, 109-110; vrt. Eriksen & Niemi 1981, 340).¹⁴ Tällä tavalla kveenit implisiittisesti hylkäsivät yleisen norjalaisen näkemyksen omasta tilastaan, jonka mukaan he olivat alempiarvoisia norjalaisiin verrattuna.

Jouko Talonen painottaa, että Skandinavian lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili vuosina 1900-1940 liittyi pitkälti herätysliikkeen perinteen tarjoamiin yhteisiin asennoitumismalleihin. Esivaltakäsityksessä, sosiaalisen vastuun painotuksessa, ajan ilmiöiden uskonnollisessa selittämisessä ja yleisessä konservatiivisessa perusasennoitumisessa sekä tähän ja kaikkeen liittyneessä sosialismin vieroksunnassa oli samankaltaisuutta eurooppalaisten herätysliikkeiden kanssa. (Talonen 1991, 314).

Suolinna ei ole löytänyt mitään tekijää, joka osoittaisi lestadiolaisuuden estävän poliittisen mobilisaation sen kannattajien joukossa.¹⁵ Eri lestadiolaiset alueet ja organisaatiot ovat ensimmäisistä vaaleista lähtien valinneet poliittisen asemansa. Lestadiolaispiirit ovat

¹⁴ Ilmiö ei suinkaan ollut ainoastaan tyypillinen norjan lestadiolaisille. Suomessa ja Ruotsissa sekä myös Pohjois-Amerikassa lestadiolaisuuteen kuului "metaforinen oppositio".

¹⁵ Suolinna on tutkinut lestadiolaisuutta ennen kaikkea Torniojokilaaksossa, mutta tulkinta sopii mielestäni koko pohjoiskalotille.

kehottaneet jäseniään äänestämään ja äänestämään ennen kaikkea porvarillisia puolueita.¹⁶(Suolinna 1983, 123) Toisaalta lestadiolaisuuden voidaan katsoa Norjassakin olleen periferialiike, joka on heijastunut myös poliittisiin mielipiteisiin, akselilla keskusta – periferia ja vaikuttanut siihen, että myös sosialistiset puolueet ovat liikkeen piirissä saaneet pienimuotoista kannatusta. (Suolinna 1983, 128; Saressalo 1996, 255). Suolinna toteaaakin, että lestadiolaisuus Pohjoiskalotin alueella on ottanut huomioon kunkin maan poliittiset realiteetit ja sopeutunut ”poliittisiin tuuliin” (Suolinna 1983, 128; vrt. Koskamo)

Talosen mukaan kokonaisuutena ottaen Pohjois-Norjan lestadiolaisuuden merkitys poliittisena vaikuttajana jäi ohueksi. Eri osaryhmiin hajaantuneen ja kapealle alueelle (Pohjois-norjaa) rajoittuneena herätysliikkeen mahdollisuudet kanavoida poliittista voimaa olivat jo näistä tekijöistä johtuen rajalliset. Konkreettiset vaikuttamismahdollisuudet koko valtakuntaa ajatellen olivat huomattavasti heikommat kuin esim. suomen lestadiolaisilla (Talonon 1991, 305-306). Herätysliikkeen kannanilmaisujen näkymistä laajemmassa mielessä vaikeutti sekin, ettei millään suunnalla (lestadiolaisuus) ollut omaa lehteä tai vastaavaa pää-äänenkannattajaa ennen vuotta 1930. Kun Altan suunnan piirissä alettiin vuonna 1930 julkaista Ananias Brunen toimittamaa Sions Blad – lehteä, jäi senkin yhteiskunnallinen ja kirkollinen merkitys vähäiseksi.¹⁷ Norjan lestadiolaisuudessa kannanotot olivat osittain vanhoillisempia kuin Suomen lestadiolaisuudessa. Talosen mukaan tähän saattoi vaikuttaa liikkeen selvä vähemmistöasema ja jo maantieteellisten olosuhteiden mukanaan tuoma eristyneisyys. Vuonot ja meri muodostivat kyläyhteisöjen kanssakäymiselle ja uusien virikkeiden noudattamiselle omat rajoituksensa. (Talonon 1991, 305; vrt. Niemi 1995b) Toisaalta tämä takapajuisuus ja keskinäisen kanssakäymisen niukkuus myös mahdollisti fragmentoituneen suhtautumisen poliittisiin liikkeisiin ja aatteisiin.

¹⁶ Jo vuoden 1907 vaaleissa suomalaiset vanhoillislestadiolaiset päättivät äänestää porvarillista vaihtoehtoa sosialismia vastaan. Myös ensimmäiset esikoisuskovaiset äänestivät konservatiivisia puolueita.(Suolinna 1986) Talonen taas korostaa, että Pohjois-Suomessa esiintyi 1920-luvulla kaksi ihmisten tajuntaan voimakkaasti vaikuttanutta aatteellishenkistä voimaa, jotka eivät juuri kohdanneet toisiaan positiivisessa kosketuksessa. Lestadiolaisuuden ja pohjoissuomalaisen sosialismin vastakohta-asetelma oli lähes totaalinen. (Talonon 1988, 336)

¹⁷ Altan suunnan johtavia saarnaajia oli opettaja Ananias Brune, joka asui Vesisaareissa 1883-1920 ja Hammerfestissa 1920-42. Hän saarnasi sekä suomeksi että norjaksi. Jo pelkästään kirjallisen toimintansa vuoksi hän oli yksi keskeisimmistä lestadiolaisvaikuttajista Pohjois-Norjassa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle. Brune toimi Vesisaaren kunnallispolitiikassa ja oli muun muassa kaupunginhallituksen puheenjohtajana. Poliittisesti hän lukeutui Venstren tukijoihin ja oli tässä suhteessa todennäköisesti myös suunnannäyttäjänä oman uskonnollisen ryhmänsä piirissä. Tärkeimpien lestadiolaisryhmien vahva kytkentä Venstre-puolueeseen oli ymmärrettävää liikkeen lähtökohdista ja Norjan kirkkopoliittisesta tilanteesta käsin. Poliittiseen keskustaan kuuluvana puolueena Venstre ajoi parlamentarismia ja sosiaalisia uudistuksia. Puolueella oli yhteyksiä raittiusliikkeeseen ja matalakirkolliseen sisälähetysväkeen. Sitä vastoin konservatiivisen Höyren kielipolitiikka ja voimakas tuki valtiokirkkojärjestelmälle vei siltä pois kannatusta uskonnollisten kansanliikkeiden piirissä.(Talonon 1991, 305)

Lestadiolaisuuden rooli juuri Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön piirissä toi liikkeen poliittisyhteiskunnalliseen kysymyksenasetteluun kielipoliittisen tekijän. Herätysliikkeen yhteydet Suomeen olivat sekä kielellisistä, uskonnollisista ja maantieteellistä syistä luonteavia. Norjalaiset viranomaiset kokivatkin suomenkielisen väestön turvallisuuspoliittisena uhkana. Kuten aiemmin jo havaittiin lestadiolaisuus oli alunperin luonteeltaan paitsi uskonnollinen herätysliike myös eräänlainen sosiaalinen protestiliike. Ihosen mukaan lestadiolaisuudella on aina ollut erityisen vahva vaikutus kannattajiensa identiteettiin. Lestadiolaisuus syntyi alueellisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti, koulutuksellisesti ja etnisesti marginaalissa olevien liikkeenä ja tätä marginaalisuutta korosti jo liikkeen perustaja Lars Levi Laestadius.

4 POHJOIS-NORJAN TALOUDELLINEN JA POLIITTINEN TILANNE 1918-1940

4.1 TALOUDELLISET ONGELMAT

Tässä pyrin osoittamaan kuinka Pohjois-Norja oli maailmansotien välisenä aikana taloudellisesti ja sosiaalisesti norjalainen periferia. Norjalaistamispolitiikkaa ja suomenkielistä väestöä käsittelevässä kirjallisuudessa ei Pohjois-Norjan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin ole kiinnitetty juurikaan huomiota. Keskeisistä lähteistä esimerkiksi jo edellä mainittu Eriksenin ja Niemen *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord* (1981) tai Lassi Saressalon *Kveenit. Tutkimus erään pohjoisnorjalaisen vähemmistön identiteetistä* (1996) eivät käsittele Pohjois-Norjan taloudellista tai sosiaalista tilannetta maailmansotien välisenä aikana. Mielestäni kuitenkin taloudellinen lama ja pohjoisillekin alueille vähitellen hiipinyt talouden modernisaatioprosessi oleellisesti vaikuttivat siihen miten suomenkielinen väestö muodosti maailmankuvaansa ja asetti itseään suhteessa norjalaiseen suuryhteiskuntaan.

4.1.1 Norjalainen periferia

Pohjois-Norja¹⁸ on monessa suhteessa ollut poikkeus Norjan alueista. Etäisyys eteläiseen Norjaan on ollut aina suuri niin maantieteellisesti kuin henkisesti. Toisen maailmansodan

¹⁸ Pohjois-Norjalla tarkoitetaan tässä kolmea pohjoisinta läänää; Nordland, Troms ja Finnmark.

jälkeen Pohjois-Norja koki huomattavan modernisaatioprosessin, joka ilmeni niin hallinnossa, koulutuksessa kuin talouselämässäänkin. Tämä modernisaatioprosessi tapahtui pohjoisessa nopeammin kuin muualla Norjassa. Tämä johtui pitkälti siitä, että II maailmansodan aikana suuri osa Pohjois-Norjaa tuhoutui ja oli pikaisesti rakennettava uutta tuhoutuneen tilalle. Sota ei kuitenkaan täysin selitä nopeaa modernisaatioprosessia. Ennen toista maailmansotaa Pohjois-Norjan talouselämä poikkesi suuresti muusta Norjasta. Siellä ei ollut perinteitä yksityiskapitalismille siinä määrin kuin eteläisessä Norjassa. Myöskin uudet teollisuuden ja talouselämän muodot tuotiin ulkopuolelta. Alueen teollisuus oli, muutamia kaivoksia ja kalateollisuutta, lukuun ottamatta vähäistä ja pitkälti riippuvaista viennistä ja etelänorjalaisesta pääomasta. Tätä kompetenssia Norjan valtio pyrki vahvistamaan jo 1930-luvulla, mutta vasta II maailmansodan jälkeen prosessi pääsi täyteen vauhtiinsa ja vasta tällöin Pohjois-Norja tuli varsinaisesti mukaan norjalaiseen poliittiseen keskusteluun (Niemi 1993, 42-43; Eriksen 1996, 11)

Suuret ratkaisemattomat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat kuvastivat Finnmarkin tilannetta sotien välisenä aikana. Finnmarkin ja koko muu Pohjois-Norjan voidaan katsoa olleen kehityspereferiaa norjalaisessa kontekstissa. Kun muualla Norjassa ryhdyttiin ottamaan askelia kohti hyvinvointiyhteiskuntaa, oli Finnmark, jopa muuhun Pohjois-Norjaan verrattuna, jäänyt tästä kehityksestä kauas taakse. Tiestöä oli ja infrastruktuuri loisti poissaolollaan.¹⁹ Finnmarkin talous perustui monissa paikoissa pitkälti vielä primäärituotteisiin ja kalastukseen sekä ns. yhdistelmätalouteen. Näihin perinteisiin elinkeinoihin hiipivä modernisaatiokehitys myös kaikkein voimakkaimmin 1920-30 lukujen lamavuosina iski. Kaksi tärkeintä pohjoisnorjalaiseen elinkeinoelämään ja työllisyyteen vaikuttanutta instituutiota viimeisen sadan vuoden aikana ovat olleet valtio ja kotitalous. 1900-luvulle tultaessa Pohjois-Norja oli tullut riippuvaiseksi etelästä taloudellisessa transformaatioprosessissa. Pohjoiselle oli tuolloin ominaista primaaritalouden merkitys, yhdistelmätalous ja yksityistalouden tarpeisiin tarkoitettu tuotanto. (Fulsås 1996, 39).

Pohjois-Norjan kehityksellä ei ole ainoastaan ollut materialistinen puolensa vaan se ilmenee myös symbolisella tasolla. Tutkijoiden mukaan Pohjois-Norjaa leimaa poikkeuksellisen vahva kollektiivinen itseymmärrys. Tämä ilmenee sekä alueen sisältä, että ulkopuolelta

¹⁹ Vuonna 1936 Finnmarkissa oli virallista tiestöä 1053km kun alueen kokonaispinta-ala oli 48 114 km². Vastaavat luvut olivat Vestfoldin läänissä 1262 ja pinta-ala 2325 km². (Amundsen 1991, 32). Mainittakoon että suurin osa Finnmarkin tiestöstä rakennettiin 1930-luvulla. (vrt. Pryser 1999, 121-131; Rogan 1998)

tarkasteltuna. Kolme pohjoisinta lääniä eivät ole yhtenäisiä ainoastaan maantieteellisesti ja hallinnollisesti vaan ovat myös identiteetiltään yhtenäinen alue. Tämä ilmenee esimerkiksi puheessa ja käytöksessä, ”olen pohjoisnorjalainen”. Ilmaisu ei kuitenkaan aina ole pelkästään positiivinen kannanotto. Pohjoisnorjalaista identiteettiä on aina leimannut kaksijakoisuus. Pohjois-Norja on sekä mahdollisuuksien, että myös ongelma-alue, sekä moderni että kehittymätön, sekä rikas että köyhä. Pohjoinen on ollut ja on edelleen sekä resurssi että ongelma kansallisvaltio Norjalle. Tämä kaksijakoisuus on ollut toistuva aihe viimeisen sadan vuoden aikana siinä keskustelussa kuinka Pohjois-Norjaa on konstruoitu. (Eriksen 1996, 16)

Enemmän tai vähemmän näkyvä hallitseminen ja satoja vuosi kestänyt kamppailu luonnonvoimia vastaan on jättänyt luonnollisesti jälkensä pohjoisen ihmisiin. Pohjoinen on muualla Norjassa, samalla tavalla kuin Lappi on Suomessa, ollut myyttien ja stereotyyppien kohteena. Muualla Norjassa on korostettu pohjoisen luonnon kauneutta, puhtautta ja ihmisten ystävällisyyttä samalla kun on taivasteltu alueen ja sen asukkaiden takapajuisuutta ja kehittymättömyyttä.²⁰ Toisen maailmansodan jälkeinen kehitys toi osaltaan muutosta tähän ajatteluun sekä eteläisessä Norjassa kuin myös pohjoisessa. (Eriksen 1996, 17)

Pohjoiselle oli luonteenomaista, että viranomaisten ja paikallisten asukkaiden välillä oli muuri jonka ylittäminen ei aina ollut yksinkertaista. Viranomaiset eivät aina pystyneet ymmärtämään Pohjois-norjan poikkeuksellisia oloja ja kun tähän lisättiin vielä etninen ja varsinkin kielellinen monimuotoisuus, oli kommunikointi ja yhteistyö usein vaikeaa. Tämä osaltaan vaikutti myös norjalaistamispolitiikan toteuttamiseen. Viranomaiset nähtiin usein etelän herroina, joiden palkka maksetaan verovaroilla ja kovalla työllä, mutta vastineeksi ei saada mitään. Paikallisten ihmisten kontaktit rajoittuivat usein pienelle ja varsin vakiintuneille alueille, joten ulkopuolisten, eteläisestä Norjasta saapuneiden vastaanotto ja ymmärrys alueen erikoisluonteesta saattoivat usein johtaa molemminpuolisiin väärinkäsityksiin.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeinen kehitys ja taloudellinen tilanne oli hyvä koko Norjassa. ”After war boom” tarkoitti vahvaa taloudellista kasvua ja jätti merkkinsä

²⁰ Kuvaava esimerkki on pohjoisen tiedotusvälineiden ja asukkaiden suhtautuminen 192-luvun lopulla etelässä järjestettyyn vaatekeräykseen. Useissa etelänorjalaisissa sanomalehdissä kehoitettiin ihmisiä lähettämään tarpeettomia vaatteita köyhille pohjoisnorjalaisille. Säkkiin tulisi kirjoittaa ”til de fattige i Nord-Norge”. Tämä koettiin pohjoisessa erittäin nöyryyttäväksi, ja kukaan ei halunnut köyhäinapua etelästä. Paikallinen lehdistö syytti etelänorjalaisia siitä, ettei eteläisessä Norjassa ollut minkäänlaista käsitystä niistä olosuhteista jotka pohjoisessa vallitsivat. Samalla arvosteltiin vahvasti Norjan valtiota siitä, että pohjoinen oli jäänyt lapsipuolen asemaan muuhun Norjaan veraattuna. (Amundsen 1991, 71-71)

norjalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka eteläinen Norja jatkoi taloudellista kasvuaan, ajautui Pohjois-Norja syvään lamaan. Tutkijat ovat pitkälti samaa mieltä Pohjois-Norjan taloudellisen laskusuhdanteen syistä sotien välisenä aikana. Keskeisenä syynä oli kalastus- ja maataloustuotteiden suuri hinnanlasku. Kalastajien tuotannosta suuri osa meni vientiin ja tästä syystä Norjan valtion epäonnistunut valuuttapolitiikka ja kansainväliset suhdanteet vaikuttivat voimakkaammin pohjoisen kalastajiin kuin eteläisen Norjan maanviljelijöihin. Kalastajista tuli niitä elinkeinonharjoittajia, joilla meni kaikista huonoiten maailmansotien välisenä aikana. Finnmarkissa yli 50 % työvoimasta harjoitti kalastusta pää- tai sivuelinkeinonaan. (Furre 1982; Bull 1979; Amundsen 1991) Perinteinen venäläisten kanssa harjoitettu ns. pomor-kauppa Finnmarkissa päättyi Venäjän vallankumoukseen 1917 ja se oli osaltaan syventämässä kriisiä, joten tilanne pohjoisessa oli kaikkea muuta kuin hyvä. (Paine 1965a, 170-171)

Suurin osa porvariston hallitsemasta kaupasta, joka Pohjois-Norjaan oli syntynyt 1800-luvun kuluessa, oli poistunut. Tästä syystä paikallinen elinkeinoelämä joutui yhä enemmän riippuvaiseksi eteläisen Norjan pääomasta. Tätä kautta alueen kaupungit menettivät suuria summia verotuloja ja ajautuivat kriisiin. Valtio joutui esimerkiksi ottamaan hoitoonsa Vardön kaupungin vuosiksi 1926-1936, koska kunnalta loppuivat kalastuksen laman vuoksi yksinkertaisesti rahat. Valtio ja sen pankit alkoivat yhä voimakkaammin kanavoida rahaa vaikeuksissa oleville pohjoisen kunnille. (Fulsås 1996, 58). Pohjois-Norjasta oli tullut ongelma kansallisvaltio Norjalle.

Kokonaisuudessaan elinolosuhteet, lamavuosista huolimatta, olivat nousseet Norjassa sotien välisenä aikana. Oli enemmän ruokaa, paremmat vaatteet ja asuinolosuhteet olivat kehittyneet. Ihmisillä oli parempi terveys ja keskimääräinen elinikä oli noussut ja lapsikuolleisuus vähentynyt. Mutta nämä olivat pitkälti muun Norjan saavutuksia. Finnmarkissa kehitys oli ollut huomattavasti hitaampaa. Kalastus ei tarjonnut leipää koko vuoden ympäri. Tämä johtui pitkälti siitä syystä, että alukset olivat yksinkertaisesti liian pieniä talvimyrskyissä kalastamiseen. Talvisin ja huonoina aikoina kalastajilla ei ollut mitään työtä tarjolla. Työttömyys saattoi kestää lyhempiä tai pitempiä aikoja, mutta keskittyi lähinnä syksy ja talvikuukausiin. Näin voidaankin puhua sesonkityöttömyydestä. Osa kalastajista saattoi saada lyhyitä työsuhteita talvikuukausiin, mutta useimmiten oltiin ilman työtä tai äärimmäisissä tapauksissa turvaututtiin köyhäinkassan, ”fattigkassa”, apuun. Eräs kalastaja kuvaakin aikaa ironisesti että ”*tärkein työkokemus jota saatiin oli oppia odottamaan työtä*” (Amundsen 1991, 67).

Ne jotka olivat työttömiä saattoivat saada työtä kunnan ja valtion järjestämästä hätäaputoista (nödsarbeid). Hätäaputoissa rakennettiin teitä, siltoja ja aallonmurtajia ympäri Finnmarkin läänin. Palkat tällaisessa työssä olivat huomattavasti heikommät kuin mitä normaalisti olisi vastaavista töistä maksettu ja lisäksi työsuhteet olivat lyhytkestoisia. Hätäaputoihin pääsy oli pitkälti omasta aktiivisuudesta riippuvainen. Lähinnä hätäaputoita pyrittiinkin järjestämään henkilöille joilla oli perhettä. Ongelmaksi usein kuitenkin muodostui, että työmaat olivat kaukana ja tämä lisäsi kustannuksia. (Amundsen 1991, 67-68)

4.1.2 Kalastuksen modernisaatiopaine

Koska kalastus oli ja on edelleen Pohjois-Norjan tärkein elinkeino ja koska tutkimuskaudella yli 50 % työvoimasta harjoitti kalastusta pää- tai sivuelinkeinonaan, on syytä tarkastella kalastusta sotien välisenä aikana kohdannutta modernisointia hieman tarkemmin.

Petter Holm on tarkastellut tutkimuksissaan kalastuselinkeino modernisointia sotien väliseltä ajalta tähän päivään saakka. Kalastuselinkeino modernisointi ja teollistuminen on ollut pitkälti suurpääoman, viranomaisten ja kalastajien omien organisaatioiden johtohenkilöiden ajamaa politiikkaa. ”Tavalliset” kalastajat ja rannikon asukkaat on vuosien varrella usein nousseet tätä kehitystä vastaan. Tästä syystä heitä on monesti kuvailtu vastapuolen toimesta traditioon kiinnittyneiksi antimodernisteiksi. Holm kuitenkin aiheellisesti kysyy: olivatko rannikkokalastajat todellakin antimodernisteja? (Holm 1996, 110; ks. myös Pryser 1988, 44-45). Takapajuisuudessa oli piilevä järkiperäisyytensä, kuten myöhemmin tulemme Kalliojen tapauksessa huomaamaan.

Modernisaatiokehityksen vastustajat puolustivat ennen kaikkea kotitaloustuotantoa ja sen perinteisiä tapoja, rannikkokalastusta ja maataloutta. Tekniikan kehittyminen otettiin suurelta osin vastaan positiivisesti, kuten pienveneiden motorisoiminen vuodesta 1905 eteenpäin. Pienveneiden motorisoitumisen voidaan katsoa edustaneen teollista transformaatiota kalastuksessa. Moottorit vaativat suuria investointeja ja tämä vaikutti osaltaan kalastuksen luonteeseen ja maanviljelyn jäämistä enemmässä määrin taustalle.

Modernisaatioprosessi vaati kalastajilta yhä kasvavaa panostusta välineisiin ja veneisiin. Tästä syystä etelänorjalaisesta pääomasta tuli varsin merkittävä kalastuselinkeino rahoittaja

pohjoisessa. 1920-luvulla alkanut taloudellinen ahdinko kalanhinnan romahtaessa ajoi monen kalastajan ahtaalle. Kalastajista tuli niitä elinkeinonharjoittajia, joilla meni kaikkein huonoiten sotienvälisenä aikana.²¹ 1920-luvulla voidaan katsoa modernisaatiokehityksenkin ottaneen takapakkia. Narve Fulsås puhuu primitisoitumisesta, jolla hän tarkoittaa moottorittomien pienveneiden ja perinteisten, yksinkertaisten pyyntimenetelmien käyttöönotosta uudelleen kalastuksessa. Kalastajilla ei ollut varaa investoida kalliisiin veneisiin ja varusteisiin. (Fulsås 1996, 58)

Modernisaatioprosessissa ei Petter Holmin mielestä kyse ollut loppujen lopuksi traditionalistien ja modernistien välisestä kamppailusta vaan enemmänkin kyse oli modernisaation eri keinoista. Holmin mielestä modernisoiminen ja rationalisoiminen ovat saman kolikon kaksi puolta. Modernisoiminen, samoin kuin rationalisoiminen perustuvat loogiseen ajatteluun. Siihen ajatteluun, että tekniikka otetaan kaikessa avuksi. Kontrollin merkitys luonnosta, yhteiskunnasta, ruumiista ja sielunelämästä kasvaa. Tämä tarkoittaa samalla, että moderni on vastakkainen kaikelle, jota ei voida älyllisesti selittää. Max Weberia lainaten, moderni sulkee pois olemassaolon mystiset ja maagiset elementit ja jättää subjektinsa rationaliteetin rautahäkkiin. (Holm 1996, 111)

Edellä mainitun kaltainen kuvaus modernisaatiosta antaa hyvän pohjan tarkastella norjalaisen kalastuselinkeinoon kehittymistä viimeisen sadan vuoden aikana. Siinä missä modernisaatio on edustanut kehitystä, sekä tekniikassa että talouden hoidossa, on epävarmuus ollut samalla sekä motiivi että vastavoima modernisaatiokehitykselle. Epävarmuus on tullut Holmin mukaan ilmi kahdella eri tavalla.

1. Kalastajien riippuvuus vientimarkkinoista, joka tarkoittaa riippuvuutta kansainvälisestä valuuttapolitiikasta, ihmisten ostovoimasta ja kansainvälisestä kauppapolitiikasta.
2. Riippuvuus arvaamattomasta luonnosta. Siitä millainen kalavuosi on edessä ja riittääkö kalaa riittävästi.

²¹ Edward Bullin mielestä kalastajien köyhyys oli ennen kaikkea Pohjois-Norjan turskanpyytäjien köyhyyttä. (Bull 1979, 167)

Holm on sitä mieltä, että niitä modernisaatiomalleja, jotka ovat esiintyneet viimeisen sadan vuoden aikana, ovat olleet erilaisia ohjeita siitä, kuinka epävarmuustekijät voitaisiin saada kontrollin alaisiksi. (Holm 1996, 112)

Holm on luonostellut kaksi tärkeintä modernisaatiomallia. Ne ovat *paikalliselinkeinomalli* (bygdenaeringsmodellen) ja *teollisuusmalli* (industrimodellen).

4.1.2.1 Paikalliselinkeinomalli

Paikalliselinkeinomalli sai alkunsa sotienvälisinä vuosina. Se realisoitui korporatiivisessa organisaatio- ja neuvottelujärjestelmissä, jossa kalastajilla oli keskeinen asema. Lähtökohdaksi oli 1920-luvulla kalastusta kohdanneet kriisit ja tietoisuus siitä, että kriisin taustalla oli pitkälti ongelmat vientimarkkinoilla. Kalastuselinkeinon oli rakennettava vahva barrikadi markkinaheilahteluja ja hinnanromahduksia vastaan. Riippuvuutta kalastusresursseista ei kyseenalaistettu samassa mittakaavassa. Paikalliselinkeinomalli rakentui edelleen pitkälti yksinkertaiseen tekniikkaan ja joustaviin tuotantomuotoihin. Jotta voitaisiin hyödyntää luonnon antimia on myös pystyttävä sopeutumaan sen kiertoon (sykleihin). Keskeistä paikalliselinkeinomallissa oli, että kalanpyyntipaikat olivat suhteellisen lähellä. (Holm 1996, 112)

1920-30-luvun aikana perinteinen kalastuselinkeino muuttui. Kalastuksesta tuli oma erikoistunut elinkeinonsa, jossa perinteisen maanviljelijä-kalastajan²² syrjäytti täysipäiväinen, kalastukseen keskittynyt ammattilainen. Suora syy yhteys oli reformin ja 1920-30-luvuilla vallinneen laman välillä. Lama aiheutti viennistä riippuvaiselle kalastukselle suurta painetta. Tänä aikana elinkeinosta tuli erittäin haavoittuva. Suhteellisen hyvinä vuosina vuosisadan alkupuolella oli tapahtunut huomattavaa teknistä edistymistä kalastuksen osalta. Kalastusveneitä oli motorisoitu, ja se oli vaatinut lisäinvestointia ja panostusta erikoistumisprosessiin. Samalla kuitenkin saaliiden määrä kasvoi, ja tämä johti suurempaan riippuvuuteen suhdanteista. Tämä – kansainvälinen lama ja kasvanut erikoistuminen – selittää pitkälti kalastusta Pohjois-Norjassa kohdanneen laman syvyyden. (Holm 1996, 116; Amundsen 1991, 154).

²²”Fiskebonden”

Mutta jotta voidaan ymmärtää miksi kriisi johti organisaatiomuutokseen on otettava esille kaksi seikkaa. 1) Ensinnäkin on otettava huomioon ideologinen ilmasto sinä aikana, josta ideat yhteistoimintaan ja intressiorganisointiin saivat vahvan aseman. Institutionaalinen reformi kalastuksessa perustui pitkälti lailla suojattuun markkinoiden yhteistoimintaan, joka sai vaikutteita suoraan sekä korporatismista, osuuskuntaliikkeestä että työväenliikkeestä. (Holm 1996,116). 2) Toinen tekijä, joka auttaa ymmärtämään miksi kriisi aiheutti perustavanlaatuisen institutionaalisen reformin, oli poliittinen kartta 1930-kuvun Norjassa. Työväenpuolueen linja oli kahdessa suhteessa merkittävä tässä yhteydessä. Ensinnäkin työväenpuolueella oli vahvat ambitiot mitä tulee valtion rooliin yhteiskunnassa ja elinkeinoelämässä. Toinen tekijä oli työväenpuolueen halu yhdistää poliittisesti aikaisemmin marginaaliin jääneet ryhmät; työläiset, pienviljelijät ja kalastajat. Poliittikka kalastuselinkeinossa oli siten linkitetty suurempaan projektiin jossa laajennettiin valtion tehtäviä ja vastuuta. Tämä projekti vietiin loppuun II maailmasodan jälkeisinä vuosina. (Holm 1996, 116)

4.1.2.2 Teollisuusmalli

Teollisuusmalli perustui fordilaiseen esikuvaan, jolloin voidaan kalastuksen epävarmuustekijät pyritään minimoimaan muodollisilla hallintotekniikoilla, vertikaalisella integraatiolla ja massatuotannolla. Tällainen malli ei voi hyväksyä resurssiepävarmuutta, toisin sanoen kalojen määrän laskua. Tällainen uhkakuva pyrittiin minimoimaan niin, että modernin tekniikan avulla kalansaalit oli saatava suuremmiksi ja tämä tarkoitti suurempia aluksia ja pitempiä pyyntimatkoja, joka luonnollisesti muutti yksinkertaiseen rannikkokalastukseen perustunutta elinkeinoa. (Holm 1996, 113). Ajaessaan tätä politiikkaa, teollisuusmallin kannattajat käyttivät hyväkseen kalastajien organisatorista heikkoutta.

Sotien välisenä aikana teollisuusmalli oli suorassa konfrontaatiossa paikalliselinkeinomallin kanssa. Ensimmäisen voittonsa teollisuusmallista paikalliselinkeinomallin kannattajat saivat råfisklovenin muodossa vuonna 1938. Råfisklov²³ määrittä kalalle vähimmäishinnan ja antoi kalastajille mahdollisuuden näin hallita omaa liikevaihtoaan. Laki oli monella tapaa vanhan, kauppiasiin ja kalanostajiin sidotun kaupan loppu. (Furre 1982, 237, 257; Holm 1996, 111). Ennen kyseistä lakia kalanostajilla, jotka pitkälti olivat etelänorjalaisia, oli strateginen

²³ Råfisk suomeksi käännettynä tarkoittaa *kalanjalostusteollisuuden raaka-ainetta*.

etulyönti asema kalastajiin nähden. Tämä ilmeni selvästi varsinkin heikkoina taloudellisina aikoina. Varsinkin Itä-Finnmarkissa kalanhinnat olivat suhteellisen muuttuvia ja saattoivat vaihdella päivittäin. Toinen tärkeä voitto (varsinkin rannikkokalastukselle) tuli vuonna 1936, jolloin trålerloven, rajoitti troolikalastuksen kasvua norjalaisessa kalastuselinkeinossa. Nämä lait eivät kuitenkaan olleet kuolinisku teollisuusmallin kannattajille. Näiden kahden mallin välillä käytiin kovaa väantöä varsinkin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, pitkälti työväenpuolueen ambivalentin asenteen vuoksi. Siinä missä Työväenpuolue oli ennen sotaa tukenut kalastajien kamppailua, tukemalla perinteistä rannikkokalastusta ja kalastajien organisoitumista, tuli teollisuusmalli-ajattelu vahvemmaksi sodan jälkeen. Tähän vaikutti osaltaan työväenpuolueen ambitio tehdä Norjasta moderni hyvinvointiyhteiskunta. (Holm 1996, 121-122; Bull 1979, 169-172; Pryser 1988, 44-47)

Holm katsoo, että molemmat mallit on legitimoitu rationaalisina kontrolliprojekteina joiden tarkoitus oli parantaa kalastuksen tilannetta Norjassa. Samalla mallit edustavat erilaisia arvoja ja merkityksiä ja osaltaan ovat esimerkki kamppailusta vallasta ja resursseista yhteiskunnan sisällä. Kyse on klassisesta kamppailusta siitä, tulisiko kalastajien organisoitua paikalliselinkeinona vaiko teollisuutena. Paikalliselinkeinomalli asettaa rannikkokalastajat ja syrjäseudut keskiöön, kun taas teollisuusmalli avaa kalastajille mahdollisuuden liittyä norjalaisen elinkeinoelämän eliittiin. (Holm 1996, 113)

Maailmansotien välisenä aikana Työväenpuolueesta olit tullut keskeinen tekijä pohjoisen, samoin kuin koko Norjan politiikassa. Työväen puolue vaati aktiivisesti kriisipolitiikkaa pohjoisen alueille. Kun työväenpuolue sai hallitusvastuun 1935, kanavoitiin valtion varoja pienkalastajien hyväksi mm. tukemalla kalastusaluksia. Fulsås käyttää tästä politiikasta nimitystä ”apua omaksi avuksi” ja on sitä mieltä, että tällä avulla ja politiikalla oli pohjoisnorjalaisille enemmän merkitystä psykologisesti kuin taloudellisesti. Ennen kaikkea se oli keskeinen tekijä työväenpuolueen vahvistaessa omaa poliittista pääomaansa Pohjois-Norjassa. (Fulsås 1996, 60; ks. myös Rokkan 1987, 111-205)

Suomenkielisen väestön perinteinen kalastukseen ja maatalouteen perustunut yhtenäistalous joutui maailmansotien aikana vähitellen sopeutumaan varsinkin kalastusta kohdanneen modernisointiin. Tämä muutos vaikutti mielestäni oleellisesti arvoihin ja maailmankuvaan. Muutoksen seuraukset olivat jälkikäteen katsottuna varsin poikkeukselliset. Pyrkimykseni on jatkossa osoittaa, että vaikeassa taloudellisessa tilanteessa ja perinteistä elinkeinoja uhanneen

modernisaation edessä Itäisen Finnmarkin suomenkielinen lestadiolaisyhteisö oli valmis avautumisen ja sulkeutumisen keskinäiseen diskurssiin. Tämä "avautuminen" ilmeni lestadiolaisuuden poikkeuksellisena vasemmisto-orientaationa. Seuraavassa kappaleessa pyrin selvittämään syitä vasemmistopuolueiden kannatukselle Pohjois-Norjassa ja miksi myös lestadiolainen suomenkielinen väestö Itä-Finnmarkissa ryhtyi ulkopäin katsottuna ambivalentisti kannattamaan vasemmistoa.

4.2 Pohjois-Norja - vasemmiston kivijalka

Norjalaistamispolitiikka kiihvaimmillaan ajoittui samaan ajankohtaan Pohjois-Norjaa kohdanneen taloudellisen laskusuhdanteen ja poliittisten puolueiden aktivoitumisen kanssa. Tämä vaikutti keskeisesti siihen, että aatteellisessa kamppailussa norjalaistamispolitiikka ei noussut konkreettisesti esille. Tässä luvussa tarkastelen millä tavoin suomenkielisen väestön poliittinen aktiivisuus ilmeni. Tutkimuksen valossa on käynyt selkeästi esille, että suomenkielinen väestö Itä-Finnmarkissa maailmansotien välisenä aikana löysi ennen kaikkea työväenpuolueesta poliittisen vaikuttamiskanavan. Työväenpuolue tarjosi vaikuttamiskanavan, jonka kautta uskottiin voitavan vaikuttaa norjalaiseen suuryhteiskuntaan, parantamalla samalla Pohjois-Norjan olosuhteita ja säilyttämällä oman kulttuurin ja elinkeinon erityispiirteet. Lestadiolainen, primaarielinkeinoon turvautunut vasemmistolainen oli varsin erikoinen yhdistelmä, mutta osaltaan tämä vaikutti siihen miksi norjalaistamispolitiikka ei noussut merkittäväksi asiaksi.

Stein Rokkanin mukaan on olemassa perustavanlaatuisia eroja siinä miten Norjan eri periferiat poliittisesti mobilisoituivat maailmansotien välisenä aikana. Sör- ja Vestlandissa ihmiset mobilisoituivat uhkaavaa modernisaatiokehitystä vastaan kulttuurin ja uskonnon avulla ja äänestivät porvarillista Venstreä vaaleissa. Pohjoisissa periferioissa ihmiset mobilisoituivat politiikan kautta päätyen äänestämään työväenpuoluetta, DNA (Det norske Arbeiderpartiet).

Pohjois-Norjassa luokkien väliset tekijät selittävät osaltaan poliittista polarisaatiota. Pohjois-Norjan asukkaat eivät mobilisoituneet ainoastaan Etelä-Norjaa vastaan vaan myös paikallista yläluokkaa vastaan. Kalastajien tulot oli olleet vuosisatoja riippuvaisia kalanostajien maksamasta kalan hinnasta ja kalanostajien antamasta luotosta. Kalanhinta vaihteli jatkuvasti ja tämä epävarmuus ajoi useita kalastajia velkasuhteeseen ja perikatoon. Kuten jo aiemmin

havaittiin kalastajat olivat riippuvaisia kalanostajista ja tätä kautta myös kansainvälisistä suhdanteista. Pohjois-Norjan taloudellista tilaa kuvanneessa luvussa esiintuotu kalastuksen modernisointipaine yhdessä edellä mainittujen tekijöiden kanssa aiheutti poliittisen protestin, joka konkretisoitui Työväenpuolueen ja muiden sosialististen puolueiden kannatuksena. Kalastajat olivat niitä, jotka ratkaisivat suurkäräjävaaleja koko maailmansotien välisen ajan.(Rokkan 1967, 403-415; Pryser 1988, 45)²⁴

Tutkimuskaudella oli sosialistipuolueiden kannatus Pohjois-Norjassa siis muuta maata korkeampi. Erityisesti Norjan työväenpuolueella (Det norske Arbeiderparti; DNA) ja Norjan kommunistinen puolue (Norges Kommunistiske Parti; NKP) omasivat Itä-Finnmarkissa vahvan kannatuspohjan.

Taulukko 2. Sosialistipuolueiden kannatus 1924-36 Pohjois-Norjan lääneissä ja koko maan keskiarvo

	1924			1927		1930		1933		1936	
	DNA	NSA	NKP	DNA	NKP	DNA	NKP	DNA	NKP	DNA	NKP
Nordland	17.6	3.8	3.3	33.6	3.4	26.8	1.0	39.9	1.5	40.1	-
Troms	28.8	10.4	3.7	51.9	3.8	40.4	1.1	53.0	1.8	51.9	-
Finnmark	23.6	15.5	11.9	51.2	10.1	37.4	4.0	49.0	8.3	58.6	-
koko maa	18.4	8.8	6.1	36.8	4.0	31.4	1.7	40.1	1.8	42.5	-

Lähde: Furre 1971, 320.

Taulukosta voidaan havaita, että Finnmarkissa DNA:n kannatus oli suhteellisen korkea koko tutkimuskauden ajan. Myös ennen vuotta 1924 Pohjois-Norja oli keskeistä aluetta norjalaiselle sosialismille. Pohjoisesta valittiin ensimmäinen sosialistinen suurkäräjäedustaja vuonna 1903.²⁵ Huomioitavaa on, että työväenpuolue oli rakentanut organisaationsa eteläisessä Norjassa, mutta puolueen läpimurto tapahtui kuitenkin Pohjois-Norjassa. (Maurseth 1987) Maailmansotien välisenä aikana DNA:n kannatus koko Pohjois-Norjassa oli (lukuun ottamatta Nordlandia) muuta maata korkeampi. Kannatus lähti selvään nousuun

²⁴ Työväenpuolue vaati kriisiohjelmassaan 1922 valtion tukea kaikille niille jotka työskentelevät kalastuksen piirissä. (Maurseth 1987, 259)

²⁵ Itse asiassa viisi ensimmäistä suurkäräjille valittua sosialistia kaikki tulivat Pohjois-Norjasta.(Rokkan 1967, 411)

vuoden 1927 suurkäräjävaaleissa. Tämä "ponnahdus" kannatuslukemissa selittyy pitkälti sillä, että sosiaalidemokraattinen NSA (Norges socialdemokratiske Arbeiderparti) yhdistyi DNA:han vuonna 1927²⁶ (Maurseth 1987, 423-428). Vuoden 1930 vaaleissa DNA menetti kannatustaan erityisesti Pohjois-Norjassa säilyen silti alueen suurimpana puolueena. Hiipuminen vuoden 1930 vaaleissa selitetään yleisesti johtuneen työväenpuolueen radikalisoitumisesta ja siitä seuranneesta kriisistä puolueen sisällä. Lisäksi porvarilliset puolueet kampanjoivat vaalien yhteydessä voimakkaasti kommunistista DNA:ta vastaan saaden mobilisoiduksi aiemmin vähän äänestäneet naiset puolustamaan uskonnollisia ja moraalisia arvoja maallistumisen ja sosialismin uhkaa vastaan. (Furre 1982, 211-212; Maurseth 1987, 533, 541-547; Rokkan 1987, 149).

1930-luvun alkupuolella koko Norjaa kohdannut taloudellinen laskusuhdanne auttoi Työväenpuolueen saamaan vaalivoiton vuoden 1933 suurkäräjävaaleissa.²⁷ Porvarilliset puolueet kuitenkin onnistuivat vaalitappiostaan huolimatta ottamaan hallitusvastuun. Poliittinen paine kuitenkin johti porvarillisen hallituksen kaatumiseen ja Työväenpuolue Johan Nygaardsvoldin johdolla otti hallitusvastuun 20.3.1935.

Kommunistipuolueen kannatus oli varsin heikkoa sekä koko maan tasolla että myös muualla Pohjois-Norjassa. Sen sijaan Finnmarkissa NKP:n kannatus oli moninkertainen muuhun maahan verrattuna. Finnmark kutsuttiinkin nimellä "det rödeste fylket". Maantieteellisesti NKP:n kannatus keskittyi läntisen Finnmarkin Altaan (kaivospaikkakunta) ja itäisen Finnmarkin kalastus- ja kalanjalostuspaikkakunnille. (Amundsen 1991, 78)

4.2.1 Itä-Finnmark ja punainen "fiskebond"

Mitä pohjoisemmaksi Norjassa mennään ja mitä idemmäksi pohjoisessa mennään, sitä vankempi on sosialistipuolueiden kannatus. Erityisesti kommunismin kehitys Itä-Finnmarkin rannikolla oli niin huomiota herättävän poikkeuksellinen suhteessa kansalliseen kehitykseen,

²⁶ Norjan työväenpuolue oli vuoden 1927 suurkäräjävaalien suurin voittaja. Se sai tehtäväkseen hallituksen muodostamisen. Pääministeri Christopher Hornstrudin hallitus pysyi vallassa kuitenkin ainoastaan 18 päivää, 28.1.-15.2.1928. Hallituksen kaatumisen syytä on selitelty eri tekijöillä. Työväenpuolueen omat historioitsijat katsovat, että hallitus kaatui suurkäräjien ulkopuolisten talousmahtien painostuksesta. Jotkut tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että hallitus kaatoi "itse itsensä". Työväenpuolueessa katsottiin, että väistämätön lama-aika heikentäisi työväenpuolueen uskottavuutta ja aiheuttaisi paineita tehdä kipeitä päätöksiä vasten työväenpuolueen aatteita. Porvarillisen Venstren J.L. Mowinckel muodosti uuden hallituksen 15.2.1928 (Maurseth 1987, 446-447; Furre 1982, 210)

²⁷ Työväenpuolue sai 69 paikka suurkäräjille, 22 enemmän kuin vuoden 1930 vaaleissa ja 40, 1% annetuista äänistä. (Heidar 1983, 140)

että on luonnollista, että selitys saa paikallisen taustan.(Amundsen 1991, 86). Kuten jo useasti on tullut ilmi, taloudellinen tilanne oli Itä-Finnmarkin rannikolla niin vaikea tuolloin, että se jätti pysyviä jälkiä alueen poliittiseen kenttään. Tänä aikana sosialistiset puolueet saivat suuren kannatuksen vaaleissa, ja varsinkin tultaessa 1930-luvulle. Silti on vaikea sitoa yksiselitteisesti ja selvästi poliittista kehitystä taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen, vaikka puute ja huonot elinolosuhteet loivat suotuisat edellytykset sosialististen puolueiden kannatukselle tuona aikana.

Ylipäätään Itä-Finnmarkin rannikon poliittinen käyttäytyminen poikkesi muusta Norjasta, mitä tulee varsinkin kommunistien kannatukseen. Selvimpänä erona nousee esille se, että Itä-Finnmarkissa primääritalous (kalastus ja maatalous) oli selkeimmin edustettuna. Muualla Pohjois-Norjassa oli primääritalous myös keskeinen taloudellisine huolineen, mutta se ei automaattisesti tarkoittanut kasvualustaa sosialistille puolueille. Esimerkiksi Pohjois-Tromssan ja läntisen Finnmarkin lestadiolaisilla suomalaisalueilla äänestettiin oikeistolaisia puolueita. Yleisesti Norjassa oli selvä yhteys sekundääriseen talouden ja sosialistisiin puolueisiin suuntautuneen äänestyskäyttäytymisen välillä. (Lipset 1981, 243-245).

Taulukko 3. DNA:n kannatus (%) suurkäräjävaaleissa 1930-36 Itä-Finnmarkissa

	1930	1933	1936
Berlevåg	47.7	59.0	64.9
Vardö	51.0	49.2	64.9
Vadsö#	39.0	56.3	55.4
Nesseby	42.1	58.6	56.4
Tana	20.5	31.2	38.6
Sör-Varanger	31.0	46.3	61.4
Maan keskiarvo	31.4	40.1	42.5

Taulukko 4. NKP:n kannatus (%) suurkäräjävaaleissa Itä-Finnmarkissa 1930-33

	1930	1933
Berlevåg	2.6	6.8
Vardö#	4.9	12.2
Vadsö#	2.9	4.0
Nesseby	3.4	3.2
Tana	0.6	0.2
Sör-Varanger	8.2	9.8
Maan keskiarvo	1.7	1.8

#Vadsön kaupunki ja Nord-Varangerin kunta

#Vardö ja Vårdön maalaiskunta, myöhemmin Båtsfjordin maalaiskunta.

Lähde: Amundsen 1991, 79-80

Koko sotien välisen ajan oli sosialististen puolueiden, erityisesti työväenpuolueen, kannatus korkea Itä-Finnmarkissa. Sosialististen puolueiden kannatus korreloi positiivisesti kalastuselinkeinojen kanssa. Norjan kommunistinen puolue, NKP hankki kannatusta paikkakunnilta, joissa oli runsaasti kalanjalostusteollisuutta, kuten Berlevåg ja Vårdön alue. Kalanjalostusteollisuuden työntekijät olivat aktiivisia ammattiyhdistystoiminnassa ja äänestyskäyttäytyminen suuntautui radikaaliin sosialismiin, jota erityisesti NKP (FAS) edusti (Wold-Karlsen 2000). Kalanjalostusteollisuuden puuttumien osaltaan selittää sen, ettei Vadsössä kommunistien puolue hankkinut mainittavaa kannatusta. Alueilla, joissa primaarielinkeinot (kalastus, maanviljely, yhtenäistalous) oli edustettuna poliittinen aktiivisuus konkretisoitui työväenpuolueen kannatuksena. Suomenkielinen väestö edusti nimenomaan primaarituotantoa, ja varsin luotettavasti voidaankin osoittaa, ettei radikaali kommunistinen puolue saanut jalansijaa näillä alueilla. (Amundsen 1991, 81-82)

Kahden vasemmistopuolueen kannatuksen eroja ei kuitenkaan ole syytä korostaa liikaa. Sekä NKP että DNA olivat varsinkin 1920-luvulla ja pitkälle 1930-luvulle asti varsin radikaaleja maailmankuvaltaan. Itä-Finnmarkin rannikon paikkakunnille oli tyypillistä, että missä DNA:n kannatus oli suuri siellä myös NKP löysi äänestyspotentiaalia. Mielenkiintoista on havaita, että mitä pienempi merkitys kalastuksella oli paikkakunnalle, sitä pienemmäksi NKP:n

kannatus kävi suhteessa työväenpuolueeseen. Tämän selittää se, että DNA oli sosialistisista puolueista se joka tarjosi poliittisen vaihtoehdon primaaritalouden edustajille, kannattamalla mahdollisuutta säilyttää perinteinen omavaraistalous kalastuksen modernisaatiopaineessa ja samalla vaatimalla parannusta pohjoisen olosuhteisiin. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että kommunistinen puolue oli selkeämmin kytköksissä kalastuksen modernisaatioon, sillä mitä suuremmat ja vakaammat saaliit, sitä enemmän työtä myös kalanjalostusteollisuuden työntekijöille.

4.2.2 Vasemmisto ja tuntematon vähemmistö

Suomenkielisen väestön keskuudessa vasemmistopuolueet, erityisesti työväenpuolue, saivat siis suuren kannatuksen. Oliko vasemmistopuolueiden toiminnassa taloudellisen ohjelman lisäksi jotakin muuta sellaista, joka saattaisi selittää niiden kannatusta? Pyrin tarkastelemaan kysymystä Työväenpuolueen kautta.

Toisen maailmansodan jälkeen "suomalaisvaara" yhdistyi yhä voimakkaammin norjalaisissa oikeistopiireissä "punaiseen vaaraan". Taustana tälle voidaan pitää työläisten pitämiä mielenosoituksia, jotka aiheuttivat levottomuutta useilla Pohjois-Norjan paikkakunnilla. Norjan viranomaiset epäilivät, että levottomuuksien toimeenpanevina voimina toimi yksittäisiä suomalaisia. Norjaa ei enää uhannut ainoastaan suomalaisvaara vaan myös punainen vaara. Norjan hallitsevat piirit uskoivat vasemmiston pyrkivän Pohjois-Norjassa bolshevistiseen vallankumouksen ja tästä syystä paikallisen työväenliikkeen toimintaa ryhdyttiin tarkkailemaan. Liikkeen tulevaa ja lähtevää postia kontrolloitiin ja sosialistisen kirjallisuuden tuominen Neuvosto-Venäjältä kiellettiin. (Eriksen & Niemi 1981, 141-142, 153-154; Maurseth 1987; 226-227 ks. myös Wold-Karlsen 2000, 88-90).

Eriksen ja Niemen mukaan Työväenpuolueen suhtautuminen Pohjois-Norjan suomenkieliseen oli vuosisadan alkupuolelta asti ollut ambivalentti. Finnmarkissa Työväenpuolue rekrytoi porvarillisia puolueita enemmän jäseniä suomenkielisen väestön joukosta. Finnmarkin työväenpuolueen ensimmäinen puheenjohtaja oli kveeni Herman Kangas. Vuonna 1933 näätämolaisesta A.K. Mikkolasta tuli ensimmäinen kveenipoliitikko suurkäräjille. (Hanssen 1974, 44; Eriksen & Niemi 1981, 276).

Vaikka työväenpuolue rekrytoi jäseniä vähemmistöjen keskuudesta, ei tutkimuskirjallisuuden valossa voida kuitenkaan osoittaa, että työväenpuolue ideologisella tai ohjelmallisella tasolla olisi pyrkinyt ajamaan vähemmistöjen asioita. Tältä pohjalta ei siis voida selittää sitä, miksi suomalaisperäinen väestö äänesti vasemmistopuolueita itäisessä Finnmarkissa. Jos suomenkielinen väestö olisi äänestänyt puhtaasti vähemmistöpoliittisista lähtökohdista, olisi liberaali Venstre ollut perinteisenä, kansallisten vähemmistöjen oikeuksia korostavana puolueena luonnollisempi valinta (vrt. Sivertsen 1955, 193-194; Talonen 1991, 304-304) Pohjois-Norjan taloudellisella tilanteella voidaan osaltaan, vaikkakaan ei tyhjentävästi selittää vasemmistopuolueiden kannatus. Joka tapauksessa vasemmistopuolueilla oli konkreettisia ehdotuksia heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa tilanteessa oleville pohjoisen ihmisille, joihin suomalaisperäinen väestökin kuului. Ideologisilla tekijöillä ei tässä kamppailussa ollut juurikaan merkitystä. "*Vi stemte på et sosialt program uten å vaere ideologier*" ja "*det var jo fattigdommen som var årsaken at man ble tidlig i politikken*" olivat tavallisten ihmisten argumentteja etsittäessä syitä vasemmistopuolueiden kannatukseen.²⁸ Voidaan ajatella, että vasemmistopuolueet olivat oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Ennen toista maailmansotaa suomalaisperäinen väestö oli kannattanut myös perinteisiä oikeistopuolueita, kuten Höyre ja Venstreä, mutta sotien välisenä aikana kannatus suuntautui yhä kasvavassa määrin vasemmistopuolueiden suuntaan. Työväenpuolueen perustamisesta lähtien on Finnmarkissa ollut paljon suomalaisperäisiä henkilöitä puolueen johtotehtävissä. Myös vasemmisto lähellä olleissa ammattiyhdistysliikkeessä ja kalastajaorganisaatioissa suomalaisperäinen väestö oli aktiivisesti mukana. (Hanssen 1974, 26)

Toisaalta Eriksen ja Niemi osoittavat, että yksittäiset työväenpuolueen poliitikot Pohjois-Norjassa tukivat norjalaistamispolitiikkaa ja vaativat toimenpiteitä "suomalaisvaaraa" kohtaan. Paikallisissa lehdissä, varsinkin Etelä-Varangissa, ilmestyi yksittäisiä artikkeleita, jotka epäilivät suomenkielisen väestön lojaaliutta Norjaa kohtaan. Työväenpuolueen päääänenkannattaja, Oslossa ilmestynyt Social-Demokraten²⁹ kirjoitti 1920-30-luvuilla samaa sävyyn suomenkielisestä väestöstä pohjoisessa. Karl Johansen, lehden monivuotinen ulkomaankirjeenvaihtaja, käsitteli useissa artikkeleissaan suomalaisaktivismia ja suomalaisia ääriliikkeitä. (Eriksen & Niemi 1981, 277). Kuitenkin on huomioitava, että esimerkiksi Johansenin artikkelit käsitelivät nimenomaan Suomesta johdettua suomalaisaktivismia, joten

²⁸ "Ideologian merkityksettömyydestä" hyvänä esimerkkinä käy se, ettei Vesisaareissa vuosina 1921-1935 järjestetty ensimmäistäkään vappumarssia. ((Hanssen 1974, 32)

²⁹ Arbeiderbladet vuodesta 1924

hänen ei voida suoranaisesti katsoa arvostelleen Pohjois-Norjan suomenkielistä väestöä. Luonnollista kuitenkin oli, että puurot ja vellit menivät lukijoilta usein sekaisin niin, että kveenit ja suomalaisaktivismi ymmärrettiin samaksi asiaksi. Tämä koski varsinkin Pohjois-Norjan oloja huonosti tuntevia etelänorjalaisia.

Ylipäättänsä työväenpuolue osoitti sotien välisenä aikana varsin vähän konkreettista kiinnostusta Pohjois-Norjan vähemmistöongelmia kohtaan.³⁰ Työväenpuolueen kiinnostus "suomalaisvaarasta" kohdistui ennen kaikkea oletettuun Suomen uhkaan. Tässä linjauksessa ei kveenejä nähty niinkään uhkana ja epäilyt kohdistuivat suomalaisen oikeistoon.³¹ Työväenpuolueen ottaessa hallitusvastuun vuonna 1935 jatkui norjalaistamispolitiikka samalla tavalla kuin ennenkin. Tämä johtui pitkälti siitä, ettei työväenpuolueen ollut tarjota vallalla olevalle vähemmistöpolitiikalle vaihtoehtoa. (Eriksen & Niemi 1981, 280). Käsiteltäessä koululakia suurkäräjillä 1936 työväenpuolueen pohjoisnorjalaiset edustajat katsoivat mielipiteissään, ettei suomea ole tarpeellista käyttää apukielenä opetuksessa tietyillä alueilla Pohjois-Norjassa.³² Hyväksyttäessä laki, näin myös kävi. Tämä osaltaan osoittaa toisaalta sen, että työväenpuolue luotti norjalaistamispolitiikan toteuttamisessa pohjoisiin edustajiinsa kuin myös sen, että politiikan luonne suurimmaksi osalta hyväksyttiin jopa suomenkielisen väestön keskuudessa. Kun edelleen tarkastelee Norjan vasemmistopuolueiden poliittisia ohjelmia ja erityisesti työväenpuolueen periaateohjelmaa, nousee esille ajatus, ettei suhtautuminen norjalaistamiseen ole voinut olla kohtalon kysymys suomalaisperäiselle väestölle. Työväenpuolueen harjoittama politiikka suhtautumisessa norjalaistamiseen ei poikennut oikeistopuolueiden harjoittamasta politiikasta. Tämä ilmenee hyvin siinä miten työväenpuolue ideologisella tasolla tulkitsi sosialismin ja nationalismin yhtäläisyyksiä.

³⁰ Norjan työväenliikkeen historiaa valottava sarja, *Arbeiderbevelsens historie i Norge*, ei kahdessa vuosia 1920-1945 käsittelevässä osassa mainitse kertaakaan Pohjois-Norjan vähemmistöjä tai puhu minioriteettipolitiikasta. (Maurseth 1987; Pryser 1988)

³¹ Työväenliikkeen epäluulo Suomea kohtaan oli osaltaan perua Suomen sisällissodasta. Norjassa tiedot valkoisesta terroristista samaistettiin ylipäällikkö Mannerheimiin. Norjan radikaalin työväenliikkeen Mannerheimia kohtaan tuntema epäluulo johti valtionhoitajana tuolloin toimineen Mannerheimin Norjaan kevättalvella 1919 suunnitellun virallisen vierailun peruuntumiseen. Työväenliikkeen mukaan "suomalaisen työväenliikkeen lahtarin" saapuminen vierailulle loukkaisi Norjan työväestön pyhimpiä tunteja. (Eriksen & Niemi 1981, 280; Kaukiainen 1997, 23-24)

³² Kristian Berg, Meyer N. Foshaug ja Aksel Konrad Mikkola. Mikkola ja Foshaug vaativat ja katsoivat toivottavaksi, että nimitys kveeni (kvensk) korvattaisiin nimityksellä suomalainen (finsk) (Eriksen & Niemi 1981, 299)

4.2.3 Työväenpuolue ja sosialistinen kansallisuuspolitiikka

1920-luvulla Norjan työväenliikkeen radikaali-vallankumouksellinen sosialismi lähestyi kasvavassa määrin norjalaiseen kansallisuusaatteeseen. Sen keskeisenä muotoilijana toimi työväenpuolueen kulttuurinen pääideologi ja myöhempi ulkoministeri Halvdan Koht. Tulkitsemalla marxilaisuutta suhteellisen vapaasti Koht katsoi, ettei kommunismin ja kansallisuusaatteen välillä ole mitään periaatteellista vastakkainasettelua (Pryser 1988, 13) Koht katsoi, että maanviljelijöiden vaatimus oikeuksistaan ja luokkataistelu oli monella tapaa ollut perustana ja esikuvana työläisten luokkataistelulle. Hänen argumentoinnissaan elävä demokraattinen kansallisuusaate olisi arvokas sosialismille. Tässä ajatusmallissa sosialismi on kansallisuusaatteen korkein muoto ja kapitalistinen luokkapolitiikka sen alhaisin muoto. "Sosialistinen kansallisuuspolitiikka" oli mahdollisuus nousta vanhaa yläluokkaa vastaan ja muodostaa laajan kansallisen yhtenäisyysrintama, ennen kaikkea rintama työläisten ja maanviljelijöiden kesken. (Stenseth 2000, 164; ks. myös Pryser 1988, 13)

Työväenliikkeellä Koht ei siis tarkoittanut perinteisen marxilaisen terminologian mukaisesti ainoastaan työläisiä vaan liitti siihen myös maanviljelijät ja epäilemättä myös kalastajat. Työväenliike oli synonyymi käsitteelle rahvas (almuen). Koht korostikin työläisten ja maanviljelijöiden yhteistä luokkataistelua perinteisiä yläluokkia vastaan. Hän ei kuitenkaan ihannoinut sen enempää maalaiskulttuuria kuin työväenkulttuuriakaan ja näin ollen ei torjunut korkeakulttuuria. Kohtin tarkoitus oli ambivalentisti rakentaa kansallinen yhtenäiskulttuuri, jossa niin taiteilijoilla kuin tiedemiehilläkin oli velvollisuus levittää kulttuuria kansalle. Norjalaiset olisivat ajattelevia ihmisiä ja heidän elämänsä ei perustuisi ainoastaan perinteisille, "luonnollisille" arvoille vaan niihin oli liitettävä "ylevämpiä arvoja. Ulkoisilla tunnusmerkeillä, kuten juhlapuvuilla ja muilla symboleilla ei vahvisteta norjalaisuutta vaan sitä vahvistetaan sisältäpäin, yksilön kokemuksen ja toiminnan kautta. Loppujen lopuksi Koht oli siis perinteisen kansanvalistuksen puhemies. Bodil Stensethin mielestä Kohtin "sosialistinen kansallisuuspolitiikka" oli oikeastaan 1800-luvun porvarillisen nationalismin jatkumo. (Stenseth 2000, 164-165)

Norjan työväenpuolueen kulttuuriohjelma vuodesta 1930 eteenpäin keskittyi kielipolitiikkaan. Jo vuonna 1922 Koht oli kirjassaan *Arbeiderreisning og målspørsmål* nostonut esille ajatuksen, että Norjan kirjakielen perusta oli muodostettava eri alueiden murteiden pohjalta. (Stenseth 2000, 164) Kahdesta virallisesta kirjakielestä tämän kielen tulisi saada suurempi

osa. Lopullisena tavoitteena olisi yksi norjan kieli. Tällä tavoin vahvistettaisiin kansallista yhtenäisyystunnetta. Kuten tunnettua tämä tavoite ei koskaan toteutunut. Kohtin kunnianhimoinen tavoite oli mahdollistaa kulttuurin avulla mentaalinen muutos Norjassa. Kulttuuri vaikuttaisi norjalaiseen ajatteluun ja yhteiskuntamoraaliin. Työväenpuolue tulisi syrjäyttämään "vanhan luokkakulttuurin" "todellisella kansankulttuurilla". Sosialistinen yhteiskunta muotoilisi aivan uudet kulttuurin muodot. Ytimen muodostaisi solidaarisuustunne työtätekevän väestön keskuudessa. Koht ei ajatellut tässä kansainvälistä luokkasolidaarisuutta vaan todellista kansallisuusaatetta. Solidaarisuuskäsite oli siis lähellä perinteistä kansallisuusaatetta. (Stenseth 2000, 165-166)

Halvdan Kohtin "ansiosta" työväenpuolueen ohjelmaan tuli keskeiseksi argumentiksi kansallisen yhtenäisyyden saavuttaminen ja ylläpitäminen. Kirjassaan *Norge mellom krigene* Hans Fredrik Dahl kuvailee Kohtia työväenpuolueen 1930-luvun uudelleenorientoitumisen keskeisenä ideologina. (Dahl 1971, 32-33) 1930-luvun puolivälin uudelleenorientoitumisen kautta työväenpuolueen johto otti käyttöönsä kansalliset symbolit: työväenpuolueen johtohenkilöt osallistuivat ensimmäistä kertaa itsenäisyyspäivän juhlintaan. Toukokuun 1. päivä (vappu) tuli viralliseksi liputuspäiväksi ja vappumarsseilla Norjan lippu ilmestyi punalippujen rinnalle. "Norjasta" tuli argumentti työväenpuolueelle. Työväenpuolue muuttui vallankumouksellisesta luokkapuolueesta parlamentaariseksi kansanpuolueeksi. Yhtenäisyysideologia syrjäytti radikaalin sosialismin lopullisesti vuoden 1930 vaalitappion jälkitunnelmissa ja loi perustan vaalivoitolle vuoden 1933 suurkäräjävaaleissa. Keskeisenä iskulauseena läpilyöntivaaleissa oli "By og land, hand i hand". Norjalaisen työväenpuolueen edustama yhtenäiskulttuuri rakentaisi sillan alueiden, ammattiryhmien ja luokkien välille. (Pryser 1988, 15; Stenseth 2000, 166)

Tätä taustaa vasten ei ole vaikea ymmärtää, miksi työväenpuolue sai niinkin suuren kannatuksen Pohjois-Norjassa. Yhdistämällä ideologiassaan itsenäisen maanviljelijän ja palkkatyöläisen vastasi se pohjoisen väestön käsitystä konkreettisesta poliittisesta toiminnasta ilman suuria ideologisia jaarituksia. Ideologia vastasi oikealla hetkellä perinteistä kalastusta ja maanviljelyä uhkaavaan modernisaatiokehitykseen, jota suurpääoma ja paikallinen yläluokka ajoi. Työväenpuolueen ajama kansallisen yhtenäisyyden politiikka "liitti" pohjoisen Norjan alueet symbolisella tavalla muuhun Norjaan. Lisäksi työväenliikkeen käsitys kansallisesta yhtenäisyydestä poikkesi perinteisestä porvarillisesta nationalismista siinä, että se antoi norjan eri alueille mahdollisuuden osallistua kansankunnan rakentamiseen eivätkä ulkoiset

norjalaisuuden tunnusmerkit määrittäneet norjalaisuutta vaan yksilön oma kokemus ja toiminta. Perinteinen porvarillinen nationalismi, isänmaanrakkaus, oli ideologisella ja käytännön tasolla keskittynyt eteläiseen Norjaan ja läntiseen Norjaan. Tämä ilmeni sen suhtautumisessa esimerkiksi kielipolitiikkaan, joka katsoi läntiset murteet yhdessä vanhan norjan kanssa Norjan kielen perustaksi. Samoin perinteinen nationalismi korosti tiettyjä norjalaisuuden piirteitä, joka ilmeni arkkitehtuurissa, taiteessa ja pukeutumisessa. Se oli hyvin elitistinen. Työväenpuolueen kansallisuusaate sekoitti eri alueiden piirteitä omassa ideologiassaan. Tämä kulttuuri-ideologia yhdistettynä sosiaaliseen tasa-arvoon loi perustan työväenliikkeen kannatukselle, erityisesti pohjoisessa.

Se, ettei Työväenpuolueen virallisessa ideologiassa millään tavalla konkretisoitunut vähemmistöjen oikeudet, päinvastoin, ja silti osa suomenkielistä väestöä kannatti Työväenpuoletta, mielestäni osaltaan kuvastaa norjalaistamispolitiikan luonnetta ja suomenkielisen väestön asennoitumista siihen. Jos kerran oma perinteinen elämäntapa oli mahdollista säilyttää kannattamalla tietynlaisia politiikkaa, miten integroituminen norjalaiseen yhteiskuntaan olisi voinut olla tragedia. Työväenpuolueen tilalla poliittisena kanavana olisi voinut aivan hyvin olla mikä tahansa muukin puolue, Mutta kuten kalastuksen modernisaation käsitellessä kappaleessa kävi ilmi, Työväenpuolue oli oikeassa paikassa oikeaan aikaan ja pystyi legitimoimaan oman asemansa Pohjois-Norjassa.

Jo aikaisemmin havaittiin, ettei lestadiolaisuus koskaan ole nähnyt vähemmistöasioita merkityksellisinä ja suhtautunut myöhemmin jopa vihamielisesti etnopolitiisiin liikkeisiin. Suomenkieliselle lestadiolaisväestölle on oman maailmankuvan pohjalta ollut epärelevanttia ajaa omaa asemaansa itsekkäistä lähtökohdista. Tässä mielessä on kuitenkin epätodennäköistä, että lestadiolaisuuden ja työväenpuolueen olisi ollut jokin selvä ja suora yhteys Itä-Finnmarkissa. Mutta toisaalta lestadiolaisuus ei ole ollut myöskään este vasemmiston kannatukselle, varsinkaan isoituneissa yhteisöissä. Tutkimuskirjallisuudesta käy kuitenkin selvästi esille, että mitä isompi paikkakunta sitä varmemmin suomenkieliset lestadiolaiset kannattivat oikeistopuolueita. Paikallisen, stabiilia elämäntapaa harjoittaneen paikallisyhteisön, kuten Kallijoki ollessa uhattuna lestadiolaisuus valitsi kuitenkin erilaisen, yleisestä linjasta poikkeavan strategian suuntautumalla poliittisesti vasemmalle. Kun tarkastellaan tätä valintaa huomataan, ettei kyse olekaan enää ambivalentista valinnasta, vaan järkiperäisyyteen kytkeytyvästä taloudellissosiaalipoliittisuskonnollisesta kytköksestä.

5 TAKAPAJUISUUDEN JÄRKIPERÄISYYS JA DISKURSIIVINEN SIIRTYMÄ - TAPAUS KALLIJOKI

5.1 Sulkeutumisen ja avautumisen dialektiikka

Maailmansotien välisenä aikana erityisesti kalastuksen modernisaatio uhkasi pieniä, staattisia suomenkielisiä lestadiolaisyhteisöjä. Samanaikaisesti valtio ja erilaiset järjestöt ja yhteisöt ulottivat toimintaansa yhä kasvavassa määrin Norjan periferia-alueille. Tällaisessa tilanteessa lestadiolaisuus joutui pohtimaan suhtautumistaan "pahaan ulkomaailmaan". Lestadiolaisuudella ja lestadiolaisilla yhteisöillä oli kaksi vaihtoehtoa. Joko maallistua, eli väljentää ja pehmentää käsitystään yhteisön ulkopuolisesta maailmasta (kirkollistuminen) tai se saattoi yhä voimakkaammin sulkeutua ja torjua ulkomaailman. Tässä rajojen määrittelyssä lestadiolaisuus ja politiikka alkoivat kytkeytyä toisiinsa. (Suolinna 1977, 115).

Lestadiolaisuus ja valtakunnan tason politiikan välille on luotu yhteyksiä jo ennen 1920-30-lukua. Talonen on väitöskirjassaan osoittanut, että poliittinen osallistuminen ja suhtautuminen poliittisiin liikkeisiin oli merkittävä tekijä Pohjois-Suomen lestadiolaisuudessa aina 1900-alkupuolelta asti. Esimerkiksi Suomessa lestadiolainen liike päätti ennen ensimmäisiä eduskuntavaaleja 1905 sosialismin vastaisesta linjastaan. (Talonen 1988) Suomessa lestadiolaisuuden asema politiikassa ja lähes poliittisena liikkeenä, joka muokkasi kannattajiensa poliittista suuntautumista kuitenkin poikkesi Pohjois-Norjan lestadiolaisten poliittisesta maailmankatsomuksesta. Suolinna korostaa, että Suomen lestadiolaisuus oli tässä mielessä avoimempaa suhtautumisessa politiikkaan vaikuttamiskanavana. Norjassa protesti puettiin Suolinnan mukaan enemmänkin uskonnolliseen kuin poliittiseen muotoon ja tämä olisi aiheuttanut kielteisen suhtautumisen ulkomaailmaan ja sulkeutumisen omaksi yhteisöksi. Tämä tulkinta ei kuitenkaan täysin ole vedenpitävä, sillä lähdekirjallisuudesta ilmenee selvästi, että myös Pohjois-Norjan suomenkielinen lestadiolaisväestö otti osaa poliittiseen toimintaan ja pohti suhdettaan eri poliittisiin liikkeisiin jo 1800-luvun loppupuolella. Vesisaassa suomenkieliset lestadiolaiset äänestivät vuoden 1882 ja 1885 vaaleissa oikeistolaista Höyreä ja osallistuivat tätä kautta uuden kotimaansa politiikkaan. Syynä oikeisto-orientaatioon oli Höyren panostus kirkkopoliitiikkaan. Myöhemmin 1800-luvun loppupuolella kuvaan astui myös Venstren kannattaminen, joka osaltaan johtui Venstren lempeä suhtautuminen kielipoliitiikkaan. (Sivertsen 1955, 193-194) Korostettava tässä

yhteydessä on, että edellä mainitut puolueet olivat ainoat poliittiset vaikuttamiskanavat tuohon aikaan, sosialistipuolueiden aika Pohjois-Norjassa koitti varsinaisesti vasta 1900-luvun alkupuolella.

Pohjois-Norjan lestadiolaisiyhteisöjä tutkineen Ottar Broxin mukaan vain lestadiolaisen maailmankielteisyyden avulla on ollut mahdollista suojautua suuryhteiskunnan tunkeutumista vastaan. Lestadiolaisuus olisi tämän tulkinnan mukaan heikon ja voimattoman osapuolen reaktio voimakasta vastaan. Brox osoittaa, ettei suljetun lestadiolaisiyhteisön elämänmuoto kuitenkaan perimmältään ollut irrationaalisen takapajuista vaan yhteisön ratkaisut perustuvat rationaaliseen taloudelliseen ajatteluun. Broxin esittelemässä yhteisössä talous perustuu hienovaraiseen yhtenäistalouteen. Taloudessa oli saavutettu tasapaino, joka järkkyy jos siihen tuodaan rahatalouden velvoitteita. Syrjäisen yhteisön asukkaiden takapajuisuus ja modernisaatiovastaisuus onkin siis taloudellista järkipäisyyttä. Isolaatioyhteisön talousmuodon ja elämänmuodon säilyttäminen vaati suuryhteiskunnasta vetäytymistä ja suojautumista sen toimenpiteitä kohtaan. Kyse oli sulkeutumisesta. Brox korostaa, että lestadiolaisen uskos ikään kuin legitimoit tämän maailmankielteisyyden ja vihamielisyyden suuryhteiskuntaa kohtaan. Yhteisön asukkaat eivät ilmaisseet tyytymättömyyttään suoraan. Heidän protestinsa oli epäsuora ja puettu uskonnolliseen eikä poliittiseen muotoon. Broxin mielestä protestin epäsuoruus olisi näin ollen hyvin ymmärrettävää ja johtuisi siitä, ettei muita järkipäisiä keinoja ollut enää käytössä. Tämän tulkinnan mukaan lestadiolaisuus pystyy puolustamaan paikallisyhteisöä vain lisäämällä sisäistä yhteenkuuluvuutta ja auttamalla kylää vastustamaan keskuksista tulevia velvoitteita. Sulkeutuminen on ainoa vaihtoehto estää hiipivä modernisaatio. Brox katsoo lestadiolaisen maailmankielteisyyden ja sitä kautta sulkeutumisen ainoana keinona kohdata modernisaatio, joka mahdollisesti järkyttää yhteisön tasapainoa. (Suolinna 1977, 114-115)

Suolinnan mukailee Broxia ja Painea siinä, että Pohjois-Norjassa (Suomeen verrattuna) lestadiolaiset loivat suljettuja yhteisöjä vastatessaan sosiaalisiin ja taloudellisiin muutoksiin. Näin ollen lestadiolaisuus sulkeutumisen kautta oli eräänlainen voimattoman osapuolen ratkaisu. Lestadiolaisuuden esittämä protestin ja puolustuksen epäsuora luonne on aivan ilmeinen. Suolinna kuitenkin huomauttaa, että lestadiolainen maailmankuva on eri aikakausina ja eri ympäristöissä toiminut eri tavoilla. Pohjois-Norjassa, jossa lestadiolaisuus on ollut kielellisen vähemmistön uskonto, on se saanut enemmän maailmankielteisiä piirteitä. (Suolinna 1977, 116) Suolinna jatkaa, että lestadiolaisuudella on Pohjoiskalotin

alueella ilmeisesti ollut esipoliittisen liikkeen merkitystä, kun se on koonnut periferian paikallisväestön ja luonut siihen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Uskonnolliseen maailmankielteisyyteen turvautuminen on todennäköisempää silloin, kun useat periferia-ongelmat kasautuvat ja perinteinen elämänmuoto asetetaan ja joutuu kyseenalaiseksi (ibid.)

Tulkinta epäilemättä on oikea monen pohjoisnorjalaisen lestadiolaisyhteisön kohdalla, mutta Kalliojoen kohdalla takapajuisuuden piilevä järkiperäisyys ilmeni oman tulkintani mukaan eri tavalla, eikä kyse ollut enää ollut mistään voimattoman osapuolen ratkaisusta. Koska vaihtoehtona, siis Painen ja Broxin mukaan, oli joko sopeutuminen tai sulkeutuminen on hyvä tarkastella asiaa hieman eri kannalta. Mielestäni Kalliojoen tapaisessa suomenkielisessä lestadiolaisyhteisössä oli kyse enemmänkin sulkeutumisen ja avautumisen välisestä dialektiikasta. Jotta voitiin säilyttää takapajuisen järkiperäinen taloudellinen ja sosiaalinen elämänmuoto, vaati se avautumista ulkomaailmaan ja uusien vaikutuskanavien hyväksymisen. "Avautuminen" oli Kalliojoella keino säilyttää "sulkeutunut" yhteisö. "Avautuminen" mahdollisti "sulkeutumisen". Näin ollen sulkeutumisen ja avautumisen välinen dialektiikka oli erinomaisen rationaalinen vaihtoehto, jossa puolustamalla takapajuista, hienovaraista ja haavoittuvaa yhteisöä oli otettava käyttöön suuryhteiskunnan antamat vaihtoehdot. Liittymällä ja luomalla suhteita "vastustajaan" voidaan mahdollistaa ja samalla oikeuttaa oman takapajuisuuden järkiperäisyys. Tämä strategia, jos sitä sellaiseksi voidaan kutsua oli rationaalinen tapa suhtautua hiipivään modernisaatioon. Totaalinen sulkeutuminen ei ollut Kalliojoen asukkaille mikään vaihtoehto, vaan ymmärrys avautumisesta ja osallistumisesta ulkomaailmaan auttoi säilyttämään perinteisen elämänmuodon ja sopeuttamaan sitä vähitellen modernisaatioon. Totaalinen sulkeutuminen ja vihamielinen suhtautuminen ulkomaailmaan, ei sopinut yhteisöön, jossa tietoisuus siirtolaisuuden taustoista ja esivanhempien pyrkimys parempaan elämään elivät vahvana suullisessa perinnössä. Tätä kautta pystytään myös osittain selittämään alueella ilmennyt lestadiolaisuuden poikkeuksellinen vasemmisto-orientaatio.

5.1.1 Subalterni innovatiivisuus

Takapajuisuudessaan järkiperäinen yhteisö osoittaa "avautumisen" ja "sulkeutumisen" dialektiikalla olevansa ennen kaikkea innovatiivinen, autonominen ja oma-aloitteinen. Näin ollen kyse on kaikkea muuta kuin "voimattoman osapuolen ratkaisusta". Innovatiivisuus ja

oma-aloitteisuus ovat olleet ns. subalterin³³, alistettujen ryhmien tutkimuksen keskeisiä lähtökohtia. Subalternissa tutkimuksessa ja sitä koskevassa teorioidinnassa korostetaan, että historiallinen muutos pluralisoidaan ja käsitetään kohtaamisiksi, ei pelkästään historiallis-poliittis-sosiaalis-kulttuuriseksi siirtymiksi, jolloin niitä tarkasteltaisiin suhteessa alistamisen ja hyväksikäytön historioihin. Subalterni tutkimusote korostaa että, edellä mainitun kaltaisten muutosten merkinä on funktionaalinen muutos merkkijärjestelmässä. Nämä funktionaalisen merkkijärjestelmän muutokset voivat ilmentyä esimerkiksi siirtymisenä rikollisuudesta kansannousuun tai uskonnollisesta poliittiseen järjestelmään. Keskeistä kuitenkin on että tämän muutoksen katsotaan alkavan subalternista, alistetusta ryhmästä. Funktionaalinen muutos merkkijärjestelmässä (diskursiivinen siirtymä) tarvitsee kriisin tai uhan toteutuakseen. Gayatri Chakravorty Spivak kuitenkin korostaa, että jos muutokselle, joka samalla on väistämättä myös lisäys, ei olisi ollut tilaa merkkijärjestelmän aiemmassa toimintatavassa, kriisi tai uhka ei olisi pystynyt laukaisemaan muutosta. (Spivak 1985, 331-332; ks. myös Guha 1982, 1-8).

Kun tulkitaan suomenkielistä väestöä Norjassa, ja vielä tarkemmin Kalliojen asukkaita subalternina voidaan norjalaistamispolitiikka asettaa aivan uuteen valoon. Subalternin tutkimuksen näkökulmasta (alhaalta) asioiden ja ilmiöiden "todellinen" luonne voidaan saavuttaa kääntämällä perinteiset tulkinnat pääläelleen, dekonstruoimalla ne. (Guha 1983, 13-15). Kun ei enää kysytä "miten norjalaistamispolitiikkaa suhtautui suomenkieliseen väestöön?" vaan käännetään asetelma ylösalaisin kysymällä "oliko pienyhteisöllä ja siinä elävällä yksilöllä edes tarvetta kyseenalaistaa Norjan valtion harjoittamaa norjalaistamispolitiikkaan ja miten tämä politiikka käytännössä ilmeni?" voidaan saada selville edellä mainittu funktionaalinen muutos merkkijärjestelmässä. Näin ollen koko kysymys norjalaistamispolitiikasta jää takavasemmalle ja esiin nousevat avautumisen ja sulkeutumisen ilmentämät diskursiiviset siirtymät.

Mielestäni on vähintäänkin kyseenalaista tulkita, että pienessä syrjäisessä yhteisössä ihmiset olisivat siirtyneet norjalaistamispolitiikan "uhreiksi" samalla intensiteetillä kuin

³³ Termi subaltern (alistetut tai alistetut ryhmät) on peräisin Antonio Gramscilta. Termillä tarkoitetaan kaikkia niitä keskenään erilaisia alistettuja ryhmiä, joiden alisteinen asema ei johdu heidän luokkastatuksestaan. Vastakohtana subalternille voidaan pitää koloniaalista subjektia, jota perinteisesti ovat edustaneet "porvarilliset nationalistit". Alistettujen ryhmien tutkimus on saanut alkunsa Isossa-Britanniassa 1970-luvulla, jolloin pieni ryhmä englantilaisia ja intialaisia tutkijoita alkoi dekonstruoida perinteistä, elitististä Intiaa käsittelevää historiankirjoitusta. Tutkimuskollektiivin työn tulokset on koottu niteiksi *Subaltern studies: Writings on South Asian History and Society*. Teoksia tuossa sarjassa on ilmestynyt jo toistakymmentä, ja samalla on tutkimuskohde laajennut Intian niemimaalta koskemaan subalterneja eri puolella maailmaa. (Spivak 1996, 5, 63)

norjalaistamispolitiikan aivotrustit halusivat sen toteutuvan. Ikään kuin heidät olisi suljettu pakkolaitokseen, joka pakotti heidät muuttumaan norjalaisiksi norjalaisten ehdoilla. Tämä kuvahan välittyi jos tarkastellaan asiaa perinteisen aihepiiriä käsittelevän historiankirjoituksen näkökulmasta. (vrt. Guha 1983, 3-9) Mutta eihän se näin toimi! Suomenkielisen isolaation tapauksessa kyse oli elaboraatiosta, tulevan ja menneen välisestä aktiivista neuvottelusta, jossa taloudellinen, uskonnollinen ja kielellinen todellisuus diskursiivisesti siirtyivät poliittiseksi kannanotoksi, ilman sen suurempaa dramatiikkaa. Takapajuisuuden politiikkaa.

Spivak jo huomauttikin, että funktionaalinen muutos merkkijärjestelmässä edellyttää jonkin asteista kriisiä tai uhkaa (Spivak 1985, 331) Takapajuisuuden järkiperaisyys ei myöskään ilmene tai konkretisoidu, ennen kuin sen edustamaan elämäntapaan kohdistuu uhka ulkoapäin. Tähän tematiikkaan voidaan löytää mielenkiintoisen täydentävä näkökulma tarkastelemalla kahden amerikkalaisen anebaptistisen uskonnollisen lahkoon tapaa luoda strategia niiden pyrkiessä säilyttämään oman yhteisön perimmäiset arvot ja elämäntapa.

5.1.2 Lahkolaisuus ja kaksi strategiaa

Mary Douglas ja Aaron Wildavsky toteavat kirjassaan *Risk and Society*, että jokainen rationaalinen elämäntapa tai elämän asenne sisältää aina "silmälaput". Näillä silmälapuilla he tarkoittavat sitä, että aina on jotain suljettava pois, jotta pystytään toimimaan oman järkiperaisen näkökulman mukaisesti, oli kyseessä sitten uskonnollinen lahko tai vaikkapa luonnonsuojelujärjestö. "Yhteiskunnan reuna-alueilla", mentaalisisessä ja maantieteellisessä periferiassa olevat lahkot, eivät välttämättä ole merkityksellisiä kokonaisen yhteiskunnan kannalta. Useinhan ihmiset ovat liittyneet näihin lahkoihin välttääkseen yhteiskuntaa ja sen pahuutta tai velvoitteita. Lahkojen asenne maailmaan, valtioon ja yhteiskuntaan saattaa olla välinpitämätön, suvaitseva tai vihamielinen, koska niillä ei ole halua kontrolloida näitä sosiaalisen elämän muotoja tai liittyä niihin. Edellä mainitun kaltainen suhtautuminen ulkomaailmaan toimii yhteisöä suojelevana keinona. Ulkomaailman vastaisuus ja sen arvojen kyseenalaistaminen legitimoidaan oman maailmankuvan kautta. (Douglas & Wildavsky 1982, 102-103; Troelsch 1974, 136)

Keskeistä Douglasin ja Wildavskyn mukaan lahkolaisessa ajattelussa on käsitys omasta paikasta maailman ulkoreunalla, siis eräänlainen periferia-ajattelu. Douglas puhuu edellä

mainitusta käsitteellä "sense of border". Mitä enemmän "rajalla" yhteisö on sitä vähemmän sen on riippuvainen ulkomaailmasta ja voi päättää omasta toiminnastaan. Tällainen lahkolaisen asenteen ottanut yhteisö on niin uppoutunut omaan jokapäiväiseen toimintaansa, ettei sen tarkoitus rajalla olemisena ole mikään ulkomaailmaan suunnattu kiusanteko tai provosoiminen, toisin kuin ulkopäin tarkasteltuna usein käsitetään. Se, että ulkopuolinen maailma on jotain, jolla ei ole juurikaan mitään merkitystä oman yhteisön elämään. Tämä on se asenne johon lahko pyrkii. keinot miten se saavutetaan toki vaihtelevat. (Douglas & Wildavsky 1982, 102).

Douglas ja Wildavsky tarkastelevat lahkolaisuutta kahden anabaptistisen lahkon, amishien ja hutteriittien kautta. Nämä kaksi Anabaptistista lahkoa ovat malliesimerkki Amerikassa asuvista ryhmistä, jotka koettavat olla sulautumatta valtaväestöön ja tekevät kaikkensa pitääkseen yllä omaa traditionaalista elämäntapaansa. Anabaptistiset lahkot kieltävät lapsikasteen, kieltäytyvät valanvannomisesta ja sotaväestä. Aikuiskasteella halutaan korostaa, että kyseessä on vapaaehtoinen yhteisö, jonka jäsenet liittyvät siihen omasta tahdostaan. Lisäksi traditionaalinen elämäntapa ilmenee kielessä (molemmat ryhmät puhuvat vanhaa, murteellista saksaa), pukeutumisessa ja siinä, että maatalous muodostaa talouden perustan. Strategiat säilyttää perinteinen elämäntapa kuitenkin vaihtelevat mielenkiintoisella tavalla. (Douglas & Wildavsky 1982, 104-105; ks. myös Vesterinen 1992)

5.1.2.1 Amishit - sulkeutuminen

Amishi-yhteisölle³⁴ on ominaista tasa-arvon korostaminen ja hierarkian puuttuminen. Tähän liittyy yksinkertaisuuden korostaminen ja sosiaalisten erityispiirteiden vältteleminen, joka ilmenee konkreettisesti pukeutumisessa. Pukeutuminen on John A. Hostetlerin mukaan amisheille hiljainen tapa protestoida ulkopuoleista maailmaa ja tehdä ero "meidän" (*unser Satt Leitt*) ja "heidän" (*anner Satt Leitt*) välille. (Hostetler 1980, 237-238; vrt. Ihonen 2001, 277). Amishit eivät hyväksy uuden teknologian saavutuksia, ja kieltävät esimerkiksi autot, puhelimen, elokuvat, modernit vaatteet ja modernin lääketieteen.³⁵ Kielteinen asenne uuteen teknologiaan ei johdu siitä, että sen koettaisiin olevan eräänlainen fyysinen uhka, vaan enemmänkin kyse on siitä, että amishit eivät ole kiinnostuneita sen tuomasta hyödystä.

³⁴ Amisheilla tarkoitan tässä ns. vanhan säännön amisheja (Alt Amisch tai Old Order Amish), jotka kannattavat pysymistä vanhassa ja vastustavat tjrkästi kaikkia muutoksia.

³⁵ Vuonna 1927 vanhoista amisheista irtaantui ryhmä, jota ryhdyttiin kutsumaan beachyamisheiksi. Tämä ryhmä sallii auton, puhelimen, sähkön ja seuroissa englannin kielen käytön. (Hostetler 1980, 276-277; Vesterinen 1992, 47-48;)

Amisheilta puuttuu erillinen papisto, ja jokainen täysi-ikäinen miespuolinen henkilö on muodollinen hoitamaan näitä tehtäviä. Yhteisön talous perustuu maanviljelyyn ja jokaisella miespuolisella henkilöllä on pieni tila, jonka tuotteita myydään jonkin verran myös ulkomaailmaan. Investointeja ulkopuolelle ei kuitenkaan hyväksytä, sillä ylimääräinen on yhteisön yhtenäisyyden kannalta paras sijoittaa yhteisön sisälle. (Douglas & Wildavsky 1982, 106-107)

Amishi- yhteisöissä tilat pidetään tietoisesti pieninä, vaikka amerikkalainen maatalous edellyttääkin suuria yksiköitä. Yksi syy miksi tilat pidetään pieninä, on se ettei ympäröivän maaseudun takia niitä ole edes mahdollista laajentaa. Ja toiseksi heillä ei olisi tähän uuteen maahan varaakaan. Pieni tila toimii lisäksi tehokkaana suojana suuryhteiskuntaa kohtaan, sillä hyväksymällä sen arvot ja toimintatapa oikeutettaisiin samalla sen antama "häätökäsky" omalle perinteiselle elämänmuodolle. Tässä takapajuisuudessa piilevä oma järkipäisyytensä. Kieltämällä muutoksen omassa yhteisössään rauhan ja vapauden takia, amishit samalla kuitenkin kehittävät itselleen sokean pisteen suhteessa tulevaisuuteen ja sen riskeihin, jotka ulkopuolelta katsottuna kuitenkin jo häiritsevät heidän rauhaansa ja uhkaavat heidän vapauttaan. (Douglas & Wildavsky 1982, 107-108) Douglasin ja Wildavskyn ajatuksen voi myös lukea niin, että perinteisen "sulkeutuneen" elämänmuodon ylläpitäminen edellyttäisi tietynlaisen "avautumisen" strategiaa. Tämä "avautuminen" "sulkeutumisen" ehdoilla vähentää samalla painetta vapaaehtoisen, hierarkiattoman yhteisön sisäiseen hajaantumiseen, joka on väistämätöntä jos perinteisen ja yhteisön tunkeutuvien elementtien vuoropuhelua ei pystytä hallitsemaan tai se tukahdutetaan kokonaan. Douglas ja Wildavsky katsovat, että vanhan järjestyksen amisheilla on liiallisen sulkeutumisen ja lahkolaisen asenteen takia edessään epävarma tulevaisuus (Douglas & Wildavsky 1982, 108; ks. myös Vesterinen 1992, 55-61). Toisaalta jotkut tutkijat ovat sitä mieltä, että amishit eivät sinänsä vastusta kehitystä vaan kehityksen henkeä ja sen röyhkeyttä ja sokeaa edistysuskkoa sekä sen aiheuttamaa sosiaalista hajaantumista ja vieraantumista. Amishien suhtautumista ulkopuoliseen maailmaan voidaan hyvinkin kutsua mykäksi mutta ei sokeaksi. Amishit suhtautuvat ulkoa tuleviin paineisiin päättäväisesti vaikenemalla, mutta poimimalla kehityksen hedelmiä omien arvojensa mukaisesti. (ks. esim. Ihonen 2001, 161)

5.1.2.2 Hutteriitit - avautuminen

Jotta voitaisiin paremmin konkretisoida tätä "avautumisen" ja "sulkeutumisen" dialektiikkaa, on hyvä ottaa amishien rinnalle toinen anabaptistinen lahko, hutteriitit. Douglas ja Wildavskyn mielestä hutteriittien historia uudella mantereella on ollut "menestystarina" maanviljelyssä, rahataloudessa ja ryhmän demografisessa kehityksessä. Siinä missä monilla pienillä uskonnollisilla ryhmillä on ollut tapana heiketä ja kadota vuosien saatossa, hutteriitit ovat vain vahvistuneet ja kasvaneet yhtenäisenä ryhmänä. Perinteisestä uskonnollisesta arvoista ja elämänmuodosta on pidetty kiinni, mutta samanaikaisesti on otettu käyttöön uuden teknologian ja modernin ulkomaailman suomat mahdollisuudet. Heidän elämänsä on tarkoin säädelty ja jokainen jäsen on vastuussa omasta tehtävästään koko yhteisölle, *Bruderhofille*. Hutteriittien hyödyntävä ja pragmaattinen suhtautuminen ulkopuoliseen maailmaan mahdollistaa sen, että jokaisessa työtehtävässä, esim. maataloudessa on käytössä parhaat teknologian suomat välineet. *"Mikään ei ole liian nykyaikaista, jos se yhteisön hyväksi"*, kuten hutteriittisaarnaaja asian ilmaisi. (Douglas & Wildavsky 1982, 108-109; Vesterinen 1992, 98).

Samanaikaisesti säästäväisyys ilmenee samanlaisessa pukeutumisessa, samanlaisissa asuintaloissa ja huonekaluissa. Yhteisö on kuitenkin fragmentoitunut varallisuudessa ja myös siinä kuka hoitaa mitäkin tehtäviä ja kuka on arvoasteikossa milläkin tasolla. Tässä suhteessa hutteriitit eivät ole amishi- yhteisön tavoin tasa-arvoinen yhteisö. Hutteriittien yhteisö osoittaa solidaarisuuttaan tiukan kaavan mukaisesti, jossa jokainen yksilö on vastuullinen yhteisölleen teoistaan. Kuri on tiukka ja esimerkiksi avioliitot oman kirkon ulkopuolisten kanssa on kielletty. Vaikka hutteriitit soveltavat modernin yhteiskunnan suomaa teknologiaa ja mahdollisuuksia, suhtautuvat he kuitenkin oman yhteisönsä ulkopuoliseen maailmaan täysin vieraana orgaanina. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä etteivät he ovat sanktioineet osallistumisen ulkopuolisen maailman poliittiseen toimintaan, sillä *"no country has tolerated hutterities for long...They are a people on the move"*. (Douglas & Wildavsky 1982, 110)

Hutteriittien sosiaalinen järjestelmä on paljon keskittyneempi ja säännöllisempi (hierarkkisempi) kuin amishien. Amisheilla koko yhteisön perustuu vapaaehtoisuuteen ja tämä on ulkomaailman paineen edessä omiaan aiheuttamaan sisäisiä ristiriitoja. Hutteriitit taas ovat pystyneet välttämään ongelmat hierarkkisella ja "avautuneella" järjestelmällään. (Douglas & Wildavsky 1982, 110) Huomionarvoista kuitenkin on ettei kumpikaan näistä ryhmistä nosta materialistisia arvoja uskonnollisen arvojen yläpuolelle. Mutta ero on siinä,

että hutteriitit eivät näe ongelmaa perinteisen elämänmuodon (uskonto/elämäntapa) ja materiaalisen toimintansa välillä. He ovat luottavaisia, että ovat kykeneviä käsittelemään sosiaalisia konflikteja jotka tästä seuraavat. Hutteriitit itse asiassa näkevät että menestyvä rahatalous on keskeinen yhteisön arvojen ja olemassaolon kannalta. Moderni yhteiskunnan mahdollisuudet eivät ole uhka itsessään, päinvastoin. Siinä missä amishit parantavat sairauksiaan perinteisin menetelmin, hutteriitit hoitavat sairauksiaan parhailla klinikoilla modernin lääketieteen ehdoilla. He katsovat, että yhdistämällä perinteinen ja moderni on mahdollista luoda edellytykset uusille hutteriitti- sukupolville - jatkuvuus on näin taattu. "Avautuminen" siis mahdollistaa "sulkeutumisen". Hutteriitit eivät ole vaarassa kadota vaan vahvistuvat ja kasvavat yhteisönä. Sen sijaan sulkeutuneena lahkona amisheilla on edessään epävarma tulevaisuus. (Douglas & Wildavsky 1982, 111; Vesterinen 1992, 64-65, 99-101) Douglas ja Wildavsky korostavat, että laškoilla olivat ne sitten uskonnollisia tai vaikka vaikkapa luonnonsuojelu järjestöjä, on sitä parempi mahdollisuus säilyttää ominaispiirteensä ja olemassaolonsa mitä paremmin ne pystyvät kontrolloimaan oman yhteisönsä ja ulkopuolisen maailman suhdetta, tekemään kompromisseja. Lahkot ovat syntyneet protestoidessaan kirkon tekemiä kompromisseja, mutta joutuvat myös itse tekemään jatkuvasti tekemään kompromisseja pyrkiessään säilyttämään elämäntapaansa (Douglas & Wildavsky 1982, 120-121).

Edellä olen tarkastellut tietynlaisen elämänmuodon säilyttämistä ja sen diskurssia modernin kanssa alkaen pohjoisnorjalaisesta takapajuisuuden järkipärisyydestä siirtyen intialaislähtöisen subalternin kautta amerikkalaiseen uskonnolliseen lahkolaisuuteen. Kaikille näille edellä mainituille on luonteenomaista määrittää itsensä ulkomaailmaan omista autonomisista ja itselle rationaalisista lähtökohdistaan. Tutkimuskohdettani Kallijokea (eikä myöskään lestadiolaisuutta) ei voida eikä tulekaan rinnastaa anabaptistiin uskonnollisiin lahkoihin. Tarkastellessa kuitenkin anabaptististen yhteisöjen strategioita suhteessa ulkomaailmaan voidaan paremmin konkretisoida kuinka eristäytynyt, vahvan paikallisen identiteetin ja ympäröivästä norjalaisesta yhteiskunnasta selvästi poikkeava yhteisö on käynyt diskurssiaan ulkomaailman kanssa. Kun ei olla riippuvaisia ulkoisesta norjalaisesta yhteiskunnasta (ei sosiaalisesti, ei kielellisesti, ja materiaalisestikin hyvin vähän) ei ollut myöskään tarvetta kyseenalaistaa tai ottaa kantaa norjalaisen suuryhteiskunnan arvoihin tai toimintaan. Vasta kun valtiovalat ja erilaiset järjestöt ja yhdistykset alkoivat 1920-luvun loppupuolella kasvavassa määrin ulottaa toimintaansa myös Pohjois-Norjan periferia-alueille, ja "uhkasivat" näin ollen perinteistä elämänmuotoa (yhtenäistalous, suomen kieli,

lestadiolaisuus) oli tarvetta ottaa esille oma asema reunalla ja pohti suhdetta ulkomaailmaan. Alkoi rajankäynti ulkopuolisen yhteisön ja yhteiskunnan välillä.

5.2 KALLIJOKI - MAAN JA MEREN YHDISTÄVÄ ELÄMÄNTAPA

Varanginvuonon pohjoisrannalla Vardön ja Vadsön kaupunkien välisellä alueella kaikki asutus on keskittynyt toisistaan erillään oleviin kyliin. Kylien etäisyys toisistaan on 5-15 kilometriä. Tutkimuskaudella Kallijoki (Skallev) oli näistä kylistä suurin ja samalla kaikkein eristynein. Lähin suurempi kylä Krampenes sijaitsee noin 15 kilometrin päässä ja maailmansotien välisenä aikana kylään ei ollut tie-yhteyttä. Tunnetun suomalaisen kansaperinteen kerääjän Samuli Paulaharjun mielestä Kallijoen seutu olikin "*kaikkein surullisinta Ruijan rantaa ja totisinta Jäämeren tundraa*" (Paulaharju 1985, 173). Kallijoen mutkainen suu kuitenkin tarjosi hyvän luonnonsataman kalastajien pienille aluksille ja tästä syystä soveltuikin hyväksi asuinpaikaksi. Kylää voidaan pitää maailmansotien välisenä aikana hyvinvoivana ja ennen kaikkea vahvan identiteetin omaavana suomenkielisenä kylänä. Kalastus, karjatalous, maanviljely, turpeennosto ja marjat mahdollistivat sen, etteivät kylän asukkaat olleet täysin riippuvaisia kalastuksen suhdanteista. Huonompinakin kalavuosina elintaso pystyttiin säilyttämään kohtuullisena, toisin kuin monissa muissa pohjoisnorjalaisissa yhteisöissä. Kallijokikaan ei kuitenkaan täysin pystynyt suojautumaan 1920- ja 1930-lukujen taitteessa Pohjois-Norjaa koetelleelta taloudelliselta laskusuhdanteelta.

Kallijoki on paikkakuntana Pohjois-Norjassa erikoinen siinä mielessä, että se edusti mannereurooppalaista asumistapaa. Tällä tarkoitetaan, että asutetut rakennukset olivat keskittyneet viljellyn maan (hjemmejord) ympärille. Tämän asumistavan toivat mukanaan paikkakunnalle saapuneet suomalaiset siirtolaiset 1800-luvun puolivälissä. Tasainen maasto antoi tähän edellytykset ja siirtolaisilla oli mahdollisuus rakentaa kylän rakenne sellaiseksi kuin halusivat. Maailmansotien välisenä aikana kylän asukasluku oli 300-400 henkeä. (Schwenke 1982, 3-4; Sundelin 2000, 18).

Ingrid Rudie analysoi tutkimuksessaan "*Endring i et marginalt samfunn. En økologisk analyse*" (1962) sisäistä muutosprosessia Kallijoen edustamassa pienessä ja tiiviissä stabiilissa yhteisössä. Muutokset vaikuttavat yhteisöön, joka on aina tottunut tarkoin määriteltyyn elämän rytmiin paikallisyhteisössä. Muutospaine vaikutti yhteisön asukkaiden keskinäisiin suhteisiin sekä myös suhtautumiseen ulkomaailmaan. Rudie pyrki saamaan selville kuinka

yhteisö vastasi ja loi strategian modernisaatioprosessiin pakottamaan muutokseen. Yhteisön, jonka elämäntapa perustui rannikkokalastuksen ja maanviljelyn yhdistävään yhtenäistalouteen, oli luotava uusi strategia yhteiskunnan ja markkinatalouden ulottaessa lonkeroitaan syrjäseuduille.

Rudie tarkastelee perinteiseen maan ja meren yhdistävää elämäntapaa ja tuo esille kuinka hiipivä modernisaatio kalastuksessa ja maataloudessa uhkaa hienovaraisen järjestelmän tasapainoa. Rudie ei kuitenkaan tutkimuksessaan juurikaan pohdi Kallijoen tapaisen stabiilin yhteisön suhdetta ulkopuoliseen maailmaan. Tästä syystä olen ottanut rinnalle Tine Schwenken tutkimuksen "*Migrasjon og returmigrasjon. Krise og sosialøkonomisk tilpasning i en finsk bygd ved Barentshavet*" (1982) . Schwenken mielestä suhteet ulkomaailmaan ovat olleet erittäin ratkaisevia ja lähes sinetöineet Kallijoen kohtalon. Schwenke samoin kuin Rudie ovat tarkastelleet II maailmansodan jälkeistä kehitystä Kallijoelle, mutta mielestäni tämä ei aiheuta ongelmia oman tutkimukseni kannalta, sillä molemmissa tutkimuksissa osoitetaan, että varsinainen muutos yhteisön elämäntavassa tapahtui vasta 1950-1960-luvun taitteessa. Toki tutkimuksia ei voi suoraan soveltaa maailmansotien välisen ajan kuvauksessa, mutta kun niitä vertaa Samuli Paulaharjun kuvauksiin, norjalaisiin tutkimuksiin sekä ennen kaikkea haastattelumateriaalin, täydentävät ne erinomaisesti toisiaan.

5.2.1 HIENOVARAINEN YHTENÄISTALOUS

5.2.1.1 Resurssit

Yhtenäistaloudessa resursseina ovat kylän läheisyydessä sijaitsevat maa-alueet, Skallev-joki tai luonnollisesti Varanginvuonon kalapaikat. Kylää ympäröivä maa-alue voidaan resurssien mukaisesti jakaa neljään eri vyöhykkeeseen.

Vyöhyke 1. sisältää asumuksen ja talon välittömässä yhteydessä sijaitsevan viljelysmaan, jossa viljeltiin perunaa ja kasviksia. Tämä alue on kaikkein vanhinta viljeltyä maata ja syntynyt samaan aikaan asumuksia rakennettaessa.

Vyöhyke 2 sisältää sen viljelymaan, joka ei sijaitse asumusten välittömässä läheisyydessä. Nämä viljelymaat on otettu käyttöön samanaikaisesti vyöhykkeen 1 kanssa tai myöhemmin. Kallijoella nämä pellot, joissa pääsääntöisesti viljeltiin perunaa, muodostavat suurimman osan

viljelystä maasta. Jokaisella kotitaloudella on yksi tai useampi peltopala tällä vyöhykkeellä ja alueen pinta-ala on jatkuvassa kasvussa.

Vyöhyke 3 sisältää viljelemättömät tunturiniityt ja turvesuot. Tällä alueella tuotetaan suurin osa karjan tarvitsemasta rehusta. Turvesoilla jokaisella taloudella on oma palstansa, josta turvetta on oikeus nostaa. Turvesuot otettiin käyttöön ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Sitä ennen käytettiin kylän lähistöltä saatua turvetta .

Vyöhyke 4 sisältää maantieteellisesti määrittelemättömän alueen. Metsästys, makeanveden kalastus ja marjojen keräys jakaantuu tälle alueella. Marjojen poimiminen, erityisesti hillat muodostavat merkittävän lisätulolähteen Kallijoella. Makeanveden kalastus ei rahallisesti ole kovinkaan merkittävä. Kallijoki on merkittävä kuitenkin juomavesilähteenä, varsinkin talviaikaan. (Rudie 1962, 8-10)

Suurin osa kylän talouksista yhdisti kalastuksen ja maatalouden hienovaraiseksi yhtenäistaloudeksi. Tämä heijastuu kalastuksessa käytettävien veneiden kokoihin. Suurin osa veneistä on ns. Sjarkkeja, joissa kalastus tapahtuu kahden miehen voimin. Kylässä oli tutkimuskaudella käytössä ainoastaan pari kappaletta suuri, yli 40 jalkaisia "sköyter"-veneitä, jotka vaativat 5 hengen miehistö. Niiden käyttö ei kuitenkaan missään vaiheessa noussut kovinkaan merkittäväksi. Tähän kalastuksen luonteeseen palaan tarkemmin myöhemmin.

5.2.1.2 Vuosikierto

Kallijoella vallinneen yhtenäistalouden toimintaedellytykset vaihtelivat vuoden aikana suuresti. Kevätkalastus alkoi jään sulaessa Kallijoesta, jolloin "sjarkit" oli mahdollista saada satamasta merelle. Rannikkokalastus kesti ajallisesti huhtikuun puolesta välistä kesäkuun puoleenväliin. Jotkut harvat kalastajat seilasivat kauemmille apajille ja aloittivat näin ollen kalastuksen hieman aikaisemmin kuin ne jotka kalastivat Kalliojen lähivesillä. Toukokuun lopulla tai kesäkuun alkoi oli meneillään peltojen kyntö, kylvä ka lannoittaminen. Tällöin kalastus ja maatyöt jaettiin eri päiville tai toisena mahdollisuutena oli luopua kalastuksesta kokonaan tietyksi ajaksi ja keskittyä maatöihin. Molempia käytäntöjä harjoitettiin, eikä mitään standardia mallia ollut. Juhannuksen tienoilla alkoi turpeennosto, ja se kesti noin 3-4-viikkoa. (Paulaharju 1985, 257, Rudie 1962, 18-19; ks. myös Niemi 2000)

Syyskuun alussa alkoi heinänteko tunturiniityillä ja sitä kesti noin 4 viikkoa. Suunnilleen samanaikaisesti alkoivat hillat kypsyä ja poimintasesonki kesti noin 2 viikkoa. Lisäksi kesäkuukausina työtehtäviä tarjosivat luonnollisesti talojen ja erilaisten tuotantovälineiden (pitkäsiima, verkot, niittovälineet jne.) kunnossapito. Syyskuussa loppupuolella oli vielä vuorossa sadonkorjuu ja lisäksi tuolloin tehtiin suurin osa syyskynnöstä ja ojituksista. Peltotöiden jälkeen osa kalastajista otti osaa syyskalastukseen. Syyskuun aikana suoritettiin lisäksi lampaiden keritseminen ja teurastaminen. Talvikuukausina työntekoa oli huomattavasti vähemmän, ainoastaan turpeennottoa tunturista, heinäajoa ladoista karjalle ja marginaalista kalastusta. Helmikuun ja maaliskuun vaihteessa alkoi lotakalastus ja sitä kesti 3 viikkoa. Tämän jälkeen alkoi vuosirytmii pyörimään samalla tavalla kuin ennenkin. (Paulaharju 1928/85, 263-274; Rudie 1962, 19-21)

Kesäkuukausina oli työtehtävillä selvästikin taipumusta kasaantua. Useat eri tehtävät ajoittuivat samaan aikaan suoritettaviksi, kuten esimerkiksi; kevätkylvö/kalastus, kalastus/turpeennotto, hillanpoiminta/heinänteko, syystyöt maanviljelyssä/kalastuksessa/lampaidenhoidossa. Eri työtehtävät vaativat myös erilaisen määrän työvoimaa. Heinänteossa olivat mukana lähes kaikki ja työvoiman tarve kasvoikin heinänteko aikana niin, että ajoittain oli tarvetta palkata yhteisön ulkopuolista väkeä tehtäviä suorittamaan. Samoin turpeennotto satoi lähes koko työvoiman useaksi viikoksi. Se, samoin kuin heinänteko oli työn raskauden vuoksi pitkälti miesten vastuulla. Hillanpoiminta vaati panostusta elokuussa ja meni osittain päällekkäin heinänteon kanssa. Tästä syystä kotitalouksien oli omien resurssiensa mukaisesti jaettava aika hillanpoiminnan ja heinätöiden kesken. Maanviljely vaati heinäntekoajan ulkopuolella erityistä panostusta keväällä kylvönyhteydessä ja syksyllä sadonkorjuun ja kynnön yhteydessä. Samanaikaisesti painoi kalastus myös päälle, joten työaika ja resurssit oli tarkasti suunniteltava. Kalastus ylipäättänsä vaati panostusta koko sinä aikana kun sitä harjoitettiin. Kalastus keskeisenä tulonlähteenä määritteli pitkälti sen miten muut työt pystyttiin hoitamaan. (Paulaharju 1985, 266; Rudie 1962, 47-51)

Jokaisella yksittäisellä hyödykkeellä oli tarkoin määritelty paikkansa vuosikierrossa. Tämä ilmenee konkreettisesti seuraavasta taulukosta. Siitä käy selkeästi ilmi että maanviljelyn, kalastuksen ja muiden yhteisölle tärkeiden hyödykkeiden muodostaman yhtenäistalous oli toteutukseltaan hienovarainen ja vaati tietynlaista työpanosta tietynä ajanjaksona. Taulukosta

ilmenee kukin yhtenäistalouden työtehtävä, siitä saatu hyödyke, ajanjakso, ja se missä hyödyntämisympäristö.

Taulukko 5. ”Vuosi kierto ja samanaikaisongelma”

alue	toiminta	aika	tuote	konvertio
meri	kalastus	huhti/kesäkuu	turska, kolja	suoraan myyntiin, kotikäyttö
”	”	kesä/elokuu	sei	myynti, kotikäyttö
”	”	maaliskuu	lota (villakuore)	myynti
”	”	touko	lohi	myynti
”	”	syksy	kampela	myynti
Joki	”	touko/kesäkuu	lohi, taimen	myynti, kotikäyttö
viljelty niitty	kevätkylvö	touko/kesä		
”	heinätyöt	elokuu	heinä	rehuksi, myyntiin
pelto	kevätkylvö	touko/kesä		
”	sadonkorjuu	syyskuu	peruna, vihannekset	kotikäyttö, rehu
niityt	niitto	elokuu	heinä	rehuksi
yhteismaa	laiduntaminen	touko/syyskuu	kotieläintuotteet	myynti, kotikäyttö
suo	sadonkorjuu	syyskuu	lakka	myynti, kotikäyttö
turvesuo	turpeennosto	kesä/heinäkuu	turve	
”	turpeenhaku	syksy/talvi		kotikäyttö
merenranta	levännosto	syksy	lannoite	maatalouteen
”	”	talvi	rehu	maatalouteen

Lähde: Rudie 1962, 18

Maa-alueiden hyödyntäminen oli vuosikierrossa keskeinen elementti. Kevätkylvö tuli tehdä ehdottomasti kasvukauden alkaessa. Siirtymäaika talvesta kasvukauteen oli lyhyt; kasvukausi alkoi lumien sulaessa. Ajallisesti tämä tietenkin vaihteli, mutta se, että se tehtiin oikeaan aikaan oli keskeistä. Heinänteko piti ajoittaa ajankohtaan jolloin heinän pituus oli

maksimissaan ja samalla oli varmistettava, että heinää saatiin tarpeeksi. Turpeennoston ajoitus oli myös tarkkaan määritelty. Se ajoitettiin niin myöhäiseksi, ettei routa ja vesi estäneet turpeennostoa, mutta samalla niin aikaiseksi että esiin nostettu turve ehtii kuivua ennen syksyn sateita. Tästä syystä turpeennosto alkoi juhannuksen tienoilla ja kesti noin 3 viikkoa. Turpeennosto ajoitettiin siihen ajankohtaan, jolloin kevätkalastus oli jo loppunut sekä suurin osa maatöistä oli jo saatu tehtyä. Kesäkalastus ei tuolloin ollut myöskään vielä alkanut. Näin ollen turpeennostossa oli käytössä vapaata työvoimaa. Vaikka kalastusta ja maanviljelyä voidaan pitää yhteisön perustana, oli esimerkiksi turpeennostolla erittäin merkittävä osansa vuosikierrossa. Tämä luonnollisesti siitä syystä, että turve oli lähes ainoa polttoaine Kallijoella. (Niemi 2000, 71) Hillan poiminta on ajoitettava marjojen kypsymiseen ja sesonki kestää pari viikkoa. Levä, jota käytettiin lannoitteena pelloilla vaati keräys vaiheessa huomattavasti työvoimaa. Levän käyttö lannoitteena oli suurimmillaan 1920-luvulla, jolloin Kallijoella raivattiin uutta peltomaata merenrannan läheisyydestä (vrt. vyöhyke 2). Levää käytettiin myös rehuna lampaille, näin ollen niille ei tarvinnut antaa maidontuotannon kannalta arvokasta heinää. (Paulaharju 1985, 266-267, 271)

Kalastus jakaantui Varangin alueella talvikalastukseen, kevätkalastukseen ja kesäsyyskalastukseen. Sesongin alkamisen määrittelee pitkälti se missä vaiheessa jää sulaa luonnonsatamana toimivasta Kallijoesta. Nämä rajoitteet ovat kuitenkin sekundäärisiä, ottaen huomioon että kalastus perustuu pitkälti lähivesillä tapahtuvaan rannikkokalastukseen. Ainoastaan pari venettä Kallijoelta osallistui alkukevästä kevätkalastukseen tullakseen kalan saapuessa takaisin Kallijoelle. Kevätkalastuksen alkaminen riippui siitä, milloin syöttikalana käytetty lotakala saapui Varanginvuonolle. Helmikuun loppu ja maaliskuun alku oli yleisimmät saapumisajankohdat, joskus tämän syöttikalalan saapuminen saattoi viivästyä aina huhtikuun lopulle asti. Lotakalan merkitys oli keskeinen turskanpyynnille, joka oli arvokkain saaliskala. Ja ei pelkästään siksi, että lotakala kelpasi täkykalaksi, mutta myös siksi, että turska liikkui lotaparvien perässä. Joten huonoina lotavuosina, myös turskaa oli vähän pyydettävissä.³⁶ (SKSA 70:12-14 1971; Paulaharju 19/85, 311-314)

Sesongin loppumisen määrittelevät muut työtehtävät kuten kevätkylvö ja turpeennosto. Pitkälti tästä syystä kalastus keskittyy rannikkokalastukseen, sillä laajempi kalastus

³⁶ Lotakalan merkityksestä Varanginvuonon kalastajille ja koko alueen taloudelle kertoo jotakin se, että Johan Beronka uhraa kirjassaan ”*Vadsö bys historie*” (1933) sille yli kolme sivua, selvittäessään tarkkojen päivämäärien avulla lotakalan saapumista Varanginvuonolle vuosina 1888-1933.

heikentäisi muista työtehtävistä suoriutumista. Keväällä yhtenäistaloudessa työvoiman tarve on kaikkein suurimmillaan. Ne jotka eivät aloita aikaista kalastusta ja matkaavat muille vesille, ovat sidottuja muihin työtehtäviin, ja aloittavat kalastuksen silloin kuin se on mahdollista. Vain harvoin mentiin kalastamaan kauemmaksi, ja yleensä se ajoittui kevätkalastuksen alkuun.

Kalastus keskittyi Kallijoella muutamaan kalalajiin; turskaan, seitiin ja koljaan. Kalastuksen rajoituksina oli samanaikaisongelma ja tietyt luonnonrajoitteet. Kalliojen tapaisessa paikassa kalastuksen rajoittumiselle vain tiettyihin lajeihin ja rannikolle oli myös olemassa muita syitä. Esimerkiksi kampelan tai katkarapujen pyynti olisi vaatinut erikoispyyntivälineitä ja pyyntiä oli mahdollista harjoittaa vain tietyissä paikoissa. Kallijoella asukkaat eivät siis ottaneet osaa tähän kalastukseen. syynä oli pitkälti yhtenäistalouden luonne ja riippuvuus siitä. Yksinkertaisesti ei ollut mahdollisuutta irrottaa työvoimaa erikoispanostusta vaatineeseen kalastukseen. Silliä, lotaa ja seitä kalastettiin pääsääntöisesti isoilla veneillä kurenuottaa käyttämällä. Se vaati kuitenkin isoja investointeja ja vähintään 4-5 miestä venettä kohti. Turskaa ja koljaa voitiin kalastaa pienillä tai suurilla veneillä juksan tai pitkänsiiman avulla. Tämä kalastustapa antoi mahdollisuuksia erilaisille variaatioille kalastuksen toteuttamisessa ja vaati vähän miestyövoimaa. Isompia 40" kalastusveneitä oli tutkimuskaudella Kallijoella käytössä ainoastaan pari kappaletta. Niiden käyttöä rajoitti edellä mainittujen tekijöiden lisäksi se tosiasia, että Kallijoelta puuttui satama, joka olisi mahdollistanut suurempien veneiden käytön. Luonnonsatama oli aivan liikaa luonnonvoimien, jää, vuorovesi, armoilla. (Schwenke 1982, 36; SKSA 70:14 1971)

Kalansaaliit myytiin välittömästi pois rantaan saavuttua. Kallijoella oli 1930-luvulla kaksi kalanostajaa, jotka ostivat saaliit kalastajilta. Jotkut kuivasivat kalansaaliin itse ja möivät sitten kuivakalan. Myöhemmin 30-luvulla kylään perustettu osuuskunta toimi myös kalanostajana. Kaikki kalastajat Kallijoella toimittivat saaliinsa suoraan kalanostajille. Riippuvuus kalanostajista oli suuri. (Rudie 1962, 30) Vaikka rahallisesti olisi ollut järkevämpää kuivattaa kalat itse ja myydä sen jälkeen kapakala paremmalla hinnalla kalanostajille, ei se kuitenkaan suuren työmäärän takia ollut yhtenäistaloudessa kovinkaan järkevää. Kalan perkaus ja ripustaminen "jälleille" vaati huomattavan työmäärän, ja ylimääräinen työ olisi horjuttanut hienovaraisen yhtenäistalouden toimintaa. Sitä paitsi kuivatun kapakalan myynti oli riskialtista, sillä sen arvo vaihteli suuresti laadun mukaan.

Kalan hinta tuoreena myytynä oli poikkeuksetta tutkimuskaudella liian alhainen, mutta silti oli rationaalista siirtää riski kalanostajan harteille. (Paulaharju 1985, 339-340;)

5.3 Järkiperaistä, eikö totta?

Hienovarainen yhtenäistalous ei sallinut kasvavaa panostusta maatalouteen eikä myöskään liiallista kalastuksen modernisointia. Se olisi hajottanut yhtenäistalouden tasapainon Kallijoen olosuhteissa. Jos olosuhteita olisi muutettu tai ne esimerkiksi historiallisista syistä olisivat olleet erilaiset (modernisatama, kylän erilainen rakenne, ei pelkästään suomenkielinen väestö, lestadiolainen usko ja yhteisöllisyys) olisi pyrkimys takapajuisuudesta ollut perustellumpaa. Sen sijaan noissa olosuhteissa ja Kallijoen luonteen ja yhteisöllisyyden säilyttäminen vaati eräänlaista takapajuisuuden säilyttämistä ja avautumisen ja sulkeutumisen välistä, jossa avautumisen avulla oli mahdollista säilyttää perinteinen ja erinomaisen järkiperainen elämänmuoto. Tässä ei ole kuitenkaan kyse siitä, että olisi haluttu sulkeutua yhteiskunnasta siinä mielessä kuten esimerkiksi Brox asian ymmärtää. (vrt. kappale 6.1.1) Kallijoella oli halukkuutta päästä osalliseksi norjalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamasta tuesta epävarmoissa olosuhteissa. Maailmansotien välisenä aikana, niissä olosuhteissa ja yhteisöllisyyden puitteissa oli kuitenkin samalla järkevää pyrkiä säilyttämään oma perinteinen, turvaverkon tapaan toiminut elämäntapa. II maailmansota muutti hyvin ratkaisevalla tavalla koko Pohjois-Norjan ja erityisesti pienten eristyneiden yhteisöjen kytkeytymistä suuryhteiskuntaan. Schwenke tuo esille kuinka miehityksen tuhoaman Pohjois-Norjan jälleenrakennus tarjosi paljon yhteisön ulkopuolista työtä ja tähän työhön Kallijoellakin tartuttiin. (Schwenke 1982)

Kallijoella yhteisöllisyys oli kuitenkin keskeinen tekijä. Ihmiset auttoivat toisiaan selviytymään eri tehtävistä. Usein oli tapana, että yksittäisen perheen aikuisilla veljeksillä oli yhteinen vene, joten joku saattoi aina jäädä maatöihin, toisten hoitaessa sillä aikaa kalastuksen. Maailmansotien välisenä aikana kalastus määritteli pitkälti työvuoden luonteen. Suuremmat kalastusalukset vaativat investointeja mutta olivat samalla eri intressiryhmiä yhdistäviä. Yleisesti ottaen epävarmuustekijöitä pystyttiin vähentämään sitä enemmän mitä useammalla oli osuus yksittäisestä veneestä. Tällainen järjestely vähensi siis epävarmuustekijöitä ja samalla vahvisti yhteisöllisyyttä. Toisaalta se vaati selkeää työnjakoa ja voimavarojen oikeanalaista jakamista eri työntehtävien välillä. Isojen kalastusalusten ongelmana oli kuitenkin se, että niiden tehokkaaseen hyödyntämiseen vaadittiin 4-5 miestä.

Yhtenäistalous kuitenkin vaati miespuolista työvoimaa, ja jos tämä työvoima olisi sidottu tehokkaaseen, moderniin kalastukseen järjestelmä ei olisi toiminut. Pieni kalastusalue ja rannikkokalastus oli takapajuisuudessaan erittäin järkipäinen. Lisäksi kun tähän liitetään luonnonvoimien armoilla ollut luonnonsatama, ei suurille kalastusalueille ollut käyttöä siinä laajuudessa kuin niiden koko ja tehokas käyttö olisi vaatinut.

Luonnonsatama aiheutti sen, ettei 40" suuremmilla veneillä ollut järkevää toimia Kallijoella. Jotta nämä "sköytät" olisivat hyödyttäneet, täytyi niitä säilyttää muualla kuin Kallijoella (Vardö, Kiberg, Vadsö, Ekkeröy). Tämä olisi ollut kallista rahallisesti, vaatinut pitkäaikaista poissaoloa Kallijoelta ja vaikuttanut pienyhteisön yhteisöllisyyteen. Se, että Skallelv- joki jäätynä talvisin johti siihen, että suuret veneet (jos siis säilytettiin Kallijoella) pääsivät merelle vasta myöhään keväällä jäiden lähdettyä. Ja lisäksi ne olivat täysin riippuvaisia lasku- ja nousuvedestä. Veneet pääsivät luonnonsatamaan ainoastaan tietynä vuorokauden aikana, sillä vuorovesi oli suotuisa 10-12 tunnin välein. Lisäksi huono sää ei mahdollistanut isojen veneiden operointia Kallioen tapaisessa luonnonsatamassa. Suuret veneet hankkiminen ja niiden ylläpito vaativat myös suuren investoinnin, eikä tähän monellakaan ollut varaa. Pienet veneet (sjarkit) pystyivät toimimaan edellä mainituissa luonnon määräämissä olosuhteissa, olivat edullisia investointeja ja olivat sovitettavissa hienovaraiseen yhtenäistalouteen (Schwenke 1982, 22, 35).³⁷

Paine maatalouden modernisointiin ei tutkimuskaudella ollut kuitenkaan samalla tavalla esillä kuin kalastuksessa. Panostus maatalouteen olisi aiheuttanut luopumista kalastuksesta. Miespuolinen työvoima on talvikuukausien aikana alityöllistetty verrattuna kesäkuukausiin. Tästä syystä on järkevää että sesonkiaikana oltiin mahdollisimman tehokkaita eri työtehtävissä, eikä tuhlatu resursseja liikaa yksittäisen elinkeinon ehdoilla. Talvikuukausina erityisesti miespuolisten aikuisten, oli pyrittävä hankkimaan kotitalouden ja yhteisön ulkopuolista työtä. Yhtenäistaloudessakaan ei voitu täysin olla riippumattomia ulkoisista markkinoista, ja näin ollen ylimääräiset tulot palkkatyöstä mahdollistivat erilaiset hankinnat. (Skarstein 2000, 50) Kallijoelta käytiin talvikuukausina töissä Varangin alueen suurilla kalanjalostuspaikkakunnilla, kuten Kibergissä, Vardössä ja Vadsössä. 1930-luvulla Norjan

³⁷ Halukkuutta kunnolliseen satamaan on ollut. Kallijoella on vaadittu sataman rakentamista valtion tai kunnan toimesta. Sitä ei kuitenkaan koskaan rakennettu. Schwenke epäilee syyksi, miksi olosuhteet eivät parantuneet sataman osalta johtuneen kylän asukkaiden huonosta norjankielen taidosta Satamaolosuhteet vaikuttivat olennaisesti Kallioen kohtaloon kalastuksen modernisaation edistyessä, ja vuonna 1968 kun satamaaaveesta lopullisesti luovuttiin, kylän 33 kotitaloudesta ainoastaan 6 harjoitti enää kalastusta. (Schwenke 1982, 36)

valtion järjestämät hätäaputyöt (tietyömaat, Ekkeröyn sataman aallonmurtajan rakennus) tarjosivat työtä osalle paikkakunnan miehistä parin viikon periodeissa.

6 RAJANVETOA JA RAJANKÄYNTIÄ - PIENYHTEISÖN TIETOISUUS JA SUHDE NORJALAISTAMISPOLITIikkaAN

Luvussa 5.2 tarkastelin Kalliojen yhtenäistalouteen perustunutta elämäntapaa, jonka elämänrytmi rakentui tarkkaan vuosikiertoon. Tämä kalastuksen ja maatalouden yhdistävä talous- ja elämänmuoto loi yhteisölle turvaverkon, joka samalla mahdollisti voimakkaan paikallisen, suomenkielisen identiteetin ylläpidon. Taloudellinen ja sosiaalinen riippumattomuus ulkoisesta maailmasta oli keskeinen selittäjä sille, miksi suomenkielinen kulttuuri ja sen ominaispiirteet säilyivät Kallijoella vahvoina, Norjan valtion harjoittamasta vähemmistöpolitiikasta huolimatta.

6.1 Rajalla käyskentelyä

Perinteinen, antimoderni elämänmuoto, jossa rannikkokalastus ja maanviljely yhdistyivät toisiaan tukemalla yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, asetti suomenkielisen Kalliojen tasavertaiseen positioon ympäröivän norjalaisen yhteiskunnan kanssa. Suhde norjalaiseen yhteiskuntaan konkretisoitui siis vasta kun modernisaatio pakotti perinteisen, eräällä tapaa antimodernin yhteisön diskurssiin ulkopuolisen maailman kanssa. Maailmansotien välisenä aikana valtiovallan tunkeutuminen pieniyhteisöjen arkeen ja kasvavat rahatalouden vaatimukset kalastuksen modernisaation muodossa, asettivat yhteisön uusien haasteiden eteen. Kontaktit norjalaisiin lisääntyivät ja tätä kautta oma asema suhteessa norjalaiseen yhteiskuntaan alkoi yhä selkeämmin konkretisoitua. Näin ollen myös oma kallijokilainen, suomenkielinen identiteetti tuli yhä näkyvämmäksi ja konkreettisemmaksi. Identiteetin kautta yksilön ja yhteisön asema norjalaisessa yhteiskunnassa konkretisoitui. Tämän havaitseminen laukaisi avautumisen ja sulkeutumisen dialektiikan.

Aikaisemmin toin esille kuinka antimodernia eetosta voidaan tarkastella subalternina innovatiivisuutena. Korostuneessa asemassa subalternissa innovatiivisuudessa on ulkopuolisen uhkan tai kriisin laukaisema muutos tai lisäys. Tätä diskursiivista siirtymää, tulevan ja menneen välistä aktiivista neuvottelua, voidaan selventää ymmärtämällä se rajankäyntinä.

Kallijoen tapauksessa pienyhteisön ja ulkopuolisen maailman välille muodostui raja-alue, jossa oma positio selkiintyi. Anthony P. Cohenin (1982) mukaan vasta rajalla ja rajankäynnissä ihmiset tulevat tietoisiksi omasta identiteetistään. Vuorovaikutuksen kautta ihminen ja tässä tapauksessa myös yhteisö alkaa ymmärtää itsensä suhteessa muihin ja määrittelemään itseään toisten, yhteisön ulkopuolisen maailman kautta. Sama pätee siihen, että yksilö ja yhteisö tulee tietoisiksi omasta paikallisuudestaan, sillä etnisuus ja paikallisuus (lokaalisuus) ovat kulttuurin ilmentymiä. Samoin kuin identiteetin kohdalla, ihmiset tulevat tietoisiksi omasta kulttuuristaan vasta kun se seisovat sen reunalla ja sitä uhkaa jokin ulkoinen tekijä. (Cohen 1982, 3) Fredrik Barthin mukaan rajojen määrittelyssä on nimenomaan kysymys politiikasta, päätöksenteosta ja päämääräorientaatiosta. Poliitiikan kannalta merkittävää ei siis ole se mitä yhteisö sulkee sisälleen, vaan ryhmärajan ylläpitäminen. (Barth 1969)

Kallijoella oli tiettyjä identiteettisymboleja jotka poikkesivat ympäröivän norjalaisen yhteiskunnan vastaavista sekä osittain myös muista suomenkielisistä kylistä ja toimivat näin rajojen määrittäjinä. Keskeisimpänä yhteisön rajojen määrittäjänä toimi lestadiolainen usko, mutta suomen kieli, sauna ja suullinen perintö auttoivat näkyvällä tavalla oman identiteetin rakentamista

6.1.1 Kieli

Suomen kieli oli Kallijoen yleiskieli ja koti kieli, suhteissa ulkomaailman norjalaisten kanssa käytettiin norjan kieltä niissä puitteissa kuin se oli mahdollista. Yhteisön ulkopuolella kommunikointi suomen kielellä oli kuitenkin mahdollista, sillä Varangin alueen monilla paikkakunnilla suomen kielen asema oli vahva. Kallijoen asukkaiden kielenkäyttöä tarkastellessa on huomattava, että suomen kieli on ollut vain puhekieli ja kirjallinen ilmaisu on tapahtunut norjaksi. Suomen kielen kirjallinen taito on rajoittunut lukutaitoon, jota lestadiolaisuus piti tehokkaasti yllä. Tässä onkin mielenkiintoista huomata, että kieli asetti rajoituksia ulkomaailman kanssa siinä kenen kanssa ja missä kommunikointiin. Luonteenomaista oli, tietyt henkilöt suorittivat kirjallisen kommunikoinnin ulkopuolisen norjankielisen yhteiskunnan kanssa, oli sitten kyse maidon myynnistä tai työskentelystä hätäaputoissa. Sukupolvien kuluessa oli yhä luontevampaa kommunikoida myös norjan kielellä, ja norjan opiskelu koulussa katsottiin tarpeelliseksi. (vrt. sivu 24 alaviite). Suomen

kielen merkitys Kallijoella perinteiden ja yhteisön arvojen peilaajana ilmeni myös siinä, että nuoret teitittelivät vanhempia ihmisiä puhuessaan näille suomeksi. Norjan kielellä ei koskaan teititelty. (T. Basson henkilökohtainen tiedonanto 25.5.1999)

Yhä kasvava integraatio ulkopuolisen norjalaisen yhteiskunnan kanssa olisi asettanut puutteellisesti norjaa puhuvan yhteisön asukkaat epätasa-arvoisempaan asemaan suhteessa norjalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen avulla oli myös mahdollisuus erottautua muista alueen suomenkielistä kylistä tai esimerkiksi Vesisaaren suomenkielen puhujista. Kallijoella oli oma terävä "puheennuottinsa" suomenkielessä. Tällä tavoin identifioiduttiin paikkakunnan mukaisesti. Tämä puheennuotin merkitys rajankäynnin elementtinä tulee esille vielä tänäkin päivänä. (Megard 1999, 27-28, 63, 116)

6.1.2 Sauna ja puhtaus

"Ei ollut koko itärannalla kuuman kylvyn tapaistakaan, ennen kuin kveeni tuli ja rakensi höyryävän hirsihökkelin - tarvitsikin sitä kovin monilukuisia syöpäläisiä karistaakseen. Siitä ruijalaisetkin³⁸ saivat oppia. Ja nytkin monet käyvät suomalaisten kuumissa hoidoissa....Saunasta kävivät entiset emännät etsimässä tulevaa sukupolveakin, vaikka täällä lappien (lappalaisten) laitumilla maan tapaan on sitä löydetty milloin mistäkin" (Paulaharju 1985, 176-177)

Eräänä suomalaisuuspiirteenä on Skandinaviassa aina pidetty suomalaiseen hygieniaan ja ruoan konservointiin liittynyttä saunaa. Norjalaisissa 1800-luvun viranomaismaininnoissa nostettiin esiin Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön korkea hygienian taso ja sen välineeksi mainittiin norjalaisille vieras saunakulttuuri. Suomalaisten saunakulttuuri vaikutti olennaisesti siihen, ettei erityisesti Finnmarkin lääniä 30-luvulla riivannut tuberkuloosi noussut ongelmaksi Kallijoella (vrt. Amundsen 1991; Bull 1979, 177-180; Heidar 1983, 242) Pohjois-Varangin suomalaiskylissä saunakulttuuri toimi sosiaalisena laitoksena, jota piti joko joku yksityinen henkilö tai perhekunta tai sitten nämä saunat kuuluivat kollektiiviseen omistukseen. Saunapäivät olivat paitsi puhdistautumispäiviä myös alkavaan pyhään liittyvä sosiaalinen tapahtuma. (Saressalo 1996, 240-241) Kallijoella oli maailmansotien välisenä aikana kaksi yhteissaunaa, joita lämmitettiin vuoroviikoin naisille ja miehille. Yhteissauna loi

³⁸ Norjalainen

yhteisöllisyyttä kylän asukkaiden kesken ja toimi samalla eräänlaisena rajanvetona alueen norjalaisiin, mutta erityisesti saamelaisiin, "*net lappalaiset*", joita pidettiin likaisina ja säädyttöminä. Suomalaiset korostivat puhtauden merkitystä ja sen toteuttamisessa sauna toimi merkittävänä symbolina. Tämä nousee esille myös kylän suullisessa perinnössä; "*Det var sauna de først satt opp, renslighet var viktig - deretter bolighus. Nordemennene bygde sig ikke denslags, for disse var kommet fra Vestlandet og Helgeland fra forskjellige steder - der hvor dem badet en i året*". (T. Basson henkilökohtainen tiedonanto 25.5.1999)³⁹

Mary Douglas on tarkastellut puhtautta eräänlaisena erottavana strategiana. Douglasin mukaan kaikki kulttuurit rakentuvat sääntöjen varaan, joilla vältetään standardoituneen luokitusjärjestelmän sotkeutuminen. Ihmisen tapa ajatella ihmisruumiista, sen puhtaudesta ja toiminta-alueista perustuu yhteiskunnalliseen luokitusjärjestelmään. Lika on ainetta väärässä paikassa. Siellä missä on likaa, siellä on myös systeemi. Lika on asioiden systemaattisen järjestämisen ja luokittamisen sivutuote. Siivoamisen, pesemisen ja järjestämisen takana ei ole Douglasin mukaan ole niinkään bakteerikammo ja pelko tai huoli sairastumisesta vaan huoli systeemistä ja sen järjestyksestä. Ihmisillä on taipumus luoda ympäristömme sellaiseksi, että se vastaa mielikuvaamme tai peruskäsitystämme järjestyksestä. Likaantumisen välttäminen olkoon, se henkistä tai fyysistä on todellisuutta vahvistavaa, luovaa toimintaa, sillä ilman systeemiä ihmisen kokemus ei jäsenyisi yhtenäisiksi. (Douglas 2000, 13-14).

Sauna puhdistautumisen välineenä sekä taloudenpitoon liittynyt siivoaminen kuvastivat osaltaan kallijokilaisten suhtautumista valtioon ja vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen. "Puhdas" kallijokilainen oli osoitus tiettyjen sääntöjen noudattamisesta.⁴⁰ Esivallan kunnioitus, ahkeruus, järjestelmällisyys ja yhteisöllisyys nousivat keskeisiksi arvoiksi. Yhtäläisyys lestadiolaisen maailmankuvan ja esivaltateologian kanssa on selkeä. Puhtaus oli sekä fyysistä että henkistä.

6.1.3 Suullinen perintö

Suullinen perintö omasta siirtolaistaustasta oli keskeinen identiteettisymboli Kallijoella. Siirtolaisuus tausta siitä eli ja elää yhä edelleen väestön keskuudessa.

³⁹ "*Sauna rakennettiin ensin, puhtaus oli tärkeää - sitten vasta asuinrakennus. Norjalaiset eivät rakentaneet itselleen sellaisia, sillä he olivat tulleet eteläisestä Norjasta, jossa saunottiin kerran vuodessa*".

⁴⁰ Yhteissaunalla on vielä tänäkin päivänä suomenkielistä kulttuuria yhdistävä merkitys Pohjois-Varangissa. Vesisaunassa kokoontuneet viikoittain saunaseura, joka tunnetaan nimellä "kvaenbadet" (Megard 1999, 42-43).

Siirtolaisuustutkimuksessa ja kulttuurintutkimuksessa on korostettu oman yhteisön historian tuntemisen merkitystä oman identiteetin muodostamiselle. Samoin on yksilön oman identiteetinmuodostuksen kannalta ollut keskeistä löytää itsensä tuosta yhteisöhistoriasta. (Saressalo 1996, 201; ks. myös Yans-McLaughlin 1990) Seppo Knuutila tuo artikkelissaan *"Menneisyys identiteetin paikkana"* esille kuinka (kylä)yhteisöjen asukkaat ovat käyttäneet suullista perinnettä yhteisöllisen identiteetin argumenttina. Tästä suullisesta perinteestä on myös mahdollista havaita kuinka paikallisuus on jäsentynyt itseä ja sosiaalista ympäristöä koskevinä puhetapoina identiteetiksi. (Knuutila 1998, 32)

Kallijoella suullinen perinne omasta siirtolaistaustasta on muokannut suhtautumista ympäröivään yhteiskuntaan. Tietoisuus siitä, että suomalaiset ovat tuoneet maanviljelyn Kallijoelle, ja ylipäättänsä Pohjois-Norjaan ja yhdistäneet sen menestyksekkäästi kalastukseen on ollut merkittävällä tavalla identiteettiä vahvistava elementti ja positiivinen keino erottautua ympäröivästä yhteiskunnasta, niin norjalaisista kuin saamelaisista.

"Suomalaiset toivat tullessaan maanviljelyksen. laittoivat karjaa. Norjalaiset olivat aikaisemmin pitäneet vain keituria, vuolta...Suomalaisilla ei ollut hätää, vaikka joku vuosi olisi ollut huonompi kalavuosi. pärjäsivät karjan avulla" (Saressalo 1996 235)

Toisaalta tietoisuus siirtolaisuuden syistä on muokannut positiivista suhtautumista norjalaisiin ja norjalaiseen yhteiskuntaan. Kallijoella yleisesti tunnettu memoraatti on tarina ensimmäisten joukossa saapuneesta suomalaisesta, vanhasta Haaplahdesta. Tämä oli syönyt Suomessa niin paljon pettuleipää, että kun hän näki leivänpalan lattialla, kihosivat kyynelät hänen silmiinsä. (Eriksen 1978, 65-66). Jokaisella perheellä ja suvulla on oma, samankaltainen tarina kerrottavanaan;

"Hän (kertojan isä) ku tuli sitten aikuiseksi mieheksi ja tuli nälkäaika Suomeen, ja kuultu se, että täällä niinku fiskathin. sehän oli tietty meressä vilijaa. Se oli parempi ruusta täällä. Net suomalaiset lähit tänne sitte ja samoin minun äiti, se tuli, se oli jo täysi ihminen, ku se tuli Suomesta." (SKS 70:5 1971)

"I Finland var det hungersnöd, folk spiste barkebröd og fersvannsfisk. Da de kom til Norge, i Varanger, oppdaget de at i fjord var det mangeslags fisk, som sendte beskjedet de må komme hit for her er alleslagsmat" (T. Basso, henkilökohtainen tiedonanto 25.5.1999)⁴¹

Norja on antanut hädästä kärsiville esi-isille sellaisen mahdollisuuden hyvinvointiin ja itsenäiseen elämään, jota Suomi ei pystynyt antamaan. Tästä syystä on tärkeää niissä yhteyksissä kuin se ylipäättänsä syrjäisen isolaation kohdalla on ollut tarpeellista on ollut tärkeää osoittaa olevansa hyvä norjan kansalainen.⁴² Tämä liittyy läheisesti jo aiemmin esille otettuun etnonyymin käsitteeseen. Syrjäisten suomenkielisten isolaatioiden asukkaat identifioivat itsensä paikkakunnan mukaan, esimerkiksi tyyliin kallijokilainen. Tähän on maailmansotien välisenä aikana lisätty ehkä vielä käsite suomalainen tai Ruijan suomalainen, mutta ei kuitenkaan käsitettä norjalainen. "Norjalainen" oli tutkimuskaudella ennen kaikkea kansalaisuus, ei identiteetti kylän asukkaille. Kveeni taas pejoratiivinen, norjalaisten käyttämä haukkumasana. Sitä eivät kuitenkaan kyläläiset koskaan käyttäneet. Norjalaisilla oli tapana "mobata" kallijokilaisia kutsumalla heitä "skallekvener". Kertojan mukaan kyse oli kuitenkin varsin harmittomasta herjanheitosta, joka oli tapana "kostaa" norjalaisille. (H. Basso, henkilökohtainen tiedonanto 1.11.2001; vrt. Knuutila 1998, 34)

Kalliojen asukkaille, kuten ylipäättänsä Pohjois-Norjan suomenkieliselle väestölle, on ollut tyyppillistä ettei myöskään suomalaisuuden korostaminen ole missään vaiheessa saanut ns. suomalaiskansallisia piirteitä. Edellä mainitut symbolit ovat olleet ainoat ovat tekijät, joilla on luotu rajankäyntiä ulkopuolisen yhteiskuntaan. Kysymys Suomen kansalaisuudesta ja suomalaisvaltiollisten symboleiden käytöstä on sivuutettu täysin epärelevanttina ja lähestulkoon loukkaavina. (Saressalo 1996, 185-194) Björn Olav Megard onkin tutkimuksessaan laittanut merkille, että Kallijoki on yhä tänäkin päivänä norjalaisesta näkökulmasta katsottuna alueen suomalaiskylistä positiivisessa mielessä "suomalaisin", jolla tarkoittaa kylän vahvaa suomenkielistä identiteettiä. (Megard 1999, 27-28).

⁴¹ "Suomessa oli nälänhätä, kansa söi pettuleipää ja makeanveden kalaa. Kun he tulivat Norjaa, Varankiin, huomasivat he, että vuonossa oli kaikenlaista kalaa ja pyysivät kotimaahan jääneitä tulemaan tänne sillä täällä oli kaikille ruokaa"

⁴² Tällainen on tuttu ilmiö siirtolaisuuden historiasta yleismaailmallisesti. Esimerkiksi Kerby A Miller on osoittanut, että amerikanirlantilaisten siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä suhtautuminen entiseen kotimaahan on pitkälti ollut riippuvainen sosio-ekonomisesta taustasta. Esimerkiksi maanviljelystä elinkeinonsa hankkineet irlantilaiset, jotka joutuivat lähtemään siirtolaisiksi Amerikkaan perunaruttoa seuranneen nälänhädän takia, eivät ole juurikaan haaveilleet paluusta "vihreälle saarelle" ja taikka ihannoineet irlantilaisuutta. Muista syistä kuin nälän takia siirtolaiseksi lähteneet amerikanirlantilaiset (Miller käyttää näistä nimitystä "Katoliset porvarit") ovat olleet niitä jotka ovat korostaneet siteitä esi-isiensä kotimaahan ja ylläpitäneet "Pyhän Irlannin" ja amerikanirlantilaisten ykseyttä. (Miller 1990, 96-129)

6.2 Identiteetti rajalla

Cohen painottaa, etteivät ihmiset ja yhteisö välttämättä ole tietoisia "kulttuuristaan"; he ovat tietoisia siitä identiteettinsä kautta. (Cohen 1982, 3) Näin kallijokilainen ei siis määritä itseään suomenkielisen väestön ja kulttuurin edustajana pohjoisnorjassa, kveeninä, vaan oman identiteettinsä kautta määrittää itsensä ennen kaikkea lestadiolaisena kallijokilaisena. Lestadiolaisuuden kautta myös suomenkielinen kulttuuri (kieli, sauna, maanviljelys) saa merkityksensä yhtenä rajanvedon elementeistä. Yhteisön jäsenet tulevat tietoisiksi omasta identiteetistään arkielämän arvioinnin kautta. Tämä pätee Cohenin mukaan erityisesti pieniin ja eristyneisiin yhteisöihin. Usein jo kuulumisen pieneen tiiviiseen yhteisöön on jo itsessään sitoutumisen ilmentymä. Kuuluminen (sense of belonging) luodaan ja palautetaan jatkuvasti yhteisön jäsenien mieleen eri tavoin; suomen kieli, tietoisuus sukutaustasta (suomalaisiirtolaisuus), lahkolainen solidaarisuus (lestadiolaisuus), omat vahvuudet (maanviljely). Tämä jatkuva identiteetin ja kulttuurin tuottaminen toimii keskeisenä suojana poliittisten ja taloudellisten keskustojen kulttuuriselle imperialismille ja näin tarjoaa perustavanlaatuisia keinoja pitää yhteisö elinvoimaisena. (Cohen 1982, 6)

Rajalla käynti on jatkuvasti läsnä suuryhteiskunnan paineen alaisessa perifeerisessä yhteisössä. Periferia ei tässä ole pelkästään sidoksissa maantieteeseen, vaan on myös mielentila. Periferian avulla luodaan kollektiivisia itse-kuvia, joilla pyritään kohtaamaan muutos. Mitä enemmän keskustaan keskittyy valtaa sitä haavoittuvammaksi periferia tulee. Periferia tuo esille vihamielisen suhtautumisensa tätä kehitystä vastaan korostamalla paikallisuuttaan ja erityisluonnettaan tavalla, joka näyttäytyy keskustasta tai ulkopuolelta katsottuna irrationaalisenä. (Cohen 1982, 7) Periferiasta katsottuna reaktio näyttäytyy täysin rationaalisenä (Suolinna tutkijapositionaan käyttää tästä nimitystä "takapajuisuuden piilevä järkiperäisyys").

Keskustasta katsottuna kalastuksen modernisaatioprosessin ja muiden modernisaation "herkkujen" vastustaminen pieniyhteisössä on juuri irrationaalinen reaktio. Mutta kun sitä tarkastellaan maanviljelyn ja kalastuksen yhdistävä lestadiolaisen pieniyhteisön näkökulmasta näyttäytyy se järkiperäisenä reaktiona. Kalastuksen modernisaatio (tarkoittaa tässä siis tehokkaampaa kalastusta suuremmilla aluksilla) olisi asettanut perinteisen elinkeinon (jota olen tarkastellut kappaleessa 5.2) liian riippuvaiseksi suuryhteiskunnasta ja uhanut merkittävällä tavalla koko yhteisön elämänmuotoa, jossa jokaisella oli oma paikkansa ja

säännölliset kommunikaatiokanavansa. Kun muutos kosketti näitä elämän peruselementtejä oli tarve reagoida. Kyse ei ollut siis reagoinnista materian vuoksi, vaan vastarinnasta maallistumista, turhaa tavaraa ja turhan toimintaa vastaan. Tässä kertaantuu ajatus siitä, että "köyhyys" on suhteellista ja omaan kulttuuriseen kontekstiinsa sidottua, eikä elämänlaatua voida mitata ilman, että otetaan huomioon yksittäisen yksilön ja yhteisön kantaa (Douglas & Ney 1998, 72-73) Kallijoen tapauksessa kalastuksen modernisaation uhka konkretisoitui, vielä siinä, ettei maantieteelliset tekijät (luonnonsatama) sallineet kasvavaa panostusta kalastukseen suurempien aluksien muodossa. Pienyhteisön elämäntapaa edustava paikallisuus on vastenmielinen ajatus modernille poliittiselle taloudelle, jota kalastuksen modernisaatiokehitys Norjassa maailmansotien välisenä aikana siis edusti.

6.3 Tunne toinen, tunne itsesi - Yhteisön autonomia

Suuryhteiskunnan uhatessa pienyhteisöt pyrkivät vastaamaan uhkaan korostamalla yhteisöllisyyttään. Edellä mainitut kulttuurin tunnusmerkit (kieli, sauna, suullinen perintö) muokkasivat yhteisön identiteettiä ja vahvistivat yhteisöllisyyttä selventämällä oman ja ulkopuolisen välistä rajaa. Pienet yhteisöt pystyvät paremmin vaalimaan yhteisöllisyyttään, koska yhteiset normit (lestadiolainen usko) tunnetaan ja toisten ajatukset pystytään aistimaan ja näin ollen saavutetaan helpommin yhteisymmärrys. Yhteiset normit auttavat tuottamaan identiteetin jäsentämiseksi luokituksia ja määrityksiä toisista ja muokkaavat keskeisellä tavalla yhteisön rajanvetoa ulkopuoliseen maailmaan, "toisiin". (Douglas & Ney 1998, 167-168) Tämä "aistiminen", ilmenee lähes korostetunlaisesti Kallijokeen liittyvässä lähdemateriaalissa. Haastatteluissa haastateltavat kertovat sujuvasti mitä jotkut muut ovat muistelleet ja tai ajatelleet tietystä asiasta. Ei ole ainoastaan merkityksellistä mitä itse jostain tietystä asiasta ajattelee vaan merkitykselliseksi nousee oman mielipiteen suhde toisten mielipiteisiin. Tuntuu, että monissa asioissa asianomainen kertoo jostakin tietystä asiasta ja ilmiöstä kolmannen, todellisen persoonan kautta. (Esim. SKSÄ 70.1971)⁴³. Tällainen "aistiminen" ja toisten mielipiteiden tunteminen on rajanvedon lisäksi eräänlainen vakuutus yhteisölle. Homogeenisessä yhteisössä jonka sosiaaliset muodot ovat vahvasti integroivia ja sekä tiedot, taidot ja katsomukset ovat yhteisesti jaettuina, ymmärtävät toisiaan vähästä. Se, että toinen tunnetaan luo tiiviyyttä yhteisöön ja varmuutta siitä, että asiat ovat järjestyneet

⁴³ Vaikka lähdefetissistä lähtökohdista kritiikkiä voidaan kohdistaa siihen, että kyseessä on 30-vuotta varsinaista tutkimusongelmaa jälkeen tehty äänitys, on täysi syy uskoa, että yhteisö ja sen jäsenet toimivat samalla tavalla myös aikaisemmin

tietyn kaavan mukaisesti. Tämä vakuutus korostuu varsinkin rajanvedossa ulkopuoliseen maailmaan, johon ei voi kaikissa tapauksissa (kalanmyynti, byrokratia) luottaa. Se luo varmuutta yhteisön sisällä ja vähentää tarvetta ottaa riskejä sekä samalla kontrolloi ja sanktioi merkittävällä tavalla yhteisön sisäisiä väärinkäytöksiä. (Douglas & Ney 1998, 169; ks. Knuutila 1998, 22-23).

Douglas ja Ney (1998, 168-169) korostavat, että edellä mainitun kaltainen toiminta on kontekstista riippuvainen. Lestadiolaisessa yhteisössä, jollainen Kallijokikin oli, tällainen luottamussuhde toisiin seurakunnan jäseniin on keskeinen tekijä. Tämä johtuu siitä, että seurakunnalla on kontrolli suhteessa jäseniinsä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lestadiolaisuudessa määritettäisiin yksittäisen seurakuntalaisen elämää. Tämä luottamussuhde ja "aistiminen" nousee ennen kaikkea dogmaattisista lähtökohdista, sillä lestadiolaisen uskon mukaan jokainen seurakuntalainen on syntinen ja jokainen myös tunnustaa syntinsä seurakunnan edessä. Synnintunnustus on tästä syystä enemmän yleinen kuin henkilökohtainen asia. Synnintunnustus kuuluu jokaiselle, joka on seuroissa mukana ja tällöin koko seurakunta antaa synnit anteeksi. Tämä lisää yhteisön yhteenkuuluvuutta ja merkittävällä tavalla toimii keinona suhtautumisessa ulkoisiin uhkiin. Se on kategorisoinnin väline, jolla tehdään ero "meidän" ja "heidän" välille, ja jonka avulla yksilö piirtää maailmankarttansa. (Paine 1965b, 62) Suhteessa ulkopuoliseen yhteiskuntaan yhteisön autonomia ja keskinäinen luottamussuhde joutuu ongelman eteen. Kuinka reagoida, jos esimerkiksi yhteisön sisällä on tapahtunut varkaus? Pyytää apuun ulkomaailmaa edustava viranomainen vaiko selvittää tapaus oman yhteisön, seurakunnan sisällä? Tätä taustaa vasten on selvää, että moraalisen luottamus on merkittävä tällaisissa yhteisöissä ja on ymmärrettävää, että yhteisön autonomia pyritään pitämään mahdollisimman korkeana. (Paine 1965b, 157) Tällöin korostuu rajankäynti "meidän" ja "ei-meidän" välillä.

6.3.1 Esivaltateologia ja suhde valtioon ja yhteiskuntaan

Jotta edellä mainittu rajojen määrittely ja sen poliittinen luonne voidaan paremmin havaita on meidän vielä kerran palattava tarkastelemaan Kallijoen tapaisen yhteisön maailmankuvaa sisältä päin. Aikaisemmin nostin esille, että subalterneille ryhmille (jota Kallijoen asukkaat myös edustavat) on tyypillistä määrittää itsensä suhteessa ulkomaailmaan omista autonomista ja itselle järkiperaisista lähtökohdista. Mitä enemmän on mahdollista muokata suhdetta ulkopuoliseen maailmaan omilla ehdoilla, sitä parempi. Se miten Kallijoella ja yleensä

Pohjois-Norjan suomenkielisissä isolaatioissa rajankäynti tapahtui, määrittyi pitkälti lestadiolaisen uskon kautta. Uskon ja väitän, että rajankäynnissä ulkopuolisen yhteiskunnan ja valtion kanssa lestadiolainen maailmakuva, jossa universumin keskipiste on oma paikallisyhteisö, oli kaikkein keskeisin tekijä.

Lestadiolaisuus voidaan nähdä suomenkielisiä vieraassa maassa yhdistävänä liikkeenä, sekä uskonnollisessa, sosiaalisessa ja etnisessä mielessä. Ensinnäkin (1) lestadiolaisuus auttoi vaalimaan suomenkieltä. Toiseksi (2) se auttoi säilyttämään ja ylläpitämään suomalaista kulttuuria ja tapoja (tätä ei saa sekoittaa suomalaiseen fennomaniaan) ja kolmanneksi (3) muodosti pohjan suomalaisten rauhalliseen integroitumiseen norjalaiseen yhteiskuntaan. (Kristiansen 1997,155-156)

Taloudelliset tekijät, kuten kalastuksen ongelmat olivat sitten viime kädessä tekijöitä, jotka ohjasivat poliittista suuntautumista vasemmistopuolueiden, ennen kaikkea Norjan työväenpuolueen suuntaan. Mutta näidenkin taloudellisten argumenttien taustalla oli huoli oman paikallisyhteisön kohtalosta Tätä kautta aukeaa myös väylä norjalaistamispolitiikan vaikutuksen ymmärtämiselle Kalliojen tapaisessa pienyhteisössä.

Laestadiuksen saarnojen merkitystä ei voida väheksyä pyrittäessä ymmärtämään lestadiolaisen maailmankuvan rakentumista. Laestadiuksen saarnat ja postillat olivat sukupolvelta ja saarnaajalta toiselle polveutuvaa materiaalia, joka yhdessä Juhan Raattaman saarnojen kanssa muodostivat pitkälti lestadiolaisen arvopohjan. Tällä arvopohjalla ei välttämättä ole ollut mitään merkitystä yksittäisten lestadiolaisten tai yhteisöjen puoluepoliittiselle orientaatiolle, mutta kontekstisidonnaisena rajanvetona sen merkitys on ollut kiistaton.

Kokonaisuutena ottaen poliittis-yhteiskunnalliset kysymykset olivat liikkeen perustajalle Lars Levi Laestadiukselle toisarvoisia. Jumalan valtakunnan ensisijaisuus johti osittain maallisen regimentin vähättelyyn. Klassisen ilmauksensa tämä välinpitämätön asenne poliittiseen toimintaa sai käsityksessä, että *"kristitylle (lestadiolaiselle) oli viime kädessä yhdentekevää oliko vallankahvassa Nero vai Robespierre ja maksoiko hän veronsa Amerikan presidentille vai Turkin sulttaanille"*. Pääasia oli, että kristitty (lestadiolainen) täytti velvollisuutensa esivaltaa kohtaan, maksoi veronsa ja eli lainkuuliaista elämää. (Talonen 1988, 54). Laestadiuksen kokonaisnäkemystä ihmisestä ja yhteiskunnasta heijasti selvimmin hänen

yksilön kääntymystä painottama julistuksensa. Sen mukaan uskonnollinen herätys loisi puitteet yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiselle, sillä "politiikasta ei ole mitään apua odotettavana. Mutta hengellinen uudistus on tarpeen". (ibid.)

Laestadiuksen kirjoitusten ohella yksittäisten maallikkosaarnaajien merkitys oli lestadiolaisuudessa keskeinen. He toimivat Laestadiuksen opetusten konkreettisina välittäjinä ja näin ollen heidän ajatuksillaan on epäilemättä ollut vaikutusta tavallisten lestadiolaisten mielipiteenmuodostukselle. (ks. esim. Ihonen 2001, 279-280)⁴⁴ Varangin alueen keskeisimpiin lestadiolaissaarnaajiin kuului Kittilästä Tanaan muuttanut Olli Koskamo. (vrt. SKSÄ 153.1971) Hän Laestadiuksen oppien mukaisesti korosti nöyrää alamaisajattelua suhteessa esivaltaan. Koskamo ilmaisi suhteensa esivaltaan seuraavalla tavalla:

"Kun tekkee hyvää esivallalle ja kumartelea sitä, niin saa kiitokseen. Uskokoon se vaikka kissaan" (Samuli Paulaharjun kokoelma SPK IX 1940/37962. SKSKRA)

Talosen mukaan edellä mainitussa lausahduksessa oli epäilemättä mukana ilkkurista ironiaa, mutta siihen kätkeytynyt "esivaltateologia" oli silti merkityksellinen yritettäessä ymmärtää suomalaisväestön suhtautumista valtion ja kirkon edustamaan valtiovaltaan ja norjalaiseen yhteiskuntaan. (Talonen 1988, 345). Suomessa esim. 1800-luvun loppupuolella lestadiolaisuus vakuutti esivaltauskollisuuttaan myöntymättä kuitenkin nationalistisiin tunnuksiin ja fennomaaniseen kansallisretoriikkaan. (Ihonen 2001, 292). Norjassa tilanne oli mielestäni sama ja osaltaan vaikutti myös siihen ettei myöskään suomalainen fennomania saanut juurikaan kannatusta kveenien keskuudessa. Koskamo moitti suomalaispapiston suhtautumista lestadiolaisuuteen, ja kehui Norjan piispa J.N. Skaaria ymmärryksestä lestadiolaisuutta kohtaan.⁴⁵ (SPX 37987).

⁴⁴ Lestadiolaiset saarnaajat olivat jo 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien hoitaneet sekä kunnallisia että kirkollisia tehtäviä. Käy myös esille, että Lapin kylien johtohenkilöt olivat lestadiolaisia ja samalla kylien ja taivaallisia ja maallisia johtajia. (Suolinna 1983, 123)

⁴⁵ Koko Pohjois-Suomea valvoneen Kuopion hiippakunnan piispa Gustaf Johansson julkaisi 1892 poleemisen kirjan *Lestadiolaisuus*, jossa hän hyökkäsi voimakkaasti lestadiolaisuutta vastaan. Johanssonin ohella tunnetuin lestadiolaisuutta arvostellut pappi oli kalajokilainen pastori Juho Tanskanen, joka julkaisi 1880 kirjan *Hihhulilaisuus oikeassa karwassansa*. Tanskanen ja Johansson pitivät liikettä lahkona, eivät herätysliikkeenä. (Ihonen 2001, 287-288) Halogalandin Piispa J.N. Skaar (piispana 1885-1892) oli lestadiolaisuuden näkyvä vastustaja 1800-luvun loppupuolella. Myöhemmin hän teki lähes täydellisen käännöksen suhteessaan lestadiolaisuuteen ilmoittamalla, että "*lestadiolaisuus on luterilaisen kirkon sydän*". Norjan kirkko oli yksi keskeisimmistä norjalaistamispolitiikan keinojen vastustajista ja varsinkin 1900-luvun alkupuoliskolla otti vahvasti kantaa pohjoisten vähemmistöjen puolesta (Eriksen & Niemi 1981, 54-56, 65, 339-341)

Kun tarkastellaan suomenkielisen lestadiolaisyhteisön suhdetta norjalaiseen yhteiskuntaan vastinparilla integraatio/disintegraatio on kysymys selvästi lähempänä integraatiota. Termi integraatio ei kuitenkaan anna asiasta läpivalaisevaa kuvaa vaan integraatio perinteisessä mielessä johdattelisi ongelmaa liikaa pois subalternin toimijan positiosta. Integraatiossa pienyhteisön ja lestadiolaisen maailmankuvan pohjalta on enemmänkin kyse esivaltauskollisuudesta, suhteesta valtioon ei yhteiskuntaan. Integraatio implisiittisesti pitää sisällään alisteisuuden ja suuryhteiskunnan arvojen vähintäänkin välillisen hyväksynnän. Toki esivaltateologia noudattaa näitä polkuja myös, mutta eri tavalla. Esivaltauskollisuus on enemmän subalternia toimintaa kuin integraatiohalukkuus. Se ei dogmaattisista lähtökohdista tarkasteltuna tarkoita suuryhteiskunnan arvojen hyväksymistä vaan pitää sisällään opposition, jota integraatiokäsite ei mielestäni tunnusta. Varsinkin kun tarkastellaan problematiikkaa pienyhteisön kannalta näyttäytyvät esivaltauskollisuus ja integraatio toisistaan poikkeavina todellisuuksina. Pienyhteisössä (gemeinschaft) on dogmaattisista perusteista kiinnipitäminen helpompaa kuin suuressa yhteisössä (gesellschaft). Esivaltauskollisuus tarkoittaa uskollisuutta lestadiolaisuudessa nimenomaan valtiolle ja hallinnolle, mutta se ei tässä tapauksessa tarkoita uskollisuutta norjalaiselle suuryhteiskunnalle. Tässä mielessä se on ja ei ole lahkolainen ajattelumalli. Lahkolainen siinä mielessä, että se pyrkii vastustamaan maallistumista ja suuryhteiskunnan mukanaan tuomia arvoja ja velvollisuuksia ja näkee oman pienyhteisönsä keskustana. Ei lahkolainen se on siinä mielessä, että se ei halua irrottautua valtion, tässä tapauksessa Norjan valtion, yhteydestä ja sen asettamista velvollisuuksista kuten veronmaksu, asevelvollisuus, koululaitos.

Merkittävää on siis huomata se, että hallitsija ja valtio ovat kunnioituksen kohteita, mutta yhteiskunnan arvot ja toimintatavat ovat "vihollisia". Esivaltateologian pohjalta lestadiolaiset yhteisöt eivät ole nousseet vastustamaan julkista valtaa. Suuryhteiskunnan arvoja kohtaan osoittautunut kritiikki on pääsääntöisesti pyritty tuotu julki yhteisön sisällä, korkeintaan metaforisena oppositiona. (Kristiansen 1997, 159). Tästä syystä ja uskon sovittelevan luonteen vuoksi ristiriita tilanteet ja vastakkainasettelu paikallisen norjalaisen väestön kanssa on ollut marginaalista. Suomenkielisissä yhteisössä toimineet norjalaiset, esim. opettajat, ovat pikemminkin tuoneet esille kuinka suomalaiset ovat olleet "*käsittämättömän sovinnollisia ihmisiä*" (SKSÄ 72.1971).

Esivaltateologia on siis merkittävällä tavalla muokannut pienten suomenkielisten lestadiolaisyhteisöjen, kuten Kallijoki, suhdetta Norjaan valtioon ja norjalaiseen

yhteiskuntaan. Maailmansotien välinen aika on siinä mielessä merkittävä, että sen aikana vahvasti eristyksissä ja valtiovallasta pitkälti riippumattomina olleet pohjoisnorjalaiset yhteisöt joutuivat ensi kertaa merkittävällä tavalla pohtimaan suhdettaan norjalaiseen yhteiskuntaan ja Norjan valtioon.

6.4 Vasemmisto ja lestadiolaisuus Itä-Finnmarkissa

Asenteellisesta vasemmiston torjumisesta huolimatta esiintyi yksittäisiä sosialistisia puolueita tukeneita lestadiolaisia.⁴⁶ Lestadiolaisuus vaikutti yleensä eri maissa poliittisen vasemmiston kannatukseen kielteisesti ja auttoi porvarillisia puolueita. Itäinen Finnmark erosi tässäkin suhteessa muusta Pohjois-Norjasta. Esikoislestadiolaisuudessa oli Itä-Finnmarkin alueella DNA:n kannattajia. Talosen mukaan tämä oli silmäänpistävä poikkeus sotienvälisen ajan lestadiolaisuuden yleisessä yhteiskunnallisessa asennoitumisessa Norjassa sekä muissakin pohjoismaissa. (Talonen 1991, 304)

Lestadiolaisuuden asema suhtautumisessa sosialismiin on vähintäänkin epäselvä. Joka tapauksessa on olemassa lestadiolaisia virallisia kannanottoja, jotka tuomitsevat vasemmistolaisuuden ja kieltävät kristittyjä äänestämistä vasemmistopuolueita. (Talonen 1988). Yleisesti vallalla ollut väite siitä, että lestadiolaisuus on poliittisesti oikeistolainen on johdettu sen patriarkaalis-konservatiivisesta luonteesta ja siitä, että poliittinen vasemmisto on suhtautunut uskontoihin vähintäänkin nenäänsä nyrpistellen. Näille kannanotoille voidaan tietenkin jälleen antaa leima konservatiivisuus ja jättää keskustelu siihen. Pitemmälle ehkä päästään, jos etsitään erilaisia vaihtoehtoisia elinehtoja. Ensiksi voidaan lähteä siitä ajatuksesta että lestadiolaisuus kohdisti huomionsa eri ongelmiin kuin poliittiset massaliikkeet. Sille oli tärkeää ratkaista keskustan ja periferian välinen ristiriita, joka oli luonteeltaan arvoriistiriita. Sosialismi kohdisti taas huomionsa eturistiriitoihin. (Suolinna 1969, 41; Aadnanes 1986, 95)

Kun perinteisen pienyhteisön arvoriistiriita suuryhteiskunnan suhteen leikkasi sosialismin eturistiriidan kanssa suuntautui lestadiolainen takapajuinen rationaalisesti vasemmiston

⁴⁶ Dogmaattisesti itsenäinen, lähinnä esikoislestadiolaisiin lukeutunut opettaja Henr. Kvendahl oli vuosina 1927 ja 1930 Norjan työväenpuolueen, DNA:n ehdokas suurkäräjävaaleissa. Tutkimusaikana 1900-1940 ei Ruotsissa, Norjassa, Suomessa ja Yhdysvalloissa kukaan muu lestadiolainen esiintynyt parlamenttivaalien ehdokkaana poliittiseen vasemmistoon kuuluneen puolueen listoilla. (Talonen 1991, 304). Huomion arvoista on, että DNA oli huomattavasti lähempänä Neuvostoliiton kommunistista puoluetta ennen vuotta 1930 kuin sen muut pohjoismaiset sisarpuolueet.

kannattajaksi. Se oli diskursiivinen siirtymä, jossa vuorovaikutus näiden kahden, hieman eri suuntiin liikkuvien liikkeiden kohdalla oli toisiaan täydentävää. Työväenliikkeen ja myöhemmin työväenpuolueen kannattamien antoi pienyhteisölle työkalut perinteisen elämänmuodon säilyttämiselle, kun taas lukuisten pienten yhdyskuntien tuki Pohjois-Norjassa antoi työväenpuolueelle perustan ja mahdollisuuden legitimoida asemansa keskeisenä poliittisena puolueena koko Norjassa.

Varmastikaan ei ole yksiselitteistä selitystä sille miksi työväenpuolue sai niinkin vahvan kannatuksen itäisen Finnmarkin suomenkielisillä lestadiolaisseuduilla. Hanssen kytkee lestadiolaisen köyhyyskäsitteen ja näkemyksen tasa-arvosta toisiinsa selittäessään poikkeuksellista vasemmisto-orientaatiota Amundsen taas toteaa, että työväenpuolue ja työväenliike toimivat eräällä tavalla poliittisina ”vapauttajina” itäisen Finnmarkin ihmisille, mutta ei selitä sen tarkemmin mitä tällä vapauttamisella tarkoitaa. (Amundsen 1991, 90; Hanssen 1974, 29) Mielestäni olisi kuitenkin epäilyttävää jos työväenpuolueen ja lestadiolaisuuden välillä olisi ollut jokin yleinen ja suora yhteys Itä-Finnmarkissa. Vasemmisto-orientaatiolle on pikemminkin pyrittävä löytämään paikallinen selityksensä, ja keskeinen selitys on perinteisen elämänmuodon ylläpitäminen ja alueelliset taloudelliset ongelmat. Kun tarkastellaan esimerkiksi Kallijoen tapauksessa työväenpuolueen kannatusta, nousee perinteisen elämänmuodon säilyttämisen ja taloudellisten tekijöiden lisäksi esille suhteet paikkakunnille, joissa sosialismi eli vahvana. Osa Kallijoen asukkaista työskenteli osan vuodesta Pohjois-Varangin kalanjalostuspaikkakunnilla, joissa sosialismilla oli vahva kannatus. Eihän voida vedenpitävästi osoittaa, että lestadiolaisuudella ja esimerkiksi keskustapuolueiden kannatuksellakaan olisi jokin suora yhteys Pohjois-Suomessa. Antimoderni eetos ja sen puolustaminen avasi esivaltauskollisen suomenkielisen lestadiolaisyhteisön, Kallijoen, poliittisesti vasemmalle. Tätä vasemmisto-orientaatiota Pohjois-Norjan sotien välisen ajan taloudellinen deprivatio omalta osaltaan kiihdytti.

6.5 Norjalaistamispolitiikka uudessa valossa

"Vasta valtaenemmistön luoma kansallisuuspolitiikasta johtuva konflikti tilanne nosti erilaisuuden aspektin voimakkaana esiin, erilaisuuden, joka toki oli ollut jo perinteisestikin olemassa, mutta ei vähemmistöstrategiana....Työpaikkoihin rekrytoinnissa tapahtui syrjintää, maahankinta sidottiin kielitaitoon, kansalaisuuslait ja ulkomaalaislait koskivat kveenejä. Kulttuuripoliittiset kielen asemaan liittyvät manipulaatiomenetelmät ohjattiin kveeneille, ei

saamelaisille ja poliittinen valvonta kohdistui pääsääntöisesti kveeneihin. Viranomaiset pyrkivät myös tietoisesti herättämään epäsovua näiden kahden väestöosan kesken - hajota ja hallitse. Jopa lestadiolaisen liikkeen, saamelaisten ja kveenien etnisen uskonnon, hajaannusta tervehdettiin tyydytyksellä, estettiin näin yhteisen etnisen symbolin kehittyminen kahdelle minoriteetille" (Saressalo 1996, 284)

Yllä oleva lainaus on otettu tutkija Lassi Saressalon väitöskirjasta "Kveenit". Tekstinpätkässä kiteytyy vallalla oleva kuva norjalaistamispolitiikasta, jossa korostuu selkeä valta-asetelma suomenkielisen vähemmistön ja Norjan valtion välillä. Suomenkielinen vähemmistö on uhri ja Norjan valtio vallankäyttäjä; *"valtaenemmistön luoma kansallisuuspolitiikasta johtuva konfliktitilanne nosti erilaisuuden aspektin voimakkaana esiin"*. Kyseistä tekstinpätkän kanssa onkin syytä käydä diskurssia ja huomata, että norjalaistamispolitiikan luonne on todellisuudessa ollut pienyhteisön kohdalla erilainen.

Norjalaistamispolitiikka voidaan nähdä uudessa valossa, kun havaitaan etteivät suomenkielinen väestö pohjoisnorjassa maailmansotien välisenä ollut mikään yhtenäinen ryhmä, eikä yhtenäisenä ryhmänä identifioinut itseään norjalaisen nimityksensä mukaisesti kveeneiksi, vaan paikallisesti. Kun lisäksi huomioidaan että suomenkielinen väestö monessa tapauksessa asui vahvasti suomenkielisissä isolaatioissa yhdistäen rannikkokalastuksen ja maanviljelyn sekä tunnustaen lestadiolaista uskoa voidaan näkökulma norjalaistamispolitiikkaan muuttua merkittäväällä tavalla. Kyse ei voi olla mistään vähemmistöstrategiasta, kuten Saressalo väittää. Näissä yhteisöissä eläneet ihmiset eivät suinkaan olleet passiivisia norjan valtion harjoittaman vähemmistöpolitiikan subjekteja, kuten edellisessä lainauksessa todetaan vaan subalternin toimijan tavoin aktiivisia oman maailmakuvan ja (maantieteellisen) ympäristön rationaalisia rakentajia. Tällä aktiivisuudella ei kuitenkaan välttämättä ollut mitään tekemistä *"valtaenemmistön luoman kansallisuuspolitiikasta johtuvan konfliktitilanteen"* eli norjalaistamispolitiikan kanssa, vaan tämä aktiivisuus ilmeni nimenomaisesti oman pienyhteisön sisällä. Tässä subalternin roolin omaksumisessa keskeisenä vaikuttimena on ollut lestadiolainen näkemys sekä pienyhteisön ja suuryhteiskunnan diskurssi. Ei diskurssi norjalaistamispolitiikan kanssa.

Kuten edellä mainittu lainaus hyvin osoittaa suomenkielisen väestön suhdetta norjalaistamispolitiikkaan on perinteisesti pyritty tulkitsemaan norjalaistamispolitiikan näkökulmasta. Tällöin korostuvat selvästi kyseisen politiikan negatiiviset puolet. Toisaalta

kysymys norjalaistamispolitiikan positiivisista vaikutuksista on vähintäänkin kyseenalainen. Joka tapauksessa norjalaistamispolitiikka teoriassa ja käytännössä olivat kaksi eri asiaa. Se, että hallinnollisella tasolla luotiin pohjoisen vähemmistöjä kohtaan suunnattuja diskriminoivia toimenpiteitä tyyliin *"työpaikkoihin rekrytoinnissa tapahtui syrjimistä"*, *"kulttuuripoliittiset kielen asemaan liittyvät manipulaatiomenetelmät (ilmaiset norjankieliset aikakauslehdet, radiot jne.)"*, *"poliittinen valvonta"* ei välttämättä tarkoita, että ne olisivat ruohonjuuritasolla, siis niiden tasolla joita kohtaan ne oli suunnattu, konkretisoituneet. Tällä en suinkaan pyri väittämään, etteikö norjalaistamispolitiikka olisi ollut todellisuutta ja tragedia joissakin tapauksissa. Väitän, ettei norjalaistamispolitiikka välttämättä toteutunut kaikkialla samalla tavalla. Se mikä sen vaikutus lopulta oli, riippui eri tekijöistä, ei vähiten alueellisista tekijöistä ja yhteisön luonteesta. Norjalaistamispolitiikan vaikutusta saamelaisiin tutkineen Trond Thuenin (1987) mukaan norjalaistamispolitiikalla on erilainen merkitys ja vaikutus riippuen siitä, miten hyvin yhteisö pitää kiinni identiteetistään. Kuten Kallijoen tapauksessa on huomattu, mitä pienempi ja homogeenisempi yhteisö sitä halukkaampia ja aktiivisempia on oltu pitämään kiinni omasta identiteetistä. Suuremmilla, heterogeenisillä paikkakunnilla tilanne on ollut varmasti toinen.

Se miksi norjalaistamispolitiikka on korostunut tutkimuksessa ja sen merkitys on katettu koskemaan koko Pohjois-Norjan suomenkielistä väestöä (tähän liittyy termi kveeni) ei varmasti ole yksiselitteinen asia. Käytännöllisellä tasolla on syynä ollut varmasti norjankielisten tutkijoiden taipumus tarkastella ongelmaa norjankielisten lähteiden perusteella, sillä kielimuuri ei ole mahdollistanut paneutumista suomenkieliseen primääriaineistoon. Toisaalta syynä saattaa olla myös asian etnopolitiittinen arkaluontoisuus. Tämän hetkisen etnopolitiikan lähtökohdista on hyödyllistä nähdä suomenkielisen väestön olleen uhri suhteessa Norjan valtioon. Näin on helpompi legitimoida oma toiminta ja vaatia etuja näistä lähtökohdista. Tämä raadollinen näkökulma mielestäni konkretisoituu siinäkin, että monet, varsinkin suomenkieliset tutkijat ovat kovin lähellä nykyistä kveenien etnopolitiittisista liikettä, rakentamassa kuviteltua yhteisöä (ks. Anderson 1991) ja liike osaltaan pyrkii ohjailemaan kveenitutkimuksen suuntaa.⁴⁷

⁴⁷ Syksyllä 2000 Norjan kveeniliiton puheenjohtaja Björnar Seppola kyseenalaisti "ulkopuolisten" tutkijoiden tekemän kveenitutkimuksen, ja vaati, että ainoastaan vähemmistön edustajilla, tässä tapauksessa kveeneillä voi olla oikeus tehdä itseään kohdistuvaa tutkimusta. (Ruijan Kaiku 22..9.2000). Purkauksen taustalla lienee Marjut Antosen väitöskirja *"Etnopolitiikka Ruijassa"* (1999), jossa hän kyseenalaisti Kveeniliiton päämäärät ja toimintatavat.

Olen jo aikaisemmin tuonut esille subalternin näkökulman tulkittaessa erilaisia, perinteisen poliittis-historiallisen tutkimuksen ylläpitämiä käsityksiä, siitä miten kuvaa todellisuudesta tuotetaan. Subalternin tutkimuksen keskeinen argumentoija Ranajit Guha on korostanut historiallisten dokumenttien ja tekstien dekonstruointia, tarvetta tarkastella historiallisia totuuksia aivan uudesta näkökulmasta. Guha korostaa erityisesti uskonnon ja sen erikoisluonteen tuntemista, jotta voidaan tulkita ja "ymmärtää" subalternia toimintaa. (Guha 1982, 4-5) Tässä mielessä se, että olen työssäni korostanut lestadiolaisuutta pyrittäessä asettamaan norjalaistamispolitiikka oikeanlaiseen perspektiiviin on vastaus Guhan peräänkuuluttamaan alhaalta ylöspäin suuntautuneeseen näkökulmaan. (Guha 1982). Se, että tarkasteltaisiin suomenkielisen väestön suhdetta norjalaistamispolitiikkaan ainoastaan norjalaistamispolitiikan näkökulmasta muuttaa innovatiivisen subalternin passiiviseksi uhriksi. Kun tarkastellaan miten suomenkielinen pienyhteisö, jossa usko, kieli, muistiperintö ja perinteiset elinkeinot olivat arkipäivän todellisuutta ja määrittivät suhteen ulkopuoliseen yhteiskuntaan, voidaan huomata, että politiikkaa tehtiin myös alhaalta käsin.

Käsitellessäni suomenkielisen pienyhteisön rajankäyntiä norjalaisen suuryhteiskunnan kanssa. tarkastelun painopiste on ollut lestadiolaisessa maailmankuvassa ja kuinka se Itä-Finnmarkin kontekstissa on valinnut poliittiseksi vaikutuskanavakseen Norjan työväenpuolueen. Tätä taustaa vasten voidaan myös tarkastella kuinka norjalaistamispolitiikka loppujen lopuksi ilmeni suomenkielisen pienyhteisön elämässä ja oliko tällaisella pienyhteisöllä lopulta edes tarvetta kyseenalaistaa norjan valtion harjoittamaa politiikkaa.

Rajankäynnissä uskonnon merkitys yhteisölle on ollut siis keskeinen. Pohjois-Norjan suomenkielistä vähemmistöä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa kyllä korostetaan lestadiolaisuutta ja sen luonnetta nimenomaan suomenkielisen väestön herätysliikkeenä. (esim. Eriksen & Niemi 1981; Saressalo 1996; Mutta kun ryhdytään tarkastelemaan norjalaistamispolitiikan ja suomenkielisen väestön diskurssia, jää lestadiolaisuus eräällä tapaa marginaaliin. Se ei enää olekaan merkittävä tekijä vaan itse norjalaistamispolitiikka käyttää valtaa suhteessa suomenkieliseen väestöön. Dogmaattisesti tarkasteltuna se kuitenkin, varsinkin pienyhteisön tapauksessa, on keskeinen yhteisön ja ulkomaailman diskurssin määrittäjä. Esivaltauskollisuudessaan, mutta oppositiossa maalliseen yhteiskuntaan se on merkittävämpi vallankäyttäjät suomenkielisessä pienyhteisössä kuin norjalaistamispolitiikka koskaan oli. Miten lestadiolaisuus käytti positiionsa ulkopuolisen maailman kanssa korostui

mielenkiintoisella siinä, miten se esivaltauskollisena kunnioitti Norjan valtiovaltaa ja torjui suomalaiskansallisen aktivismin.

Norjalaistamispolitiikan yhteydessä on ollut tyypillistä pohtia, miksi suomenkielinen väestö ei norjalaistamispolitiikan vuosikymmeninä noussut vastustamaan kyseistä politiikkaa ja aktivoitunut saamelaisliikkeen tavoin vähemmistöpoliittiseksi liikkeeksi.⁴⁸ Erilaisia syitä on nostettu esille, ja päällimmäisenä on nähty viranomaisten harjoittama norjalaistamispolitiikka. (Niemi 1995, 168-169). Kansallisvaltio Norjan ja enemmistönä ja vähemmistönä olevien ryhmien valtasuhteen ei voida kuitenkaan katsoa olevan sillä tavalla yksinkertainen, että enemmistönä oleva väestö hallitsee ja alistaa vähemmistöä. Suomenkielinen väestö jäi tämän karkean tulkinnan pohjalta eräällä tapaa voimattomaksi osapuoleksi, jota norjalaistamispolitiikka mielensä mukaan muokkaa omien tarkoitusperiensä mukaisesti. Jos suomenkielisen väestön ja Norjan valtion harjoittaman norjalaistamispolitiikan välillä oli ollut näin selkeä valta-asetelma, on uskottavaa, että se olisi poikoinut selkeän vastarinnan. Tämähän tapahtui saamelaisten kohdalla, sillä saamelaiset nousivat selkeään vastarintaan jo 1900-alkupuolella, kun taas suomenkielinen vähemmistö Pohjois-Norjassa organisoitui vasta 1970-luvulla (Ryymän 2001, 54-55).

Kun olen korostanut lestadiolaisuuden merkitystä vastarintaa vähentävänä tekijänä, voidaan helposti kysyä; miksi sitten saamelaiset, joista suuri osa myös oli lestadiolaisia, aktivoituivat norjalaistamispolitiikan vuosikymmeninä. En pysty tähän kysymykseen tyhjentävästi vastata, kun en ole aiheeseen perehtynyt, mutta uskon sen liittyvän saamelaisten positioon alueen alkuperäiskansana. Saamelaisilta ovat olleet selkeämmin valtion harjoittaman politiikan uhreja siinä mielessä, että heiltä on viety resursseja (esim. oikeus maahan), kun taas suomenkielisen väestön kohdalla (siirtolaisuus taustaa vasten peilattuna) Norja on antanut mahdollisuuksia, eikä saamelaisten tapaista vastareaktiota ole ollut tarvetta konkretisoida.⁴⁹ Lisäksi saamelaiset ovat olleet diskriminaation kohteina kahdesta suunnasta; norjalaisten ja

⁴⁸ Yksittäisiä protesteja toki syntyi. Lähinnä ne olivat reaktioita epäoikeudenmukaiseen lehtikirjoitteluun ja luonteeltaan alueellisia. Konkreettisimpina esimerkkeinä voidaan pitää suomenkielisten yhteisöjen (lestadiolaiset) reaktioita yksittäisten koulujen uskonnonopetusta kohtaan ja joitakin reaktioita intregiteetin loukkauksia kohtaan. Tyypillistä oli, että norjalainen opettaja oli kutsunut oppilaitaan suomalaiskakaroin, joten oppilaiden vanhemmat pitivät oppilaansa kotona kunnes opettaja oli pyytänyt kaikilta oppilailta anteeksi. Anteeksipyyntö yleensä myös tapahtui. Omissa yhteisöissään suomenkielisillä oli hallussaan vallan avaimet. (esim. Engstad 1994, 141-142)

⁴⁹ Regnor Jernsletten nostaa kysymyksen maankäytöstä ja vuoden 1902 maanhankintalain (joka oli yksi norjalaistamispolitiikan keinoista rajaamalla oikeuden maahan vain norjankielentaitoisille) keskeiseksi tekijäksi saamelaisten organisoitumiselle poliittisesti. (Jernsletten 1986, 16)

suomenkielisen väestön toimesta, joten valta-asetelma on ollut huomattavasti selkeämpi kuin suomenkielisellä väestöllä.

7 Lopuksi

Kun norjalaistamispolitiikkaa tarkastellaan ylhäältä alaspäin ja otetaan käyttöön vastinparit avautuminen / sulkeutuminen tai integraatio / dis-integraatio voidaan suomenkielinen väestö pienyhteisössään uhrin sijasta, innovatiivisena, oma-aloitteisena ja autonomisena toimijana.

Koska Kallijoen tapainen, täysin suomenkielinen ja suhteellisen eristäytynyt yhteisö toimi horisontaalisesti, luottaen perinteisen yhteisön suhteisiin ja alueellisuuteen, ei se joutunut ristiriitatilanteisiin vertikaalisesti toimineen norjalaistamispolitiikan kanssa. Norjalaistamispolitiikka oli monella tapaa konkreettisempi hallinnon tasolla kuin käytännön tasolla. Se konkretisoitui varsinaisesti vasta suhteellisen heterogeenisissä ja moderneissa olosuhteissa, paikkakunnilla joissa suomenkielinen, norjankielinen ja saamenkielinen väestö oli jokapäiväisessä kanssakäymisessä keskenään.

Tämän tutkielman tarkoitus ei ole ollut kieltää norjalaistamispolitiikan olemassaoloa. Se on ollut osa norjalaista vähemmistöpolitiikka, mutta sen todellista ja konkreettista merkitystä suomenkielisen väestön kohdalla on suurenneltu. Maantieteellisesti eristäytyneen, traditionaalisen suomenkielisen pienyhteisön kohdalla sen merkitys oli marginaalista, lähestulkoon samantekevää. Norjalaistamispolitiikka suurempi uhka Kallijoen tapaisessa yhteisössä oli perinteistä elämäntapaa uhannut modernisaatio. Maan ja meren yhdistävä elämäntapa oli konkreettisella tavalla sidoksissa tarkasti määriteltyyn vuosirytmiiin. Kalastusta kohdannut modernisaatiopaine, joka tarkoitti huomattavasti suurempaa panostusta kalastukseen yhtenäistalouden kustannuksella, olisi vaikuttanut kuolettavasti perinteiseen, tiivistä yhteisöllisyyttä korostaneeseen elämäntapaan. Jotta tämä olosuhteisiin nähden järkiperäinen elämäntapa olisi pystytty säilyttämään suomenkielisen yhteisön oli avauduttava, ryhdyttävä diskurssiin ulkopuolisen, norjalaisen yhteiskunnan kanssa.

Tämä diskurssi ulkopuolisen maailman kanssa konkretisoitui suuntautumalla poliittisesti vasemmalle, erityisesti työväenpuolueen kannatuksena. Norjan työväenpuolue oli maailmansotien välisenä aikana se poliittinen toimija, joka ajoi kalastuksen kehitystä perinteisen rannikkokalastuksen lähtökohdista käsin. Näin mahdollisuudet ylläpitää

perinteistä suomenkielistä elämäntapaa olivat paremmat. Suomenkielinen väestö Kalliojen tapaisissa pienyhteisöissä ei siis valinnut Norjan työväenpuoluetta poliittiseksi vaikutuskanavakseen vähemmistöpoliittisista lähtökohdista. Puolue legitimoiti asemansa suomenkielisissä pienyhteisöissä pyrkimällä parantamaan mahdollisuuksia säilyttää ”takapajuisen järkiperäinen” elämäntapa.

Suomenkielisen väestön ja norjalaisen yhteiskunnan dialektiikassa lestadiolaisen uskon merkitys oli maailmansotien välisenä aikana keskeinen. Lestadiolainen maailmankuva ja esivaltateologia muokkasivat näin ollen suhdetta myös norjalaistamispolitiikkaan. Siinä missä lestadiolaisuus protestoi yhteiskunnan maallistumista se oli kuitenkin samalla lojaali valtiota kohtaan. Lestadiolaisuuden suhde valtioon nousi herätysliikkeen uskonnollisista lähtökohdista ja liikkeen itseymmärryksestä. Vanhoillislestadiolaisuudesta omaksuttu ns. tuhatvuotisvaltakuntaopin tulkinta merkitsi sitä, että ”kuninkaat ja kuningattaret” suojelivat ”elävää kristillisyyttä”. Lestadiolaisen esivaltateologian sovitteleva luonne keskeisellä tavalla vaikutti suomenkielisen väestön rauhalliseen diskurssiin Norjan valtion ja viranomaisten kanssa norjalaistamispolitiikan kiivaimpinakin vuosikymmeninä. Lestadiolaisessa suomenkielisessä yhteisössä suuryhteiskunnan mukanaan tuoma maallistunut modernisaatio oli uhka, ei valtio. Tässä diskursiivisessa siirtymässä subalterni pyrki määräämään suhteensa yhteisön ulkopuoliseen maailmaan. Näin ollen suomenkielinen pienyhteisö määräsi loppujen lopuksi norjalaistamispolitiikan todellisen luonteen.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

Aadnanes, Per M. 1986. *Laestadianismen i Nord - Noreg*. Tano. Kolbotn

Aikio, Marju. 1983. Suomen kielen opetus Pohjois-Norjassa. *Suomi pohjoismaisena kielenä*. (Seminaariraportti. Hanasaareen kulttuurikeskus 28.1.-30.1.1983). Helsinki

Aikio, Marjut. Kveeneistä ja kveenien kielestä. Teoksessa Pekka Laaksonen & Pertti Virtaranta (toim.) *Ulkosuomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja 62, 125-141. SKS. Helsinki

Amundsen, Trond. 1991. *Fiskerkommunismen i nord. Vilkårene for kommunistens oppslutning på kysten av Öst-Finnmarks i perioden 1930-1940*. Julkaisematon opinnäytetyö. Tromsön yliopisto. Trömsö

Anttonen, Marjut. 1999. *Etnopolitiikka Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteetin politisoituminen 1990-luvulla*. SKS. Helsinki

Beronka, Johan. 1933. *Vadsö bys historie*. Vadsö kommune. Vadsö

Bull, Edward. 1979. Klassekamp og felleskap 1920-1945. teoksessa Knut Mykland (toim.) *Norges historie*. Bind 13. Cappelen. Oslo

Cohen, Anthony D. 1982. Belonging. The experience of Culture. Teoksessa Anthony D. Cohen (toim.) *Belonging. Identity and social organisation in British rural cultures*. Manchester City Press. Manchester

Dahl, Hans. Fredrik. 1971. *Norge mellom krigene. Det norske samfunn i krise og konflikt 1918-1940*. Det Norske Samlaget. Oslo

Douglas, Mary. 2000. *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Vastapaino. Tampere

Douglas, Mary & Ney, Stephen. 1998. *Missing persons. A Critique of personhood in the social sciences*. University of California Press. Berkeley

Douglas, Mary & Wildavsky, Aaron. 1982. *Risk and culture. An essay on the technological and environmental dangers*. University California Press. Berkeley

Engstad, Rasmus. 1994. Skolestreiken i Storfjord. Teoksessa Reidun Mellem (toim.) *Ei hiva tötta. Ei samling kven-tekstar*. Norske Kveners Forbund. Tromsö

Eriksen, Erik Oddvar. 1996. Norge som laboratorium. teoksessa Erik oddvar Eriksen (toim.) *Det nye Nord-Norge. Avhenhighet og modernisering*. Fagbokforlaget. Bergen

Eriksen, Hans Kristian. 1978. *Rajaseudun vaeltajia*. Kaleva. Oulu

Eriksen, Knut Einar & Niemi, Einar. 1981. *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*. Universitetsforlaget. Oslo

Eriksen, Knut Einar & Niemi, Einar. 1982. "Suomalainen vaara" - pohjoisen rajaongelmia ja vähemmistöpolitiikkaa (1870-1940). Teoksessa Majja-Liisa Kalhama (toim.) *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene vid Nordishavets strender*. Siirtolaisinstituutti. Turku

Fulsås, Narve. 1996. Kvifor fekk ikkje industrilapitalismen fotfest i Nord Norge? Utsyn over nordnorsk økonomi frå merkantalisme til velferdstat. Teoksessa Erik oddvar Eriksen (toim.) *Det nye Nord-Norge. Avhenhighet og modernisering*. Fagbokforlaget. Bergen

Furre, Berge. 1982. *Norsk historie 1905-1940*. Det Norske Samlaget. Oslo

Gellner, Ernest. 1964. *Thought and Change*. Weidenfeld and Nicholson. London

Guha, Ranajit. 1982. On Some Aspects of the Historiography of Colonial India. Teoksessa Ranajit Guha (toim.) *Subaltern studies. Writings on South Asian History and Society*. Oxford University Press. Oxford

Guha, Ranajit. 1983. The Prose of Counter-Insurgency. Teoksessa *Subaltern Studies II. Writings on South Asian History and Society*. Oxford University Press. Oxford

Hanssen, Einar Richter. 1974. *Pro-finske holdningar i Finnmark i Mellomkrigstiden*. Julkaisematon opinnäytetyö. Oslon yliopisto

Heidar, Knut. 1983. *Norsk politiske fakta 1884-1982*. Universitetsforlaget. Oslo

Hobsbawm, Eric. Introduction: Inventing Tradition. Teoksessa Eric Hobsbawm & Terence R. Ranger (toim.) *Inventing tradition*. Cambridge University Press. Cambridge

Holm, Petter. 1996. Kan torsken temmes? Moderniseringprosesser i fiskerinaeringa 1935-1995. Erik oddvar Eriksen (toim.) *Det nye Nord-Norge. Avhenhighet og modernisering*. Fagbokforlaget. Bergen

Holtén-Bechtolsheim, H. 1910. Koulu ja norjalaistamispyrinnöt Tromsön hiippakunnassa. *Valvoja*.

Hostetler, John. A. 1980. *Amish Society*. The John Hopkins University press. Baltimore

Ihonen, Markku. 2001a. Vaikenevat naiset. keskustelua naisen paikasta 1800-luvun lestadiolaisuudessa. *Historiallinen aikakauskirja 3/2001*

Ihonen, Markku. 2001b. Esimodernista myöhäismoderniin. Esikoislestadiolaisuus kohtaa nykymaailman. Teoksessa Jouko Talonen ja Ilpo Harjutsalo (toim.) Lestadiolaisuuden monet kasvot. *Iustitia 14*. Suomen teologisen instituutin aikakauskirja. Yliopistopaino. Helsinki.

Jenkins, Richard. 1997. *Rethinking ethnicity. Arguments and Explorations*. SAGE. London

Jernsletten, Regnor. 1986. The Land sales act of 1902 as a means of Norwegianization. *Acta Borealia 1-1986*

Jokipii, Mauno. 1982. Ruijan suomalaisasutuksen historian päälinjoja.. Teoksessa Maija-Liisa Kalhama (toim.) *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene vid Nordishavets strender*. Siirtolaisinstituutti. Turku

Kallio, Eero T. 1971. *Ruija Suomen ja Norjan suhteissa 1918-1940*. Julkaisematon laudaturtyö. Helsingin yliopisto

Kaukiainen, Leena. 1997. *Avoin ja suljettu raja. Suomen ja Norjan suhteet 1918-1940*. Suomen historiallinen seura. Helsinki

Knuuttila, Seppo. 1998. *Menneisyys identiteetin paikkana*. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) *Missä on tässä? Söphi*. Jyväskylä

Kristiansen, Roald A. 1997. *Laestadianismen som religion for kvenene*. Teoksessa Helge Guttormsen (toim.) *Kvenenes historie of kultur: seminarrapport, Nordreisa 19.-21. september 1997*. Nord-Troms historielag. Skjervøy

Lampen, Ernst. 1921. *Jäämeren hengessä*. Gummerus. Jyväskylä

Lipset, Seymour M. 1981. *Political Man*. John Hopkins University Press. Baltimore

Maurseth, Per. 1987. *Gjennom kriser til makt. Arbeiderbevegelsens historie i Norge. Bind 3*. Tiden Norsk Forlag. Oslo

Megard, Björn Olav. 1999. *Kvener og finskaetta. Et undersökelse av betegnelse "kvener" og "ettekommere etter finske innvandrere" i politisk diskurs og i utforming av identitetsknytning*. Julkaisematon opinnäytetyö. Oslon yliopisto. Oslo

Miller, Kerby A. 1990. *Class, culture and immigrant group identity in the United States: The case of Irish-american ethnicity*. Teoksessa Virginia Yans-Mclaughlin (toim.) *Immigration reconsidered. History, sociology and politics*. Oxford University Press. New York

Niemi, Einar A. 1977. *Oppbrudd og tilpassing. Den finske flyttingen til Vadsö 1845-1885*. Vadsö kommune. Vadsö

Niemi, Einar A. 1993. *Regionalism in the North: The creation of "North Norway"*. *Acta Borealia* 2-1993. Vol.10.

Niemi, Einar. 1995a. The Finns in the Northern Scandinavia and minority policy. Teoksessa Sven Tägil (toim.) *Ethnicity and nation building in nordic world*. C. Hurst & Co. London

Niemi, Einar. 1995b. Sogneprest Martin Tveter i Vadsö. Nasjonal samling på kristendoms grunn. *Varanger årbok 1995*. Vadsö

Niemi, Einar. 2000. Torvtaking. Noen trekk ved torvtakingshistorie i Finnmark og isaer i Vadsö-området. Teoksessa *Jordbrukk of torvtaking i kvenområder og skogfinske områder - rapport fra seminar i Vadsö 5.-6. oktober 1998*. Vadsö Museum - Ruija Kvenmuseum. Vadsö

Nygård, Toivo. 1978. *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*. Otava. Helsinki

Paine, Robert. 1965a. *Coast Lapp Society II. A study of Economic Development and social values*. Universitetsforlaget. Tromsö

Paine, Robert. 1965b. Laestadianismen og samfunnet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 1-1965.

Paulaharju, Samuli. 1985. *Ruijan suomalaisia*. WSOY. Helsinki

Pryser, Tore. 1988. Klassen og nasjonen (1935-1946). *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*. 4. Tiden Norsk Forlag. Oslo

Pryser, Tore. 1999. *Norsk historie 1814-1860. Frå standssamfunn mot classesamfunn*. Det Norske samlaget. Oslo

Raittila, Pekka. 1982. Lestadiolaisuus - Pohjoiskalotin ilmiö. Teoksessa Maija-Liisa Kalhama (toim.) *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene vid Nordishavets strender*. Siirtolaisinstituutti. Turku

Ratche, Arthur. 1936. *Finsk fare for Finnmark*. Gyldendahl Norsk forlag. Oslo

Riste, Olav. 2001. *Norway's Foreign policy. A History*. Universitetsforlaget. Oslo.

Rogan, Bjarne. 1998. *Mellom tradisjon og modernisering. Kapitler av 1800-tallets samferdselshistorie*. Novus forlag. Oslo

Rokkan, Stein. 1967. Geography, religion and social class. Crosscutting cleavages in Norwegian politics. Teoksessa Seymour M. Lipset & Stein Rokkan (toim.) *Party system and voter alignments*. Free Press. New York

Rokkan, Stein. 1987. Geografi, religion og samfunnsklasse: Kryssende konflikter i norsk politikk. Teoksessa Stein Rokkan. *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi*. Universitetsforlaget. Stavanger

Rudie, Ingrid. 1962. *Endring i et marginalt samfunn. En økologisk analyse*. Julkaisematon opinnäytetyö. Oslon yliopisto

Ryymän, Teemu. 1998. *"Bein av vårt bein, kjøtt av vårt kjøtt". Finske nasjonalisters og norske myndigheters kvenpolitikk i mellomkrigstiden*. Julkaisematon opinnäytetyö. Bergenin yliopisto

Ryymän, Teemu. 2001. Creating Kvenness: identity building among the Arctic Finns in Northern Norway. *Acta Borealia 1-2001*.

Sainio, M.A. 1949. Norjassa ilmestyneet suomenkieliset painotuotteet. *Turun yliopiston julkaisuja* 5. Turku

Saressalo, Lassi. 1996. *Kveenit. Tutkimus erään pohjoisnorjalaisen vähemmistön identiteetistä*. SKS. Helsinki

Schwenke, Tine. 1982. *Migrasjon og returnmigrasjon. Krise of sosialøkonomisk tilpasning i en finsk bygd ved Barentshavet*. Julkaisematon opinnäytetyö. Oslon yliopisto

Seppola, Björnär. 1996. *Norsk skolepolitikk over kvenene 1720-1996. Norjan koulupoliittinen suhtautuminen kveeneihin 1720-1996*. Julkaisematon suomen kielen opinnäytetyö. Tromsön yliopisto

Sivertsen, Dagmar. 1955. *Laestadianismen i Norge*. Forlaget Land og Kirke. Tromsø

Skarstein, Sigrid. 2000. Jordbruk - et kvinneansvar også i kvenområder? Teoksessa *Jordbruk og torvtaking i kvenområder - rapport fra seminar i Vadsö 5.-6. oktober 1998*. Vadsö

Spivak, Gayatri Chakravorty. 1985. *Subaltern Studies: Deconstructing Historiography*. Teoksessa Ranajit Guha (toim.) *Subaltern Studies IV. Writings on South Asian History and Society*. Oxford University Press. Oxford

Spivak, Gayatri Chakravorty. 1996. *Maailmasta kolmanteen*. Vastapaino. Helsinki

Stenseth, Bodil. 2000. *En Norsk elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker 1890-1940*. Aschehoug. Oslo

Sundelin, Egil W. 1997. Laestadianismen som arena for kvensk identitet i Nord-Troms og Finnmark. Helge Guttormsen (toim.) *Kvenenes historie of kultur: seminarrapport, Nordreisa 19.-21. september 1997*

Sundelin, Rune. 2000. Kvenenes betydning for landsbruksutviklingen i Nord-varanger fra 1850 til 1900. Teoksessa *Jordbruk og torvtaking i kvenområder - Rapport fra seminar i Vadsö 5.-6. oktober 1998*. Vadsö

Suolinna, Kirsti. 1969. Yhteiskunnan ja uskonnollisten liikkeiden suhteista. *Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen Tutkimuksia n:o 119*. Helsinki

Suolinna, Kirsti. 1977. Lestadiolaisuus ja agraarin väestön puolustusmekanismi. teoksessa Matti Kuusi et al (toim.) *Maailmakuvan muutos tutkimuskohteena*. Otava. Helsinki

Suolinna, Kirsti. 1983. Leastadianismen som Nordkalottens väckelserörelse. Teoksessa Ulf Lindström & Lauri Karvonen (toim) *Nordkalotten i politiken*. Gleerup. Lund

Suolinna, Kirsti. 1986. *Juhonkylä. Tutkimus pohjoissuomalaisesta lestadiolaiskylästä*. SKS. Helsinki

- Talonen, Jouko. 1988. *Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905-1929*. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki
- Talonen, Jouko. 1991. *Lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili Skandinavian maissa ja Pohjois-Amerikassa 1900-1940*. Oulun yliopisto
- Thuen, Trond. 1987. One Community - One People?. Ethnicity and Demography in a North-Norwegian Community. *Acta Borealia. A Norwegian Journal of Circumpolar Societies*. 1-2. 1987
- Troelsch, Ernst. 1986. Kirkko ja lahko. Teoksessa Juha Pentikäinen (toim.) *Uskonto, kulttuuri ja yhteiskunta*. Gaudeamus. Helsinki
- Yans-Mclaughlin, Virginia (toim). 1990. *Immigration reconsidered. History, sociology and politics*. Oxford University Press. New York
- Ylikangas Heikki. 1990. Herätysliikkeiden pohjasta ja perustasta. Teoksessa Hannu Mustakallio (toim.) *Kirkko ja politiikka. Juhlakirja professori Eino Murtorinteen täyttäessä 60 vuotta 25.11.1990*. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki
- Varjo, Unto. 1982. Pohjanperä kulttuurimaantieteen näkökulmasta. Teoksessa Maija-Liisa Kalhama (toim.) *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene vid Nordishavets strender*. Siirtolaisinstituutti. Turku
- Vesterinen, Ilmari. 1992. *Geishat ja muita etnologisia kirjoituksia*. Karisto. Hämeenlinna.
- Wold-Karlsen, Leif. 2000. Fiskearbeidernes kamp for organisasjonsretten. *Varanger årbok 2000*. Tryggforum. Vadsö

Sanomalehdet

Aamulehti 8.5.1920

Helsingin sanomat 24.4.1923

Suomen Heimo 21/1927

Suomen Heimo 10/1937

Ruijan Kaiku 7/95

Ruijan Kaiku 22.9.2000

Arkistolähteet

Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkisto SKSÄ 243. 1963

Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkisto SKSÄ 70. 1971

Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkisto SKSÄ 72.1971

Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkisto SKSÄ 73.1971

Suomen kirjallisuuden seuran äänitearkisto. SKSÄ 153.1971

Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto. Samuli Paulaharjun kokoelma SPK 1940 SPX 37953

Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto. Samuli Paulaharjun kokoelma SPK 1940 SPX 37962

Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto. Samuli Paulaharjun kokoelma SPK 1940 SPX 37963

Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto. Samuli Paulaharjun kokoelma SPK 1940 SPX 37981